

RIMSKI
KATOLIK

SEDMI TEČAJ

IV. ZVEZEK

VREJUJE IN IZDAJA
dr. ANTON MAHNIČ,
profesor bogoslovja

V GORICI
HILARIJANSKA TISKARNA
1895

Izhaja vsak tretji mesec
Volja cel tečaj 2 gld.

Na znanje.

S prihodnim letom 1896 nastopi „Rimski Katolik“ svoj osmi tečaj. Izhajal bode, kakor doslej, vsaki tretji mesec, in sicer koncem januarija, aprila, julija in oktobra. Vsak zvezek bo obsegal štiri pole po 32 stranih, vkup 128 stranih. Od teh bo spadalo na posebno „prilogo za bogoslovce“ vsaj pol pole oziroma 16 stranih.

Program nam ostane isti, kot do zdaj. Ako kedo želi, da bi bil list obširniši ali mnogovrstniši, naj sam vstopi v krog naših sotrudnikov ter nam z dejanjem pomaga. Imamo veliko izvrstnih močij, katere v nedelavnosti spijo, sebi in bližnjemu brez koristi. Da bi se vender enkrat vzdramile!

Pa tudi gmotno naj bi se nas podpiralo. Ne prosimo pa nikakor izvenredne podpore, ampak naj bi vsakedo vsaj kot naročnik izpolnil svojo dolžnost t. j. naj bi nam začasno poslal dva goldinarja letne naročnine, da nam bo moč poravnati stroške za tisek in vpraviteljstvo. Še zdaj imamo pri gospodih naročnikih nad dvanaajststo goldinarjev zastankov od letos in prejšnjih let. Po tem pa naj se sodi, kako hvaležno početje je izdajati tak list.

Ako se je, posebno lani in predlanskim, pri razpošiljanji lista ali kakorkoli pripetila kaka pomota, prosimo dotične gospode, naj nam tega ne uzemajo v zlo, vpoštevaje okoliščino, da smo si morali tekom sedmih let vpravništvo lista štirikrat prebrati; in komaj se nam je posrečilo, letos izročiti je spretnišim rokam, ko smo vže zopet prisiljeni, za l. 1896 poiskati si novega vpravitelja. Lehko je tedaj umevno, da se pri tolikem menjavanji vrine kaka pomota. Vender naj se do prihodnega zvezka naročnina pošilja še vedno pod dosedanjim naslovom: Vpravništvo „Rimskega Katolika,“ Gorica, Travnik št. 13. Vredništvu naj se pošiljajo le spisi: dr. Anton Mahnič, profesor Logoslovja v Gorici.

Mladim gospodom se srednjih šol naznanjamo še enkrat, da jim ne smemo lista več pošiljati, potem ko jim ga je visoko c. kr. ministerstvo prepovedalo; na njih prošnje za brezplačno pošiljanje lista se torej — vsaj za zdaj — ne moremo ozirati. Ako bi pa želel kedo drug prijemati list brezplačno, naj se za to obrne do vrednika.

Ali je Avstrija res — katoliška?

Našim konservativcem v resen premislek.

„Za staro pravdo“.

Nar. pesem.

Liberalizem krvavi, krščanski socializem zmaga — kakšna pride Avstrija iz boja? Odgovor na le-to vprašanje je načelno jasen. Če je krščanski socializem do bistva in korena antiliberalen, pride iz boja katoliška Avstrija. Zakaj bitno antiliberalno je le to, kar je katoliško. Dejanski seveda je odgovor težji. Znano je, da je rodišče krščanskemu socializmu dejanski bil odpor proti židovstvu (antisemitizem). Ta mržnja zoper jude je še le združila kristijane (stranka združenih kristijanov), in ti so naposled spoznali, da samo krščanstvo more preroditi človeško družbo (krščanski socializem). Če se dá resnici čast, priznati je, da so te méne (faze) dobri stvari le v prid. Zakaj sama mržnja ne hasni; sam odpor proti židovstvu je golo zanikanje; treba je razdreti, a na razvalinah zidati; treba je izpodmakniti podstave židovstvu, a na mesto njega je treba deti kaj boljšega; le to bode rešitev nesrečni Avstriji. In krščanski socialisti hočejo res na mesto židovstva postaviti — krščanstvo. Vender pa, če stvar tanje presodimo, pokaže se tudi, da gibanje in menjanje ni še doseglo kraja, in če se prej vstavi, krščanski socializem Avstriji ne bode, kar bi imel biti. Krščanski socializem bode si do čista v svesti svojega smotra, do cela zmožen svoje velike naloge še le tedaj, ko bode prva in glavna točka v njega črteži le-ta: Avstrija bodi katoliška! Zakaj krščanstvo je le eno — katoliško. Očividna priča za našo trditev je ta, da so krščanskega socializma apostoli tudi — protestantje (stranka krščankih socialistov na Nemškem), in vender je jasno, da nas tak krščanski socializem ne more osrečiti, ker je

protestantovstvo bitno liberalno.¹⁾ Zatorej je pojem krščanskega socializma preobeč, in pravi je le tedaj, če lahko postavimo na mesto „krščanskega“ pridevek „katoliški“. Vemo pa tudi, da so na Dunaji krščanski socialisti, ki bi jim še ne bil všeč ta pridevek, in zato smo dejali, da krščanski socializem še ni — dozorel in da prav zato še ni do bistva antiliberalen in da tudi kar tak ne bi porušil liberalizma. Želeti je torej in upati, naj se krščanski socializem še dalje krepko in zdravo razvija.

Ne bilo bi pa modro, ko bi vsa Avstrija čakala, da krščanski socializem na Dunaji dozori; mnoge je morala šiba učiti, kaj je židovstvo, kaj liberalizem; zavednim katolicanom pa vendar ne more biti skrito, da je le katoliška Avstrija njih rešitev, le Avstrija do srca katoliška! Zato je njih krščanski socializem že iz začetka načelno do dna čist in bister: Avstrija bodi katoliška! Pod tem načelom se morajo bojevati, to načelo mora biti zametek vsem njihovim težnjam in naporom. Dokler to načelo ni duša vsemu našemu delovanju, dotlej je tudi vse naše delovanje polutansko, polutansk vsak krščanski socializem.

Prvo torej, kar treba — *primum necessarium* — je zavest in spoznanje, da Avstrija ni takšna, kakoršna bi morala biti, ali odkrito povejmo, da se ne more več Avstrija po pravici imenovati katoliška država. Vemo, da bodo to mnogi prerekali; vemo, da bodo prerekali tisti, ki jih je imenoval l. 1871. velik sovražnik katoliške cerkve politiške in filozofske skopljenec (evnuhe), namreč — katoliški liberalci. Njim se vidi Avstrija do cela katoliška, samo tuler tam treba v šolo obesiti kak križ, če so ga sneli in vrgli v kot, izmoliti pred šolo kratko molitvico, če so jo morda odpravili. A zato prav je ta skupina „pestis perniciosissima“, poguba tudi naši Avstriji! Zatorej pa je prav tu treba ogaja; izžgati je treba to rano na telesu Avstrije. Rodoljubov prva skrb mora biti, da kažejo Avstrijo, kakoršna je. Če hoče zdravnik zdraviti in celiti, ne sme prezirati rane!

¹⁾ Našo trditev svedoči tudi to, da je med antisemiti dokaj nemških nacionalcev, zadnje dni že tudi Dobernig, in vendar nikomu ni tajno, da so „Dobrnik“ grobokopi katoliške Avstrije.

Tudi te vrste bodite donesek, da prav spoznamo „katoliško“ Avstrijo, in če jo spoznamo, da zdušno delujemo v nje prepôrod.

* * *

Vže leta 1873. je pisal razborit mož: „Avstrija ni več katoliška in nje vladar ni več čuvar cerkve, kar je porušil konkordat z Rimom; potrdil brezverske zakone in odobril oropanje sv. Očeta“. ¹⁾ Oglejmo si točko za točko.

Znano je, da je l. 1855. sklenila Avstrija s sveto Stolicco pogodbo — konkordat. Znano je tudi ali bi vsaj biti moralo, da v sedanjih malopridnih časih cerkev s konkordati ne išče večih pravic, kakor ji gredo, ampak želi le svoje žive pravice z velikimi žrtvami vsaj nekoliko obraniti. Znano je še bolj, da brez privoljenja ene plati druga plat nima pravice, pogodbo rušiti ali celó razveljaviti, če ni sama o sebi razveljavna. A čujte! 30. julija 1870. je Beust povedal sv. Stolicy, da konkordat preneha. In zakaj?

Denimo sèm iznimek iz poročila¹⁾, ki je ž njim 25. julija 1870. tedanji naučni minister Karl Stremayr dokazoval svetlemu vladarju, da je pogodba s cerkvijo ničeva in da je treba le še izrečne besede svetlega Veličanstva:

„Država je s cerkvijo sklenila pogodbo. Resnica je to. A omajali so le-to pogodbo že osnovni državni zakoni“. Kakšni so pač naše države novodobni osnovni zakoni, ki je z njimi v opreki najpravičnejša pogodba? Toda naj čita Karl Stremayr dalje svoje poročilo: „Nujni oziri občne blaginje pa so Veličanstvo prinudile, da je postavilo zakonsko pravo, šolstvo in medverske odnošaje na nove in drugačne temelje. O pravnem upravičenju vseh teh premen se ni mogel nihče podvoumiti“. In zakaj ne, Karl Stremayr? „I zato ne, ker je pogodba bila državni zakon in kar taka podvržena vsem pravnim ménam državnih zakonov“. Pogodba z Rimom državni zakon? in kot državni zakon podvržena vsem pravnim ménam državnih zakonov? Kaj si nameraval povedati in dokazati v tem, naučni minister ka-

¹⁾ Hist.-pol. Bl. 1873. I. 163.

²⁾ Coll. Lac. Acta et decreta Concil Vatic. pagina 1716 et ss.

toliške Avstrije? Morda to-le: Pogodba z Rimom je bila državni zakon. Kakor je državni zakon podvržen volji zbornice in vladarju, tako je torej tudi pogodba z Rimom bila podvržena istej volji in je zato ničeva, če je le-tej volji všeč, da bodi ničeva? Toda, ali ni to proti bistvu pogodbe? Morda si naglašal, da je podvržena vsem pravnim ménam državnih zakonov? Potem si pa vodo v Donavo nosil, ker bi bila pogodba z Rimom, prav zato, ker pogodba, tak državni zakon, ki ga ni moči pravnó premeniti čez voljo drugemu pogodniku, namreč rimski Stolici. Ali prebrisani mož je sam najbolje vedel, da je ta razlog sam za-se le pesek v oči jasnega vladarja, zato je takoj dodejal še drug razlog:

I no, bodi, da je bila pogodba res pogodba, „a razmere enega pogodnika so se hitro premenile zbog državno-pravnih in politiških preosnov“. In če otresamo, da se to zdi circulus vitiosus, kršenje pogodbe opravičevati s tem, da se je en pogodnik premenil; Avstrija se je namreč premenila prav zat egadelj, ker je kršila pogodbo — če, tudi otresamo, Stremayr ne pride v zagato: naj je bilo, kar je bilo; a „sedaj je pogodba izvestno ničeva, zakaj sedaj se je hitro premenila cerkev sama, hitro se je premenila z novo dogmo o nezmotljivosti rimskega papeža; na mesto stare, zgodovinske, omejene je prišla nova, neomejena in neomejna cerkev“.

Sedaj pa stojmo!

Tako torej sme govoriti v katoliški Avstriji katoliški minister katoliškemu vladarju? S takimi razlogi se upa dokazati svetlemu vladarju ničevnost pogodbe z Rimom? Ali ni prvi razlog načelno z drugimi besedami tak le: „Posvetna oblast ima pravico razveljaviti . . . konkordate . . . sklenjene z apostolsko Stolicó, ne da bi ta pritrčila, in ko bi celó vporekala?“¹⁾ In to je stavek zavržen v „syllabu“ (prop. XLIII!) In kedor pravi, da se je z dogmo o nezmotljivosti rimskega papeža katoliška cerkev hitro premenila, da je odslej nova cerkev, v njem ni katoliškega duha, njega ne imenujmo katoličana!

¹⁾ „*Laica potestas auctoritatem habet rescindendi . . . Concordata . . . cum Sede apostolica inita, sine huius consensu, immo et ea reclamante*“.

Seveda Karl Stremayr je v katoliški Avstriji lahko mirno nadaljeval: „Zato treba državi iskati pomočkov, da zavrèe opasne posledice, ki bi se vtegnile razviti iz nove dogme za državo in družabno življenje. In mnogo tega že doseže, če zavrèe konkordat . . . Država se osvobodi, in na podstavi osnovnih zakonov §§. 14. 15. samosvoje nadalje vreja svoje razmerje k cerkvi; razburkanost javnega muenja se poleže; naposled — Stremayru izvestno ta poslednji razlog osebito ni dal miru — das katholische Bewusstseim . . . erleidet durch das Dogma der Unfehlbarkeit einen schweren Schlag, in s tem cesar kot najzvestejši katoličan pomaga katoličanom ter jih okrepi . . .“

Farizeji se posmehujèjo verskemu èustvu, mi pa Avstrijo, kjer se to gedi tako o è i t n o in v i s o k o, še vedno imenujemo — katoliško!! In nauèni minister ni samo govoril, zakaj — kakor smo že povedali — že 30. julija 1870. je Beust naznanil sveti Stolici, da konkordat preneha . . .

In to je prva točka.

Drugi faktum!

Vsi vemo, kakšno krivico so storili bogokletni Lahi glavarju sv. katoliške cerkve, ko so mu pred 25 leti uropali Rim. Èlovek, ki še o tem dvomi, bodi, kar je, a katoličana se ne imenuj! Katoličani vemo, kaj pravi veliki Leon XIII (Epist. „Libenter intelleximus“ 29. aprila 1889): „Kar smo mnogokrat rekli in se mora še večkrat reèi, pri posvetni državi (papeževi) se ne gre za kako èloveško zadevo, ampak za prostost apostolskih dolžnosti in pravice: ta prostost ne sme odvisna biti od tuje oblasti in volje.“¹⁾ Za svobodo torej se gre apostoljskega delovanje rimskega papeža. A zopet „la causa della loro liberta è pei Pontefici e per la cattolicità tutta quanta interesse primo e vitale“ (Epist. ad Card. Rampolla 15. junja 1887).

Prièakovali bi potemtakem, da se katoliške države potegnejo za pastirja vsega kršèanstva, potegnejo za teptano pravico; posebno pa „katoliška Avstrija“, ki so nje svetli

¹⁾ „Quod saepe diximus saepiusque est dicendum, in civili principatu non humana quaedam res, sed libertas vertitur officiorum Apostolicorum ac iurium: quae libertas alienae obnoxia esse potestati arbitrioque non debet.“

vladarji bili kedaj čuvarji sv. cerkve in ki nje vladar nosi častni naslov: „kralj apostolski“. Toda se je li to zgodilo? Ko bi verjeli Beustu, zgodilo se je. Beust je vedno trdil, da je vse storil, kar je bilo mogoče, da bi ubranil papeža? A kaj je resnica? Resnica je, da je Beust 20. junija 1870. poslal Metternichu v Pariz poslanico, rekši, Avstrija mora pritegniti, da Lahi zasedejo Rim. Zakaj „nikedar ne bomo imeli Lahov s srcem in z dušo za-se, če jim ne izderemo rimskega trna“. In država, ki v njej gospoduje taka „punica fides“ nasproti glavarju sv. katoliške cerkve, naj je — katoliška?

Ne le, da Avstrija nikedar ni dvignila glasu za papeža, celó zvezo je sklenila z rovarsko laško državo. Ne vemo, ali se je Avstrija obvezala braniti Lahom tudi krivično posest Rima ali ne. Upati je, da je naš svetli vladar izvzel ta slučaj, ali izrečno v kakem skrivnem členu ali pa vsaj naglašaje, da bo branila Avstrija Lahom pravično posest. Zakaj prežalostno bi bilo, ko bi se naši državniki posmehovali rimskega papeža konstituciji „Apostolicae Sedis“, ki so po njej izobčeni oni, ki si vsvajajo . . . zemlje ali prava tičoča se rimske cerkve; kakor tudi oni, kateri dajejo k navedenim rečem pomoč, svet, naklonjenost¹⁾ A če tudi se ni tako krivično obvezala, častno ipak ni za katoliško državo, da je vsaj pred svetom zaveznica države, ki je nje vladar izobčen; da vsaj pred svetom laški državniki lahko zatrjujejo, da posest Rima Lahom jamči tudi „katoliška Avstrija“! Pred svetom Avstrija še vedno odobruje božjeropni čin framasonske Italije, in taka država naj se po pravici imenuje — katoliška? In to je druga točka.

A ni še dovolj.

Zazdelo se je državnikom, da bi svoboden razvoj katoliške cerkve vtegnil biti nevaren državni prednosti. Vstrašili so se „syllaba“, ki je „napad na temelje vse dandanašnje družbe“; vstrašili pa so se še posebno „nove“ dogme vatikanskega zbora. Razveljavili so konkordat, a dalje bi ne bili

¹⁾ „Detinentes . . . terras aut iura ad Ecclesiam Romanam pertinentia . . . necnon ad singula praedicta auxilium, consilium, favorem praestantes.“

šli, „da ni bilo te novote — vatikanskega zbora.“ „A nova dogma je postala celokupen del katoliškega verstva.“¹⁾

„Zato — tako pripoveduje znamenito poročilo o interkofesionalnih zakonih za državni zbor še dalje — zato je dobil minister za uk in bogočastje ukaz, prirediti novo predlogo za državni zbor, da se iznova vredé razmere med cerkvijo in državo gledé na državne osnovne zakone in zgodovinske odnošaje.“

„Vlada, pravi poročilo, vže a priori ni mogla misliti ni na jožefinstvo ni na razmerje vsoporednosti in enakopravnosti.“ Zakaj ne? „Oba sistema nasprotujeta nazorom in političkim zahtevam sedanjosti.“

„Zakaj jožefinstvo? Zato, ker država sama ni več, kar je bila — načelo absolutizma ne velja več. V sodobni državi je poedincev razvoj načelno svoboden. Drugič pa so bili duhovniki v prejšnji državi uradniki. Zato n. pr. ni bilo remogoče, da bi država bila prepustila vodstvo vsega šolstva duhovščini. To pa ni več stališče dandanašnje države.“

„Zakaj sestav dvojstva, enakopravnosti, vsoporednosti cerkve in države nasprotuje političkim zahtevam sedanjosti? Zato, ker političko nazorstvo sedanjosti ne priznava v državi poleg nje nobene samoupravne oblasti. Tudi cerkev živi le v krogu živjenja poedincev. Nazoru, da je cerkev na svojem polji prav tako samoupravna, kakor država na svojem, je dandanašnji manj moči pritegniti nego li kedaj, ker so se presežne težnje in opasne posledice tega nazora jasno razkrile prav v sklepih vatikanskega zbora. Poleg tega pa se je temu vstavljaj še §. 15. državnih osnovnih zakonov. S prvim delom, da „vsaka pravno priznana cerkev in verska družba vrejaj in vladaj svoje notranje stvari samostojno,“ je v opreki jožefinstvo; z drugim delom — „je pa, kakor vsaka druga družba podvržena državnim zakonom“ — je v opreki neodvisnost cerkve od države.“

„Bilo je torej treba vrediti razmerje med cerkvijo in državo na drugi podlagi. Poiskati je bilo treba novih načel“.

Postojmo!

¹⁾ Cf. „Motivenbericht“ za državni zbor za šolske in druge zakone l. 1874.

Kedar zakonodavec daje nove zakone, kaj bi mu moralo biti ravnilo in pravec? Justitia, pravica! Justitia fundamentum regnorum — pravica je podlaga kraljestvom. Pravijo celó, da je to posebno avstrijsko načelo! Toda so se li naši državniki ozirali na ta pravec? Nič in zopet nič! Pravec jim je bilo edino le n a z o r s t v o naše dobe. Da niso ukovali cerkve v spone jožefinstva (če je res niso!), ni jim branila morda krivica, ki bi se godila cerkvi, ne, ampak niso mislili na jožefinstvo, „ker ta sestav nasprotuje nazorom in političkim težnjam sedanjosti“. Duša vsemu zakonstvu je torej le načelo, porojeno iz nazorstva. Toda kakšno je to nazorstvo, katoliško ali antikatiško, po naravnem pravu ali protipravno, tega ni bilo nikogar skrb. Zategadelj je naša država dobila nekatoliško lice, nekatoliški pečat, tudi ko bi nazorstvo samo in zakoni, ki na njem sloné, bili katoliški! Nekatoliško je namreč, oslanjati države na minljivo prigodno maenje kake dobe, ne gledé na to, ali se ti nazori strinjajo z naravnim pravom ali ne! Kaj je bilo mar našim državnikom, ni li nazorov naše dobe porodil duh, ki se je otujil Bogu, duh Prometejev:

„Hier sitz' ich, forme Menschen
 Nach meinem Bilde,
 Ein Geschlecht, das mir gleich sei,
 Zu leiden, zu weinen,
 Zu genießen und zu freuen sich
 Und dein nicht zu achten,
 Wie ich!“

Slovenski krasoslovec je dejal v prvem leposlovnem listu, da to načelo bolj kakor kedaj dandanašji velja za leposlovje in da se velika republika duhov, ki se klanja zakonom lepega in pravega, ubogo malo meni za modroslovske dogme (beri: za pravila krščanskega nraoslovja!) — ne velja li to načelo tudi za naše državnike in pravnike? In vam se to vidi katoliško, katoliški liberalci?

Antikatoliški je že sam duh, ki navdihuje vse novodobno zakonstvo, a kaj še le porečemo, če pogledamo načela, ki jih je porodil ta duh, in zakone, ki sloné na teh načelih!

Katera so ta načela? Duša vsem je le eno načelo, le-to namreč, da je država proti cerkvi absolutno suverena, neodvisna, samosvoja, samosilna, samodržna, in recimo tudi — omnipotentna, vsemogočna!

Vse to je za čuda jasno, „klasiški“ povedano v omejenem poročilu. Zakaj poročilo nadaljuje: „Iskati je bilo torej treba novih načel. Prvo načelo je, da pristoji državi, dajati zakone o razmerji do cerkve. Če je država v tem omejena, omejuje jo ali oblast zunaj države, n. pr. cerkev ali pa jo omejujejo državni zakoni sami. Prvo ne, zlasti ne, kar je porušen konkordat. Meja državnega zakonodajstva v cerkvenih stvareh more torej biti le v državnih zakonih samih. In res sta dva taka zakona, §. 14. in §. 15, zlasti §. 15. §. 15 namreč prepušča notranje cerkvene zadeve cerkveni samoupravi.“

Stojmo!

Bistremu mislecu je že po teh besedah vse jasno. Če državi pristoji določevati, kedo naj vreja cerkvene razmere, cerkev sama ali država, imamo že vrhovno državno oblast brez meje, oblast, ki bi se ji moral pokoriti Kristus sam s svojo cerkvijo. Seveda katoliški liberalci se bodo razhudili. „Cepidlake! ali vam ni dosti, da država čuva cerkev, ali vam ni všeč, da se celó z osnovnimi zakoni obvezuje pustiti vsigdar cerkvi nje notranje razmere?“ Lehko bi bilo odgovoriti takim možem, da bi bilo pač lepo, če se katoliška Avstrija celó z osnovnimi zakoni zaveže, pustiti cerkvi nje pravice; da pa ni več tako lepo, če mislijo Avstrije modri državniki, da še le ti zakoni postavijo meje že mej cerkev in državo, ampak katoliški državniki bi morali reči, da so meje že po naravnem zakonu in božjem zakonu; da država te meje le potrdi, kar je hvalno, če obdrži zavest, da jih premkniti ali prestaviti ne more in ne sme — a o tej zavesti v Avstriji ni duha ni sluha. To in še več bi lahko odgovorili katoliškim liberalcem, ko bi bilo treba; a ni treba, ker poročilo samo, kakor smo že dejali, zares „klasiški“ in brez zavijanja pové, kaj misli. Pričakovali bi sicer v „katoliški“ Avstriji, da bode poročilo svoje antikato-liške nazore malko prikrilo ter po priliki dejalo: „Naše zakonstvo prepušča notranje cerkvene zadeve cerkveni samou-

pravi. Ker torej zakoni državni še le dajo cerkveni samoupravi pravni pečat (in poročilo bi se obrnilo k prebrisanim liberalcem), čuva naša država ono vrhovno oblast in samostojnost, ki ji gre po dandašnjem nazorstvu. Ker pa odkrito priznavajo in odobrujejo cerkveno samoupravo (in poročilo bi se obrnilo k sanjarskim, dobrodušnim katolikom, ki je njih naziranje okrašeno z liberalnim krasom), daje tudi cerkvi ono svobodo, ki jej gre. Pričakovali bi, pravimo, da bode poročilo tako govorilo. To bi bilo liberalno, a vsaj liberalnim katolikom bi se zdelo — katoliško ali pa izvrstno nedolžno. A Vošnjak vé, da l. 1870 in naprej ni bilo treba tako gladiti katoličanov, namreč „rimskih katoličanov“, l. 1870. pravimo, ko so ti prekleti jezuitje skovali „novo“ dogmo. (G. Vošnjak, ponatisnite svojo brošurico za družbo sv. Mohorja!) Zato tudi poročilo kar odkrito nadaljuje: „Torej osnovni državni zakoni prepuščajo cerkvi samoupravo v nje notranjih stvaréh. Seveda vprašanje je, katere so pa notranje cerkvene stvari?“

Ole, dragi bralec, ali ni res le-to vprašanje tudi nekoliko važno, ko bi radi poznali meje med cerkvijo in državo? Meja je, kjer se začenjajo notranje cerkvene zadeve. Le-te prepušča država cerkveni samoupravi. Toda kje se začenjajo notranje cerkvene stvari? Kedo nam to povej? Bržčas Kristus, bržčas cerkev? O ne! Poročilo pravi:

„To odločiti pristojile državi!“

Jasne, bistre besede, do jedra in korena — antikokatoliške! Na tem načelu slone zakoni, ki vrejajo razmerje med cerkvijo in državo, in Avstrija se vam vidi še — katoliška? Pojdite rakom žvižgat, vi liberalci katoliški!

Česa ne more po tem načelu država zoper cerkev? Če se gre za šole in odgojo, če se gre za seminarje, če se gre za sv. zakon — država pravi: to niso notranje cerkvene stvari; meni pristoji pravica voditi šole in odgojo, meni voditi seminarje, meni vrejati sv. zakon! O najbolj vitalni, najbolj eminentno notranji cerkveni stvari država lahko odloči, da ni notranja. „Placet“ in „Exequatur“ lahko vsak dan uvede; vsak dan lahko obnovi živo jožefinstvo — zakaj osnovno to načelo naše države je tudi osnovno načelo jože-

finsko! Država vse more, vse sme, država je — o m n i p o t e n t n a. Resnica je, da se je tedaj gosposka zbornica branila tega izraza: omnipotentna država, toda kje je našla meje? V postulatu, da ni smeti omejiti državljske svobode, kjer tega ne zahteva državni smoter. A kedo določuje ta smoter? Zopet država!

Ne prerekajte, vi liberalni katoličani, da je to le načelo, prazna beseda. Kedo je porodil tiste „leges abominabiles“, naše šolske zakone, če ne to načelo? Kedo na Ogorskem civilni zakon, če ne to načelo? Pustite le liberalcem brzde, videli bodete životno moč načel, videli bodete, kako bo to načelo stopalo kot duša v vse zakone, v vse državno telo! „Ko bi prišla kedaj, tako je pisal rajni knezo-škof dr. Zwerger o tem vladnem poročilu, ko bi prišla kedaj stranka na krmilo, ki bi kakor konvent l. 1793 imela katoliško vero za zločinstvo, krvave smrti vredno, ne bilo bi ji kratko malo treba preminjati načela; zakaj na to načelo lahko opre vse potrebne zakone“.

Tudi ne ometajte, da je to poročilo, in da po poročilih ni soditi držav. Zakaj prvič: to poročilo je kamenček v groblji antikatiških pojavov v katoliški Avstriji — in kamen do kamna palača. Drugič: to poročilo je očiten izraz mišljenja tiste dobe, ki nam je dala šolske zakone, ki nam je dala toliko drugih do dna liberalnih odlokov; dà, to poročilo je še več, riše nam namreč d u h a s a m e g a, ki je navdihoval zakonodavce in ki se je tako rekoč izlil v zakone ter jim je duša — načela so duša zakonom — in v njih še vedno živi in še vedno daje „katoliški“ Avstriji n e k a t o l i š k o l i c e. Tretjič: kedor natanko prebere in pretehta poročilo, ne bode tajil železne doslednosti v njem. Zatorej če so posledice antikatiške — kar so — biti morajo antikatiške kali že v zametku, v semenu, v podstavnih načelih. A katero je — poročilu podstavno načelo? Ni ga treba iskati, ker poročilo s prstom nevstrašne logike kaže nanj:

„Katero so notranje cerkvene razmere, to odločevati pristoji le državi. To sledi z brezpogojno doslednostjo iz načela o izločljivi vrhovnosti državni; to je temeljna podstava sodobnega evropskega državnega prava, izra-

žena v §. 15, ki z njim z jedne strani priznava cerkvi v notranjih stvareh samoupravo, z druge plati pa cerkve — brez izjeme — podmeta državnim zakonom“.

Torej — antikatoliška načela povedanega poročila slone že sama na antikatoliških osnovnih in temeljnih zakonih avstrijske države! Če pa so podstave državne — antikatoliške, kako morete imenovati Avstrijo še — katoliško?

— Morda še kedo oporeče: Bodi, da je tudi katoliška cerkev kakor vsaka zadruga podvržena državnim zakonom, vendar je privilegovana javna zadruga.

Ne hodemo se o tem prepirali, izkušnja uči, kako privilegovana zadruga v Avstriji je dandanašnji katoliška cerkev! In ko bi bila, bilo bi to le slučajno, oddanes do jutri, ker ne sloni na nobeni podstavi. Potem pa si ne moremo kaj, da ne bi postavili sèm še en odstavek iz omenjenega poročila, ki je v oni dobi za čuda odkrito povedalo vse, kar je bilo v mislih, zakaj je cerkev v Avstriji javna zadruga.

„V zveznih državah je svobodna cerkev v svobodni državi, preprosta zasebna zadruga. Zakaj tudi ne v Avstriji? Zato ne, ker je ta sestav načelno kriv, zgodovinsko brez zveze, dejanski pa nevporn. Zakaj? Jedro je v teh besedah nemškega državnika Mohla: „Cerkev si je pridobila v Evropi veliko vpliva, in ko bi naenkrat (!) odpravili vse to, storilo bi na ljudstvo najbrže slab vtisek! Potem se pa tudi ne vé, bi li država vzdržala svojo pravo nasproti velikim cerkvenim družbam s trdnim enotnim vstrojstvom“. Na dalje — kar je avstrijska vlada 18. aprila 1850. dejala cesarju — vladar bi se moral tudi odpovedati dobro pridobljenim pravicam, česar vlada ni kratko ni malo ne more svetovati. Tudi ne more država pogrešati sodelovanja cerkvenih predstojnikov za namene javne uprave. In še to: kaj bi bilo, ko bi morala po tem sestavu država cerkvam povrniti — verske sklade (fonde)? Naposled pa — kar je poglavitno — po vatikanskem zboru je treba oblast države nad cerkvijo bolj povečati, kakor pa zmanjšati. A javno stanje cerkvâ je najizborniši pomoček, ki posreduje državni vpliv na cerkvene stvari.

Če potisne država cerkve v zasebno pravo, stvarno le oslabi državno nadzorstvo“.

Evo, kako privilegovana javna zadruga je katoliška cerkev! Bojé se ljudstva, zato jo bolj počasi izpodkopujejo. Bojé se za ugrabljeno imetje. Bojé se za pravice. O te pravice! Konkordat so porušili, ki so bile z njim zajamčene te pravice, a pravice same so si pridržali, češ: Avstrija je dovolj močna, da samovoljno poruši konkordat, a papež se bode bal vzeti nam pravice, ki jih je bil iznova potrdil s konkordatom, če tudi bi jih bil prav za prav prvi hip po porušenju pogodbi po vsej pravici odtegnil. In naposled se bojé za državno vrhovnost, ko bi bila svobodna cerkev v svobodni državi.

Sedaj bodo pa katoliški liberalci porekli: „Stojte! Vi želite svobodno cerkev v svobodni državi, to pa ni prav — antikatoliško! Ali ste pozabili, da je Pij IX. v „syllabu“ prokel stavek: „Cerkev se ima ločiti od države, in država od cerkve“.1) Vi torej ste liberalci in ne mi!“

Oj vi, ki hočete biti najvernejši katoliki, ali ne veste, da je Pij IX. v istem „syllabu“ imenoval zmoto tudi ta-le stavek: „Posvetna država, kot početek in izvor vseh pravic, ima neko pravo, ki ni nikako omejeno“.2) Ali ne veste, da je imenoval zmoto nauk: „Cerkev ni pravo in popolno društvo, povsem prôsto, tudi nima lastnih in stalnih pravic, podeljenih ji od njenega božjega ustanovitelja, mariveč pripada posvetni oblasti, določiti, katere so cerkvene pravice in meje, v katerih jih sme izvrševati“.3) Če pa veste, da je Pij IX. vse to imenoval zmoto, ali vam še ni jasno, kaj sledi? Oj vi, ki Avstrijo imenujete katoliško, to sledi, da je med današnjo Avstrijo pa med katoliško Avstrijo načelno taka razdalja, da vmes lahko postavite še eno Avstrijo, ki bi bila vže bliže katoliški, vendar še akatoliška!

1) *Ecclesia a Statu, Statusque ab Ecclesia seiungendus est?* Prop. LV.

2) *Reipublicae status, utpote omnium iurium origo et fons, iure quodam pollet nullis circumscripto limitibus.* Prop. XXXIX.

3) *Ecclesia non est vera perfectaue societas plane libera, nec pollet suis propriis et constantibus iuribus sibi a divino suo fundatore collatis. sed civilis potestatis est definire, quae sint Ecclesiae iura ac limites, intra quos eadem iura exercere queat.* Prop. XIX.

Katoliška Avstrija priznava, da je cerkev prava in popolna družba, do cela svobodna, ki ima svoje neomajne pravice od svojega božjega vstanovitelja, in da državi ne gre pravica, določevati, katere so te pravice in v katerih mejah jih cerkev sme izvrševati. — A ne še dovolj! Katoliška Avstrija, ki ima katoliško ljudstvo, radovoljno in pravopusti in želi, da katoliška cerkev ves svoj vpliv razlije na to katoliško ljudstvo. Zakaj katoliška Avstrija dobro vé, da delovanje cerkve ni njej v pogubo, ampak v prospeb, a da brez cerkve preti večna poguba nje občanom, in časna poguba njej sami. Katoliška Avstrija zatorej ni indiferentna gledé na vero in gledé na verske družbe. — A take Avstrije dandanašnji nikjer ni.

Mogoča je drugič Avstrija, ki bi bila v njej svobodna cerkev v svobodni državi. Država pusti cerkvi, da deluje, kakor jej ljubo in drago po svoji upravi. Države ni skrb za cerkev, ne to, ne ono. Ne taji, da bi ne bila katoliška cerkev božja cerkev, ki ima svoje pravice in božje poslanstvo, a ker država se ne meni zato, ampak govori cerkvi: vrši svoje poslanstvo; če dobiš občanov, dobro; če pa ne, tudi dobro! Meni je vse eno, kako molijo moji občani, kako se postijo, kam hodijo v šolo, koliko zakramentov imajo, koliko časté bogov — da so le zvesti državljani. Naj le dajejo Bogu, kar je božjega, če le dajo meni, kar je mojega!

Taka država bi ne bila katoliška, pa tudi prav za prav ne antikatoliška, ampak akatoliška. Vprašanje seveda je, če je za delj časa dejanski mogoča taka država. Skoro nemogoče je namreč, da bi taka država imela po resnici katoliškega glavarja. Glavar pa, ki ni do duše katoliški, bo prej ali slej sovražen katoliški cerkvi, in država se bo dejanski preminjala v antikatoliško.

A še dalje je sedanja Avstrija. Sedanja Avstrija je načelno antikatoliška. Nje osnovni, temeljni zakoni so antikatoliški. Sedanja Avstrija brani, da bi cerkev svobodno vršila svoje zvanje, katero je prijela od svojega božjega vstanovitelja, ampak lasti si pravico določevati, kaj sme cerkev, česa ne; kaj sme Kristus, česa ne; kaj sme Bog, česa ne. Bog sam je po Kristusu dal svoji cerkvi samosvoje, ne-

odvisne pravice; država trdi, da njej pristoji, staviti meje tem pravicam in njih izvrševanju.

Taka je naša Avstrija. Žalostna je nje podoba, če pomislimo, da ima Avstrija 78% občanov, ki so ob enem tudi občani — katoliške cerkve!

* * *

Krščanski dan vstaja. Budi se katoliška zavest. Katoličani, evo podoba Avstrije! Avstrija je bolna v srcu. Avstrija se mora hitro premeniti, da bode zopet stara katoliška Avstrija. Zatorej pa bodi tudi naš bojni črtež tak! Mi sami odločujemo osodo Avstrije z izvrševanjem volilne pravice. Volimo možé, ki bodo odločni katoličani, nevstrašni, nesebični, neizprosni! Po teh bodemo preosnovali Avstrijo — zakon za zakonom do konca. Kečar se bo zrušil §. 15. osnovnih zakonov, tedaj bode zopet naša — stara pravda!

Dr. Aleš Ušeničnik.

Politika sile in snovi.

Kraft- und Stoffpolitik.

I. Materijalizem v moderni politiki.

Kakor brž je človek pokorščino odrekel Kristusovi cerkvi ter, zavrgši vero v nadnaravno razodenje, se postavil na „svoje“ stališče t. j. na stališče čistega, naravnega razuma, se mu je začelo mračiti duševno obzorje, dà, začel je celó dvomiti o najodličnejših sposobnostih svojega duha: ali se more povspeti do spoznanja transcendentálnih resnic, ali je sploh njegovo spoznanje izvestno, ali ima prosto voljo itd. Od Boga odpadla filozofija je ta vprašanja rešila negativno in po tej poti prišla tako daleč, da je po podobi Božji vstvarjenega človeka poenačila z živalijo. Za stoletjem oholega, človeški razum obožujočega racijonalizma je sledilo stoletje materijalizma. To ponižanje je zahtevala pravica božja. Sodba, ki jo je Bog izrekel nad starim poganstvom,

se je vresničila tudi nad novim: „Spremenili so resnico Božjo v laž in so izkazali večo čast in službo stvoru nego Stvarniku . . . z a t o j i h j e i z r o č i l B o g v s r a m o t n e s t r a s t i . “¹⁾ Bog je dopustil, da so se poživinili — v življenji in potem še v mišljenji; postali so materijalisti.

Ta materijalizem se je v devetnajstem veku oznanjal z vseučiliških stolic in se zasejal v javno življenje. Z živo besedo in še bolj sè slovstvom se mu je gladila pot mej ljudstvo. Vsak popolen filozofični sistem vtemeljuje posebno svetovno naziranje (Weltanschauung) ter kot tak določuje in zasega vse človeško mišljenje in delovanje; tudi materijalizem je vstvaril in znanstveno vtemeljil (vsaj navidezno) novo naziranje, ki je izražalo golo negacijo dotedanjega krščanskega. V krščanskem naziranju je najvišji princip Jezus Kristus²⁾ in po njem razodeta skrivnost enega Boga v treh osebah. Materijalističnemu naziranju je postavil Büchner za najvišji princip skrivnostno dvojico „Kraft und Stoff“, izven katere je vse — nič. Iz tega principa se je izvajalo in določevalo vse drugo, iz njega se reševali najvišji življenjski problemi, ki se tičejo časnosti in večnosti človekove.

Lehko umevno je, da je moral materijalistični princip „sile in snovi“, vporabljen na življenjske razmere in na razne stroke človeške delavnosti, vse od tál prevreči in predrugačiti. In ta vporaba (Anwendung) se je resnično tudi vsestransko izvršila. Materijalistična teorija, vporabljena na verstvo, je vstvarila ateizem; vporabljena na pravoslovje, je pripeljala h golemu epiku-reizmu, k brezbrzdnemu uživanju; prenesena na družabne razmere, je obrodila komunizem; v lepi umetniži pomeni ona nagotni, kosmati naturalizem in obupni determinizem; in ako hočeš v nje zmislu vrediti pravne razmere, te zavede v anarhizem.

Pa tudi politika, ena najvažniših strok človeške delavnosti, se je morala dosledno — materijalizirati. Bog, duša, vera, pravnost, prostost, večnost — vse te in enake besede so nekedaj izražale pojme, katerim se je pripisovala objektivna realnost; to so bile svete, nedotakljive resnice, s katerimi se je, kot z najmogočnejšimi faktorji, računalo tudi v politiki; dà, tudi v politiki so veljali zakoni krščanske pravnosti, častilo se je mejnarodno pravo, oziralo se na Boga, na večni namen človekov. Toda materijalizem je vse te resnice zatajil; gorenje besede so postale brezpomemben zvok, za politika yotle veličine, faktorji, s katerimi se več ne računa; ostal je še edini atom, kateri se v neskončnem veselstvu razodeva kot nedeljiva, enotna dvojica „Kraft und Stoff“. Edino prava politiška modrost obstaja v tem, da se zasledujejo zakoni skrivnostno delujoče naravne sile, atomskega spajanja in raztvarjanja, ter se po tem vravnava politiška

¹⁾ Rim. I. 23. 24.

²⁾ „Principium, qui et loquor vobis“. — Ioan. VIII, 25.

delavnost. Nekedaj je veljal za politika dekalog in evangelij, odslej mu ima služiti kot ročna knjiga — fizika in mehanika. Zdi se, da so ti nazori denašnjim politikom preuzeli vže um in srce. Nedavno smo n. pr. naleteli v nekem uvodnem članku „Slovanskega Sveta“, kateri vendar celó nasproti nam tako odločno povdarja svoje pravo krščanstvo, na naslednje stavke, kateri so pač vredni, da jih tu doslovno navedemo: „O politiki trdijo, da je umetnost; mi popravljamo to opredeljenje in povdarjamo, da elementi te umetnosti morajo biti enaki znanstvenim elementom, specijalno mehaničnim elementom, in da umetnik, ki računi s temi elementi, ne sme biti umetnik v smislu obče umetnosti, temuč tak, kakoršen mora biti vsak — tehnik! Tehnik računi z naravnimi silami in njih veličinami, politik mora takisto računati z mehaničnimi močmi, ki se predstavljajo v raznih skupinah naseljenja, naposled v strankah, v zastopnikih strank in v veličinah zastopnikov te ali one skupine in frakcije. Politika mora biti tehniška umetnost. Slovanski voditelji in zastopniki v prošlosti niso poštevali v politiki zakonov tehnike ali mehanizma raznovrstnih sil, in zato so tolikokrat zagazili . . .“¹⁾

II. „Syllabus“.

V imenitnem „syllabu“ iz l. 1884, kjer je Pij IX. zabeležil glavne zmote sedanjega veka, je zadela pravična obsodba tudi politiški materijalizem. „Druzih sil nam ni priznati, nego tiste, ki se nahajajo v snovi“. Tako se glasi prvi del LVIII. stavka v „syllabu“. S temi besedami je Pij IX. točno določil in obsodil temeljni nauk modernega materijalizma, ki se izraža v Büchnerjevem „Kraft und Stoff“.

Ravno sèm spadajo nadalje naslednje v „syllabu“ zavržene teze:

LVIII. (drugi del): „Vso nravstveno pravičnost in poštenost imamo staviti v to, da si na vsak način gromadimo in množimo bogastvo in vstrezamo slastem“.

LIX.: „Pravo obstaje v materijalnem dejstvu, in vse dolžnosti človeške so prazna beseda, in vsa človeška dejanja imajo moč prava“.

LX.: „Avktoriteta ni nič drugega, kakor vsota števila in materijalnih sil“.

LXI.: „Krivičnost dejanja, katero se je posrečilo, ne nasprotuje svetosti prava“.

LXII.: „Oklicati in držati se mora načelo, ki prepoveduje posrejevanje — principium de non-interventu“.

¹⁾ „Slov. Svet“, 1895, št. 29.

LXIII.: „Postavnim vladarjem se sme odreči pokorščina, dà celò puntati se jim.“

Kedor natančnije presoja politiško modrost evropskih državnikov, kedor zasleduje tajne sile, ki so v poslednjih desetletjih predrugačile naše politične in socialne razmere, se lahko prepriča, da se je to vršilo pod vplivanjem gorenjih od sv. Stolice obsojenih materijalističnih naukoy. Evč v naslednjem nekaj o nekaterih teh naukoy pa o raznih oblikah njih vpotrebljenja v politiki.

III. Malikovanje kapitala in narodnega bogastva.

To malikovanje izraža drugi del zgorej navedene LVIII. propozicije: „Vso pravstveno pravičnost in poštenost imamo staviti v to, da si na vsak način gromadimo in množimo bogastvo in vstrezamo strastem“.

To načelo sledi neposredno iz materijalistične teorije. Tajé Boga in neumrljivost, zadušuje materijalizem v človeku vsako vero in upanje. Večnega življenja pa nadnaravnih, večnih dobrot ni — človek živi le za ta svet, zatorej ima pravico, tukaj si vtešiti željo po sreči. Ker mu pa to uživanje, to srečo omogočuje le bogastvo, mu je to bogstvo, kateremu edino služiti je njegov poklic; kajti le po njem more doseči konečni namen.

V hlepenji po bogastvu pa mu ni treba se omejevati na moralično dovoljena sredstva; kjer ni Boga, izgine vsak objektivni razložek mej dovoljenim in nedovoljenim, mej dobrim in slabim — dobro je vsako sredstvo, ki povspešuje dosego namena. Namen posvečuje sredstva. Laž, sleparstvo, tatvina, tudi uboj materijalistu niso to, kar nam — pregrešna dejanja, ampak dobra, da se mu le posreči ž njih pomočjo „gromaditi in množiti bogastvo“. Dobro je, kar je koristno, slabo, kar nasprotuje koristi; moralično „pravičnost in poštenost“ določuje le bogastvo, kapital. Bogastvo je bog-malik.

„Kapital in inteligenca“ — to dvoosebno božanstvo moli na kolenih naš vek. Seveda ta „inteligenca“ je ona, ki ima razum le za „naravne sile in njih veličine“ — inteligenca materijalistična. Ne od Boga, ne od večnih zakonov njegovega evangelija, ampak od te božanstvene dvojice si obetajo napredka in sreče. Po besedah dr. Lindner-ja narodno-gospodarstveni napredek ne le povspešuje versko brezbriznost, ampak stvarja človeštvu tudi srečo, nebesa.¹⁾ Od tod izhaja precenjevanje realistiških ved, ki je tu pa tam dospelo vže tako daleč, da mislijo filozofijo, staroklasično filologijo in druge idealistiške vede iz srednješolskega poduka popolnoma izključiti. Sploh se zdi vže brez-

¹⁾ Encycl. Handb. d. Evg. 719.

pametno, pečati se z reči, ki se ne vidijo in tipajo — edin predmet zdrave, eksaktne vede je atom.

Kapitalu se je dala neomejena prostost; kapital uživa svobodščino, ki jo je nekedaj pri evropskih narodih uživala cerkev. Celó določbe božjega prava niso smele zanj veljati. Zato se je razmnožil in razrastel do tako zvanega „velikega kapitala“, ki lik hudi demon vse požira, vse tlači in duši, ki povsod vsemogočno gospoduje. Tudi to gromadenje velikanskih vsot v rokah malo izvoljencev se je vršilo po fizični postavi, po kateri več množine privlekavajo in absorbirajo manjše.

Žal, da se ta materijalistički malik večkrat občuduje in česti tudi od ljudi, ki sicer izpoznavajo načela krščanske resnice. Slepí nas blesk fizične moči in narodnega bogastva. Zavidamo narode radi njih materijalnega napredka in kulture. Cenimo jih po njih številu, po vojaški sili, po množini poljskih pridelkov ali industrijskih izdelkov, po velikosti mest, naštevamo liste, ki se tiskajo, knjige, ki se na leto mej narod razpečajo — po tem jih blagrujemo: To je napreden, srečen narod, to je narod-vzor. Tak narod, kakor se zdi, so za nas Slovence — Čehi. Dovolj vže, da imajo krasno narodno gledališče! V zlati Pragi je za nas — vse zlato. V bogati Česki, ki odrajuje državi toliko milijonov davka, je vže radi tega vse idealno. Blaženi smo vže, ako smemo s češčenjem in svetim strahom „romati“ na Česko pod vodstvom slovenskih radikalcev! Ali je pa večkrat po naših listih brati o radikalstvu in brezboštvu, ki razjeda in vničuje čilo moč českega ljudstva, o onih peklenskih silah, ki razrivajo po drobno českega telesa! Malikovanje!

IV. Pravo dovršenega dejstva.

Ta stavek pomenja: karkoli se zgodi, je prav; dovolj, da se je zgodilo, ne vprašaj, kako se je zgodilo? Dosledno se sme ravno tako trditi: ko imaš kaj storiti, ne pomišljaj, se-li sme ali ne, je li prav ali ne? Dovolj je, da imaš moč kaj storiti: stori — in vselej bo prav, bo dobro!

Ta nauk je le logična posledica iz temeljnega stavka, na katerem sloni materijalizem. Ker ni Boga in višje volje, ne more biti tudi višjega sodila za dobro in slabo. Vsa resnica je v atomu in njegovi sili, ki se pokori zakonu fizične nujnosti. Karkoli se torej vsled tega zakona v vesoljstvu spremeni ali vresniči, je čin atomske svetovne sile, izven katere ni nobene druge. Pa drugače se tudi ne more zgoditi, tako da je celó brezpametno le razmišljati: se sme ali ne? je prav ali ne? Kjer ni proste odločbe, je naravno, tedaj prav vse, kar se zgodi.

Materijalistički princip dovršenega dejanja so odobrili in za-se izkoristili vladarji in politiki, kateri so, svesti si svoje mo-

či, napadli manjše, šibkejšje države ali narode; ko so si jih podvrkli, so svoj čin zapečatili s „pravom dovršenega dejanja“. Dejanje, ki se je posrečilo, bodi (po pojmih krščanskih in naravnega razuma) še tako krivično, ne nasprotuje svetosti prava!

Seveda se s tem principom le posvečuje pravo surove sile, pravo, ki se je nekedaj zvalo „pravo pesti“, koje je srednji vek podedoval od starih poganskih barbarov. Pravo pesti se le je preobleklo v filozofično zvenečo frazo: pravo dovršenega dejstva. Narodi so se dali od te fraze preslepiti, da niso videli, kako vnebovpijoča herezija tiči v nji. Posebno hlastno so se je poprijeli Italijani, ko so vgrabili papežu Rim in s tem dovršili zedinjenje Italije. Princip dovršenega dejanja je imel za vse veke onemogočiti, da bi se kedaj njih tvorba razdejala. Po tem principu je nekedaj papežki Rim postal za vselej nedotakljiva prestolnica nove kraljevske Italije — Roma intangibile!

Ta princip dovršenega dejstva naravnost vničuje vsako morálo v politiki. Morála navezuje človeško voljo pri vsakem činu na določila večnega, nepremeljivega zakona božjega. Ne kar se stori, je dobro in prav, ampak kar se stori v soglasi z božjim zakonom; kar se ž njim ne soglaša, je slabo, dasi se je dejanje še tako posrečilo. Vest, s katero človek zakon božji vpotreblja na svoje dejanje, uči pred dejanjem, ali je dobro ali ne, in ista vest hvali ali graja neizprosno po tem, kakor se je kaj izvršilo v soglasi z onim zakonom ali ne.

Zato bi se ne smela politična tvorba, ki se je dogotovila z golo materijalno silo, v nasprotji sè zakonom božjega prava, nikedar odobriti in pravno priznati. Moderna politika je to pravilo zatajila. „Na mesto zakonitosti in pravnega principa je v moderni državi stopila dejanska moč, in kedor se zna nje polastiti in se nekaj časa vzdržati v nje posesti, sme gotov biti, da ga bodo druge vlasti kmalu pripoznale.“¹⁾ Čim svetejše je pravo, ki se je žalilo s posilnim dejanjem, tem krivičniše ravna, kedor je odobruje. V tem oziru se je največ pregrešila Evropa, diplomatično priznavši stanje, katero se je stvarilo s posilno osvojitvijo cerkvene države in Rima, ker temu ropu se pridružuje znak sakrilegija. Evropa se je izneverila evangeliju ter vklonila se materijastični dogmi o svetosti dovršenega dejstva. Zato pa ne uide kazni tistega Boga, kateri čuva svoja in svoje cerkve prava! Dà, prst vsemogočnega Boga se bo dotaknil tudi tega, kar diplomati razglašajo za — intangibile!

¹⁾ F. Walter K. G. VIII §. 343.

V. Načelo „neposrejevanja“ — de non-interventu.

Vsak narod bodi popolnoma prost, da si vredi svoje zadeve, kakor mu ljubo! Vsak bodi kovač svoje sreče. In kakor se vsak sam sebe vlada, tako naj se tudi brani. Ne gre, da bi narod narodu priskočil na pomoč, ko ga napada zunanji sovražnik ali ga tare notranja revolucija. Prepustiti moramo narode vsakega svoji vsodi!

Tako blizo se glasi glasovito načelo „neposrejevanja“. Kakor se vidi na prvi pogled, se tudi to načelo izvaja iz temeljnih naukov materijalizma. Vse pojave, vse prevrate v politiki včinja po materijalističkem nauku slepa sila atomska, katera se presnavlja in deluje po zakonu fizične nujnosti. Ako tedaj mogočniji narod napade šibkejšega, dela tako le vsled neodoljive sile, ki ga k temu naganja. Z materijalističkega stališča se vse vrši naravno, torej prav — zato nima nihče pravice zavirati, da bi se ne vršilo. Materija deluje z neizprosno nujnostjo, ona nima sočutja za šibkejšega; da volk požre jagnje, je prav, ker drugače ne more biti.

Princip „neposrejevanja“ je izvrstno služil pijemonteškemu politikom za časa italijanske revolucije. Slo je tedaj za celo vrsto legitimnih vladarjev, katere so prijateljske in sorodstvene vezi spajale z drugimi evropskimi dinastijami: te vladarje se je sklenilo pregnati, njih dežele pa vtelesiti novi Italiji; slo je pred vsem za papežev patrimonij, katerega vsoda je živo zanimala celi krščanski svet. Presmélo, prenevarno početje! Ali premeteni politiki privlečejo v masonskih ložah iztuhtano čarovno siepilko in jo vržejo pred Evropo: Non-intervento! Češ, to načelo je neizprosna posledica eksaktne moderne filozofije! In Evropa se je vklonila masonski modrosti; kedor je hotel veljati za modrega, naprednega, moral je pritrčiti! In tako se je v malo letih prestol za prestolom podrl, na njih razvalinah pa se je vzdignila nova Italija — ne da bi Evropa se potegnila za krivično napadene male vladarje, dà, Evropa je „dovršeno dejanje“ kmalu potem slovesno potrdila!

Vsakemu je pač jasno, kako krivo je načelo „neposrejevanja“. Ono zanikuje krščansko zapoved: Ljubi svojega bližnjega! V tej zapovedi je zapovedano: Pomagaj svojemu bližnjemu v potrebi, ako moreš. Pa ta zapoved se ne omejuje le na posameznika, ampak se razteza tudi na družine, občine, narode in države; kajti človek je družabno bitje. V družbi je pa eden navezan na drugega, družabni red sploh ne more obstati, življenje naše se ne more razvijati in spopolnjevati brez mejsebojne pomoči. In kakor mora poginiti posameznik, ako mu odrečeš vsako pomoč od bližnjega, tako se mora razrušiti družina, občina, država, ako

jo samo naše osamotiš. Prepovedati revežu, da ne sme sprejeti od premožnega podpore, je pač nevsmiljeno, okrutno, bodi revež, oseba, družina, občina, narod ali država; kajti odreči pomoč družini ali državi je pač isto, kar odreči jo posameznim udom družine ali države; s tem se žali tedaj ljubezen do bližnjega. Ne trpijo li od krivične vojske, od notranjih nemirov in revolucij posamezni državljani? In tedaj bi ne smel mogočen vladar takí državi na pomoč, da odžene krivičnega napadalca, da pomaga zatreti notranje upornike?! Niso li posamezniki, katerim dobrode državni mir? In pa: beraču se dovoljuje, da sme poprositi bogatina za dar, bogatinu se dovoljuje, da sme beraču dar podeliti. — toda narod, država bi v potrebi ne smela poprositi za pomoč drugega naroda; in temu narodu zopet bi imelo biti prepovedano priskočiti na pomoč sosednemu narodu, ko vender to zamore in prosto hoče?! Prijatelj se v potrebi obrne do prijatelja, a kralj bi ne smel ravno tako v potrebi obrniti se do svojega prijatelja-kralja, da mu pomaga braniti njegovo pravo?!

Res, poštena logika Büchnerjeve Kraft- in Stoffpolitik!

VI. Politika vspeha.

Tudi ta je dandanes precej poznana. Vganja se pa na velikem in na malem.

Po krščanskih pojmih se ima politika ravno tako kot vsakatera druga delavnost človekova pokoriti npravstvenim zakonom. Česar se ne sme v privatnem življenji, ni dovoljeno tudi v javnem. Tudi v politiki laž ostane laž, tatvina ostane tatvina, rop je rop. Namen ne posvečuje nikjer sredstva — tudi v politiki ne, naj bi šlo še za tako važne, občečloveške koristi. In prav radi tega smo mi odločno obsodili in grajali postopanje krščanskih socialistov v zadevi celjskega gimnazija. Oni so z glasovanjem, torej s pozitivnim činom kratili slovenskemu narodu naravno, od Boga podeljeno pravico; njih glasovanje je torej na sebi nemoralen, slab čin. Ako se opravičujejo, češ, morali so tako delati, da bi si ne odtujili nemških nacijonalcev in tako onemogočili zmago pri volitvah v dunajsko starešinstvo, odgovarjamo mi na to mirno, držeč se večno veljavnega principa krščanske morále: kar je slabo, se ne sme za celi svet; namen ne posvečuje sredstev! Preslepila jih je politika vspeha!

Politika vspeha se ravna vselej ravno le po vspehu, ne da bi se ozirala na pravo božje, na npravstvene zakone, povprašujoč: se sme ali se ne sme? Ta politika nima pred očmi kovspreh, in da ga doseže, poslužuje se vsakaterih sredstev — moralnih in nemoralnih, zavezuje se z vsemi silami, z vsemi strankami, nič ne dé, da so sile Bogu sovražne, da moramo resnico in boljšega prepričanje zatajiti in laži se klanjati!

Politika vspeha je dejansko zatajenje Boga in npravstvenega reda, je malikovanje golega dejstva in sile. Poguala je tudi ona iz materijalističskih tal; kajti ravno materijalizem uči, da ni Boga in npravstvenega zakona; njemu velja edina sila. Kedor se tedaj čuti dovolj krepkega za kako dejanje, sme je brez pomi-sleka izvršiti, ali sam ali s pomočjo drugih; opravičuje je vže vspah kot produkt nujno delujočih fizičnih sil, izven katerih ni niti Boga, niti moralnega zakona.

Politiko vspeha je v javno življenje zanesel vže srednjeveški Macchiavelli sè svojim „Il Principe“; bil je ateistični princip koristnosti (Utilitätsprinzip), ki ga je zagovarjal za politiko. Danes je pa isti princip dobil globokejšo vtemeljitev v modernem panteizmu in še posebno v materijalizmu.

VII. Politika števila in večine glasov.

„Avktoriteta ni nič drugega, kakor vsota števila in materijalnih sil“. Tako učijo, in sicer povsem dosledno izvajajoč iz materijalističnega temeljnega nauka. Ako zunaj snovi ne biva nič, velja le njena moč; ta moč se pa javlja in preminja po številu snovnih atomov, kateri se vsled nujnih fizičnih zakonov spajajo zdaj v večje zdaj v manjše skupine. Čim večje število atomov je spojenih v eno skupino, tem težiša je, torej tem silniša; saj teža in sila — Last und Kraft — ste v fiziki soodnosni (korelativni). Vsa moč, vsa avktoriteta obstaja po tem takem v večji ali manjši vsoti atomov in atomskih sil.

Po krščanskem naziranju se avktoriteta kakor vsaka oblast izvaja posredno ali neposredno iz Boga. Oblastniki vladajo le, vkolikor nameščajo Boga. Učečo cerkev poslušamo, ker nas uči z avktoriteto, ki jo je dobila od Boga. Zatorej je avktoriteta neodvisna od ljudi in njih števila. Taki avktoriteti so se narodi brezpogojno klanjali, dokler je bila vera v njih trdna. Ravno tako so se tudi nje nositelji pokorili pravo božjemu, ono jih je vodilo pri državnem zakonodajstvu.

A zdaj je drugače. Materijalizem je zavrgel vero v Boga; s tem je spodnesel podlago vsakatero nadčloveške avktoritete. Materijalizem stavi — kakor smo rekli — avktoriteto v število. Ta nauk se je sprejel posebno v moderni parlamentarizem, kjer se postave določujejo aritmetično po večini glasov. Ako pomislimo, da v postavah se ima izražati, kar je prav in dobro, vidimo, da je po tem takem pravo odvisno od števila glasov. En sam glas zamore odločiti, da isto, kar je bilo do danes pravo in sveto, dolžnost, bode jutre nepravo, slabo in ne le ne dolžnost, ampak kaznjivo. Poleg tega pomislimo še, da se danes v naših parlamentih razpravljajo najsvetejše zadeve, ki se dotikajo vesti in prepričanja, od katerih je odvisen ne le časni,

ampak tudi večni blagor državljanov. In tudi take zadeve odločuje politika števila! Kar je pa najhujše — pri sestavi politične večine določuje neredkokrat laž, obrekovanje, denar in — žganje! Res. lepa svoboda, katero uživajo narodi oprostivši se avktoritete Božje in njegovo cerkve — pod avktoriteto števila in glasovne večine!

VIII. Revolucija.

Naravno, da v kraljestvu, kjer vladati sila in snov, je načelno vpravičena revolucija.

Krščanski nazor uči, da vladarji so dobili oblast od Boga samega, in kedor se njih oblasti vstavlja, se vstavlja naredbi božji. Podložniki nimajo pravice, pokorščino odrekati svojemu vladarju, kateri je odgovoren le Bogu. Ta nauk je nekedaj bil najtrdnjša opora vladarskih prestolov. Revolucija je bila z njim v svojem početku zatrta.

A drugače je s tem vprašanjem v materijalizmu. Vže Rousseau je učil, da politična oblast je podeljena vladarju od ljudi samih s tem, da je vsak en del svoje prostosti odstopil nanj; iz vsote teh delov sestaje vladarjeva oblast. Zatorej je pa tudi podložnikom prosto, kader se jim zljubi, podeljeno oblast vladarju odvzeti in ga odstaviti. Revolucija je vpravičena. Radikalniše vtemeljuje revolucijo materijalizem Büchnerjeve „Kraft u. Stoff“-dvojice. Revolucija je nujen produkt fizičnih sil in spoj. Nihče ne more prerokovati, in še manj seveda preprečiti, kar se snuje vsled božanstvenih fizičnih sil. Ako so se atomi spojili v novo, prejšnji nasprotno državno skupino, preneha prejšnji državni red in postane vže vsled tega neopravičen. Revolucija dobi v tem najglobokejši metafizični razlog. Zato se pa nikakor ni čuditi, da je ravno materijalizem ali darwinizem toliko cenjen v tajnih socijalističnih in anarhističnih krogih — v njem je zapopadena metafizika vseh revolucijonarnih nauk in teženj. In vender se materijalizem celó na državnih učiliščih prosto predava! Moderna država si goji gada na lastnih prsih!

IX. Vsporednik politiških sil.

Poslušajmo najpred, kaj uči fizika o tako zvanem vsoredniku sil — Kräftenparallelogramm.

Poprimejmo razne sile kako telo na enem in istem mestu ter je vlečejo vsaka na svojo stran, tedaj se dá vselej najti druga sila z določeno smerjo (Richtung) in velikostjo, katera, poprijemši telo v istem mestu, čini ravno toliko, kot vse one razne sile skupno. Ta sila se imenuje poslednjica (Resultirende) ali srednja sila, one prvotne pa so sestavljajoče (Componenten) ali

pokrajne sile (Seitenkräfte). Vzamemo najprej dve sili, kateri držiti telo v istem mestu ter vlečeti vsaka na svojo stran zakotno (unter einem Winkel), našli bomo njiju poslednjico, ako načrtamo vsoporednik (Parallelogramm) sè smerjo (Richtung) in velikostjo komponent ter povlečemo v njem poprečnico (dijagonalo); poslednja izraža poslednjico dveh sil. Zdaj se vzame ta poslednjica in se primerja s tretjo silo; načrta se nov vsoporednik in najde se nova poslednjica. Tako se nadaljuje, dokler se ni poslednja sila primerila s predzadnjo poslednico; dijagonala zadnjega vsoporednika izraža smer in velikost one sile, katera včinja isto, kar vse sile skupaj. Kedor je to silo (poslednjico) zadel, prekrtati (paralizuje) ž njo nasprotstva prvotnih sil in včini sam isto, kar bi včinitele vse sile, ako bi ena za drugo poskusile svojo moč ob telesu. To je kamen modrosti.

Ta kamen so staknili tudi naši politiki. Mehanični stavek o vsoporedniku sil se je v svoji praktični vporabi prenesel na politiško polje, in ravno v tej vporabi obstaje dandanes vsa državniška modrost. Sile so naše politične stranke. Vsaka poprijemlje za državni voz, ali vsaka vleče na svojo stran. Tu so konservativci, ki vlečejo na desno, levičarji se držijo leve, Mladočehi silijo še bolj na levo, socialni demokratje skušajo zavleči državni voz tje zad za hrbte vseh drugih, Poljaki imajo svoje in antisemiti spet svoje težnje. Kedo bo vse spravil v en tir! Tu ne more nihče pomagati, nego mehanika. Modri državnik, ki ga je vladar poklical, da vkroti sile, ki žugajo raznesti državni voz, začne meriti in primerjati: črtati jame vsoporednik politiških sil. Pred vsem: katera je največja? Potem išče drugo. Kako treba vladati, da si pridobim prvo, a ne odvrnem druge? Tedaj začne črtati vsoporednik: postavi se na stališče večje in tuhta, koliko bi dovolil nasprotni manjši, da si ne odkloni večje, pa potegne črto; potem se postavi na stališče manjše, da bi zaslišal njene zahteve pa presodil, koliko ji more vstreči, da ne izgubi milosti pri nasprotni večji, in spet potegne črto. Paralelogram je načrtan, povleče poprečnico, to je poslednjica, ki mu pokaže pot, po kateri ima sredi mej strankama hoditi, da ne zadene ob desno ali ob levo. Seveda se poslednjica — prav po mehaniškem zakonu — več ali manj bliža močnejši stranki, vendar se ji pa ne približa tako, da bi se ž njo spojila. Pa zdaj pridejo v poštev še druge politične stranke, tudi tem treba, kolikor mogoče, prijazno lice pokazati, vreči jim kako drobtinico, ali vsaj potolažiti jih z lepimi obljubami. Končni rezultat teh mehaničnih operacij je neka zmes iz vseh političnih snovi, ki ni gorka ne mrzla, ne bela ne črna; vsaka stranka najde v nji vsaj nekaj svojega, tako da se vsaj začasno zadovolji ter se dá voljno vpreči pred voz ministerskemu predsedniku, ki je tako modro iztuhtal poslednjico politiških komponent. Seveda to traja le tako dolgo, dokler ostane razmerje mej strankami isto; ka-

kor brž se pa osuje katera nova stranka ali se ojači nasproti drugim, se mora poslednjica zopet za njo pomakniti; treba novih kombinacij, novega paralelograma. To pa navadno provzroči smrt ministerstvu, ako ni tako vitko, da se hitro primeni predrugačenim razmeram.

Ta komedija se igra tudi v naši Avstriji. Vže dolgo časa sèm vlada pri nas politika vsoprednika sil. Potem, kakor se porajajo, rastejo ali ginejo politiške stranke, prihajajo, odstopajo ali svoj „program“ preminjajo naša ministerstva. Neke-daj je zedinjena liberalna levica težko vagala, zato je bilo treba njej najbliže stati. Potem je začel prevagavati konservativem, tedaj se je poslednjica od levece premaknila bolj proti Hohenwartovemu klubu; danes niso niti levičarji niti konservativci desti obrajtani — poslednjica se je potegnila nad njih glavami. Bog vé, ali ne bodo drugoč vže Mladočehi pa drugi radikalni liberalci vlado primorali, da si načrta nov paralelogram, v katerem bo dijagonala malone vsopredno tekla z njihovimi željami! Mogoče tudi to! Sploh vsa politiška modrost naših državnikov obstaja v tem, da iztuhtajo, na katero pot bi vkrenili sredi mej tolikimi strankami, tako da bi vse enako brzdali. Neprekosljiv je bil v tem mehanizmu grof Taafe, kateri je znal poslednjico politiških sil tako premikati, da se je, kar je v sedanji parlamentarni Evropi neslišano, trinajst let vzdržal na ministerskem prestolu. Ravno tako je tudi koalicija bila rezultat politiških strankarskih kombinacij po pravilih vsoprednika sil. In kaj drugega je sedanja Badenijeva vlada?

Vsakemu je pač lahko umevno, kako se ima soditi o taki politiki. Politika je ena najvažniših strok javne delavnosti človeške. Zato se mora politika pokoriti načelom; kajti edino načela ji dajejo pravost, doslednost pa vstrajnost in konečno zmago. Brez načel je politika otročja igrača, odvisna od trmastega trenutka ali od vedno menjajočega se čustva. Pravi politik-mož mora izpovedati načela, ter držati se jih z jekleno voljo, tako da je pripravljen raji odstopiti, kot le eno svojih načel zatajiti. Toda politika mehaničnega vsoprednika ne izpoznava nikedar jasno in odločno kakih načel; ona ali nima nobenih načel, ali le polovičarska; ona načela ali zatajuje ali jih potiska s politiškega pozorišča; ona načela zamenjuje, resnico spaja z lažjo, sploh ona je politika duševnega nihilizma. Dà, isti nihilizem, v kateri je izhlapela moderna, od Boga odpadla filozofija, je zavladal v politiki; kakor brž se je politika oprostila večno veljavnih npravstvenih zakonov, tako je zatajila tudi zakone božje resnice, katera se človeku razodeva po naravnem razumu in Kristusovem eyangeliju. Moderni materijalizem pa, kateri s tajejem Boga spodnaša tla objektivni resnici ter načelom daje pomen praznih domnevanj, je temu politiškem nihilizmu vsaj na videz podelil novo, radikalnišo, metafiziško vtemeljitev.

X. Proč s politiškim mehanizmom! V politiko vpeljimo zopet načelo!

Kedo vé, ali je znanje v višinah? Ali se duh Adamovih otrok vzdigne kvišku, in le duh živali gre navzdol? Tako so povpraševali dvomljivci vseh dob. Tako z glavo majaje povprašujejo tudi denašnji dvomljivci. Materijalizem tem ljudem zagotavlja, da isti je konec človeka in živali, da je neumno verovati v višje moči! Zatorej se obešajo na klin stare ideje, ki so nekedaj preobračale svet, in človek se obupno vdaja breznačelnemu materijalizmu.

Žal, da tudi oni, ki nikakor ne izpovedajo materijalističkih naukov, neredkokrat začnejo dvomiti o resničnosti in moči idealizma; ne da bi bili neverni, vendar maloverni so — modicae fidei.

Dà, tudi mi, ki obsojamo materijalizem, ne cenimo dovolj važnosti in vstvarilne moči idej. Damo se preradi preslepiti in zapeljati — od vpeha, in njemu na ljubo zatajujemo načela. Ako se nam začne obetati drobtina: kos krajne železnice, en slovenski razred — pripravljeni smo za leta in leta odpovedati se najvišjim zahtevam, od katerih je odvisen ne gmotni, ne časni, ampak večni blagor naroda. Da ne govorimo še le o tistih, ki načela žrtvujejo svojim osebnim koristim. Mi smo vsak dan pripravljeni slovesno se zavezati, da ne bomo trideset let zaželeli verske šole, ako nam vlada jutre posloveni vse gimnazije.

Kako smo povdarjali „načelo“ na I. katoliškem shodu! Vsi se gotovo še tega spominjamo. Pa še ne dve leti za katoliškim shodom so se naša „načela“, naši „ideali“ jeli potapljati v močvirji ministerske koalicije. Zavladala je po Slovenskem prava načelnostna zmedenost.

En sam primer. V Primorji bivati mej Slovenci dve politični stranki, ki se ena drugo pobijati. Ena je liberalna, druga katoliška. Katera je prava? Poslednja stranka obsoja prejšnjo, češ, program, katerega se hoče držati, je program I. katoliškega shoda — in vendar je voditelj prejšnje stranke tudi sam član stalne komisije, ki ima izvrševati resolucije istega I. katoliškega shoda! Človek skoro res ne ve, kje ima glavo in ali jo sploh ima. To tako smo izgubili smisel za svetost načela, da sme isti mož, političen voditelj, sedeti v komisiji katoliškega shoda in ob enem, v odboru „shoda zaupnih mož“, ki so se zavezali z namenom, da pobijejo in vničijo stranko I. katoliškega shoda?! To se godi očitno pred slovenskim svetom. Pa ne le da bi se kedo o tem spodtikal. Dà, taki možje veljajo celó za vzorne politike! Pač pa tožijo tam nekje, da so jim nejasne politiške razmere na Goriškem! Kedo je temu kriv? Možje, kateri plaho utikajo načela

v žep, ko bi jih morali razglašati svetu in brezobzirno pred njimi sodni stol pozivati vse, kateri se smatrajo poklicane politikovati v imenu katoliškega naroda. Posini vendar luč katoliškega načela, tako slovesno razglašenega na katol. shodu, posini okol po slovanskih pokrajinah, da se v nje svitu spogledamo in spoznamo — potem se bo treba več tožiti o nejasnih razmerah. Politiki — pri katerem programu ostanete: pri programu katol. shoda, ali pri programu liberalne narodne stranke? Aut — aut! Fiat lux!

Res sicer, da je politika brez načel ložja in prijetniša. Politik brez načel je lahko vsem prijazen, vsem prijatelj, vsem vse obeta, ziblje se vedno mej pokloni in kompromisi, prehaja od vspeha do vspeha . . . Toda politika brez načela je politika ženska, nečastna, politika pogubna, ker povspešuje v ljudstvu le duševni nihilizem.

Mož se mora držati načela. Pot načela je sicer ozka in težavna, pot načela je dolga, toda častna, zmagovita. Vsoda krščanskega načela je vsoda Onega, iz katerega to načelo izhaja, Jezusa Kristusa. Načelo pelje po poti zatajevanja in trpljenja, po poti križa. Kristus ni iskal trenutnega vspeha, oznanjal je resnico, dopadaj ali ne, grajal, bičal je napake, dasi je videl, da bo moral radi tega v smrt — a njegov evangelij je konečno vendar prodril in svet si vpokoril. Tako moramo tudi mi, bodi umestno ali neumestno, všeč ali ne všeč, pred vsem izpoznavati pravo krščansko načelo, z njim moramo zvesto vstrajati, tudi da bi ne dosegli najmanjšega vspeha. Vspeli ne izostane; krščansko načelo je božje načelo, je božja moč¹⁾; ono zmaga, počasi sicer, a gotovo, kakor je gotov Bog, njegov izvor. To je zmaga, ki premaga svet, vera naša²⁾ recimo: n a č e l o naše!

Dr. Mahnič.

¹⁾ Rim. I. 16,

²⁾ I. Jan. 5, 4.

Pravno razmerje mej cerkvijo in državo.

Studija na podlagi dotičnih okrožnic Leona XIII.

Kratek uvod.

„Ouo pogubno in obžalovanja vredno nagnenje do novotarjenja, katero se je pojavilo v šestnajstem stoletji, je najprej zblodilo krščansko vero; kmalu je prišlo to nagnenje po neki naravni poti do modroslovja in iz modroslovja do vseh stanov svetne družbe.“ S temi besedami označuje Leon XIII odpad človeške družbe od krščanskih resnic in njega žalostne nasledke za modroslovje in javno življenje. Da, kakor se je človek v stoletji reformacije odtegnil božji avtoriteti katoliške cerkve, da bi si stvaril vero po svojem razumu in nagnenji, tako je začel prevstrajati tudi filozofijo. V kratkem se je podrla čestitljiva zgradba peripateistiške filozofije, na nje mestu so se jeli vzdigati novi sistemi, kateri so se zdeli tem resničniši, čim nasprotniši so bili prejšnjim; kajti „nagnenje do novotarjenja“ je duhove sililo k izvirnosti, katerej na ljubo so zatajevali resnico.

Pa posledice onega novotarjenja so se očitno pojavile šele, ko so se nazori novega modroslovja in vede jeli vporabljati na javno življenje. Racionalizem, skepticizem, materijalizem, panteizem, nihilizem — so v državi in v društvu, v politiki in v umetnji do dna vse prevrgli in človeškim razmeram da i popolnoma novo lice; plodovi teh osodnih zmot dozorevajo pred našimi očmi grozeč nam s popolnim poginom.

Da bi ne bilo rimskega papeštva, bi bila Evropa vže davno popaganjena, zadnji žarki resnice bi bili vže davno ugasnili — in človeštvo bi drvilo brez upa rešitve v propad.

Toda rimski papež drži svetilnico pravega spoznanja visoko pred svetom, ne da bi jenjal obsojati laž, oznanjati resnico.

Vže Pij IX je, posebno v glasovitem „syllabu“ pa v določbah vatikanskega koncilja, slovesno pred svetom obsodil z gore navedene zmote in še posebej označil ter zayrgel njih vporabo na politiko in javno življenje.

Največih zaslug si je pa pri tem stekel premodri Leon XIII. Glavno pozornost je obrnil na zmedenost pojmov in nazorov, ki vlada dandanes v javnem življenji o cerkvi in državi pa njiju razmerji. Od starih tradicij odpadla filozofija in veda je tu provzročila čudovito razdejanje. Najabsurdniši nazori so se v nas tako vdomačili, da se njih nezmisli ne le ne zavedamo, ampak jih imamo celó za naravne, zdrave. Zatorej je pa trebalo raz-

glabljaajočega razuma papeža-filozofa Leona, da je te zmote do korenike zasledil, ter nevsmiljeno svetu razkril vso njih nagoto, nelogičnost in pogubnost. Sèm spadajo posebno njegove okrožnice: „Quod apostolici muneris“, „Arcanum divinae sapientiae“, „Dinturnum illud“, „Immortale Dei“, „Sapientiae christianae“, „Rerum novarum“ . . . . .

Po navodilu teh okrožnic smo skušali v naslednji razpravi načrtati Leonov nauk o državi in cerkvi pa njiju pravnem razmerji. Proučavajmo pridno nauke vesoljnega Očeta ter držimo se jih zvesto!

Človek je družabno bitje.

Slaboten se rodi človek na svet. Glas in solze otrokove spričujejo človeško onemoglost in odvisnost od drugih. Ta odvisnost traja od prvega trenutka do zadnjega izdihljeja. Mati mu je učiteljica, oče pa mu časno srečo prigospodari. Zato je človek s tisoč nitmi ljubezni navezan na svoje stariše.

Že v mladosti, kako rad se človek druži! Otroci, čim več jih je v družbi, tem bolj so srečni in veseli. To je migljelj, da človekova narava zahteva, naj se človek druži. V družbi je človekova moč, v družbi si jo ohrani, v družbi se vsposobi za to ali ono delo, telesno ali duševno, v družbi se navdušuje za pravi napredek, v družbi je sam srečen in s svojo srečo osrečuje druge.¹⁾

Na resnico, da je človek družabno bitje, je Kristus oprl svojo zapoved: Ljubi svojega bližnjega, kakor sam sebe. Kakor je naravno, da je človek družabno bitje — animal sociale, tako je tudi naravno, da se ljudje ljubijo med seboj: „Ker je človek po naravi družabno bitje, potrebuje pomoči od drugih ljudi, da doseže svoj smoter; to se pa najprej zgodi po medsebojni ljubezni . . . .“ In zopet: „Božji zakon je človeku v pomoč pri naravnem. Vsem ljudem je pa vrojeno, da se ljubijo med seboj: ljubezen pa kaže vsak s tem, da vže po nekakem naravnem nagonu pomaga v sili vsakemu človeku, tudi neznanemu, in sicer: spravlja ga iz zmote na pravo pot, osrečuje v nesreči itd., kakor bi bil vsak človek z vsakim zaupljiv prijatelj.“²⁾

¹⁾ Cf. S. Th. de reg. princ. I. 1. Cf. Rerum novarum

²⁾ Cum homo sit naturaliter animal sociale, indiget ab aliis hominibus adiuvari ad consequendum proprium finem: quod convenientissime fit dilectione mutua inter homines existente . . . In zopet: Lex divina profertur homini in auxilium legis naturalis. Est autem omnibus hominibus naturale, ut se invicem diligant: cuius signum est, quod quodam naturali instinctu homo cuilibet homini etiam ignoto subvenit in necessitate, puta revocando ab errore viae, erigendo a casu, et aliis huiusmodi, ac si omnis homo omni homini esset familiaris et amicus . . . . S. Thomas: contra Gentiles, c. 117. 3. 4.

Torej je medsebojna ljubezen dokaz, da je človek animal sociale. To nam spričnje tudi jezik ali govorica, s katero izražamo drugim svoje misli in čutila, pa razum in prosta volja. Živali ne tvorijo družb, kakor jih človek. Družba je namreč trajna, moralna zaveza več ljudi z namenom, da po skupnem delovanji in podpiranji dosežejo skupen namen. To delovanje in podpiranje pa sloni na pravu in dolžnostih, katere imajo družbeni udje med seboj. Zato mora vsaka družba imeti tri bistvene znake: množino oseb, skupen namen, pa po pravu in dolžnostih vravnano delovanje za skupen namen. Zato morejo le ljudje sklepati družbe, ker živali niso osebe, torej ne poznajo niti prava niti dolžnostij. Družbe se ločijo med seboj po namenu: „po različnosti smotra, za katerim teži društvo, moramo ločiti mej raznimi družbami in o njih soditi, ker sodba katerekoli stvari se ravna po nje smotru . . .“¹⁾

Velikega pomena je vprašanje, ali je družba sama sebi namen ali ni? Kajti če je družba sama sebi namen, potem so o d n a r a v e priznane družbe tudi take, ki hočejo nenravnost v besedah in pismu razširjevati, družbe, katere so si stavile nalogo, jemati s silo tuje imetje ali kovati denar. Ker je pa družba samo sredstvo, torej ne sama sebi namen, zatorej družbe gori omenjene ne zaslužijo tega imena in so kaznjiva, ker nasprotuje njih namen naravno-nravnim zakonom. Družba mora torej biti odvisna od nраво-nravnih zakonov, drugače družba ni družba.

Dasi ima vsaka družba skupen namen, se ta vendar dá na mnogo načinov doseči. Da se družba ne cepi in njene moči v dosego namena ne kršijo, je treba jednotne volje. Jednotne volje pa si ne moremo misliti brez oblasti, ki bi hotenje posameznih združevala v jednotno voljo. To oblast imenujemo avktoriteto, ki določuje, kako se ima namen najboljše doseči. S tem pa ni še nikakor rečeno, da je avktoriteta kaka absolutna oblast, ki bi z neomejeno prostostjo vladala družbo. Ne! Namen družbe je, doseči skupen namen, namen avktoritete, v o d i t i družbo k namenu. Oblast avktoritete je o m e j e n a s t e m, da sme od družbenih udov le to zahtevati, kar jim v dosego namena koristi, nikedar pa, kar ude ovira v delovanji za skupen namen ali kar temu celó škoduje.

Družbe se delé v v e r s k e in p o s v e t n e, z ozirom na izvor proste in n a r a v n e, z ozirom na sestavine j e d n o s t a v n e in s e s t a v l j e n e (družina, država), z ozirom na mejsebojno odvisnost družb v p o p o l n e in n e p o p o l n e, v j a v n e in z a s e b n e, če imajo od javne oblasti, namreč od države ali cerkve javnih pravic, ali ne.

¹⁾ Secundum diversa, ad quae perficienda societas ordinatur, oportet societates distingui et de eis iudicare, cum iudicium uniuscuiusque rei prae-cipue sumatur ex fine . . . S. Thomas, Opusc. contra impugn. Dei cultum c. 3.

Družina in država.

Naravna družba, ki ima namen, oskrbeti vse, kar človek dan za dnevom potrebuje, se imenuje družina. „Družina je občestvo, ki je naravno osnovano za vsak dan t. j. za dejanja, ki jih moramo izvrševati vsak dan.“¹⁾ Podobna tej določbi je Aristotelova: *Ἡ εἰς πᾶσαν ἡμέραν συνεστηκυῖα κοινωνία κατὰ φύσιν οἰκός ἐστιν.* Rimsko pravo pa imenuje družino vse tiste, ki so podložni skupnemu hišnemu gospodarju.

Družina obstaja iz očeta, matere, otrok in poslov. Sloni torej na zakonu, ki je od Kristusa v sakrament postavljen dobil na novi zavezi stalno, neizpremenljivo veljavo.

O zakonu veljajo nastopne tri resnice:

- 1) Zakon je naravno-pravna ustanova.
- 2) Zakon je jednoten ali nedeljiv.
- 3) Zakon je nerazrušljiv.

K 1) Človeštvo je razpolovljeno na dva dela, na moški in ženski spol. To razpolovljenje pa ima namen, da se človeštvo po združenji razpolovljenih delov v celoto — in bodeta dva v enem mesu²⁾ — razmnožuje. Namen tega združenja je torej spopolnjenje človekovo v celoto in s tem množenje človeškega rodu. Vže prej je dokazano, da je človek vže od narave družabno bitje. Torej je tudi n a r a v n o, da se razpolovljena dela združujeta in s tem množita človeški rod. Zato je zakon, ki je trajno združenje v medsebojno podporo in množenje člov. rodu, naravina ustanova.

K 2) Da je zakon res jednoten, nam prav lepo dokazuje sv. Tomaž: „Ljubezen obstoji v nekakej enakosti. Ako ni torej ženi dovoljeno imeti več možev, ker je proti gotovosti zaroda, možu bi pa bilo dovoljeno imeti več žen, bi ljubezen žene do moža ne bila prava, temveč nekako prisiljena. In to potrjuje tudi izkušnja: možje imajoči več žen, imajo jih za nekake dekletke. Goreče ljubezni ne čutimo do več ljudij. Ako ima žena le enega moža, mož pa več žen, ne more biti ljubezen od obeh stranij nikedar enaka, torej ne prava, ampak nekako servilna.“³⁾

¹⁾ *Domus est quaedam communitas secundum naturam constituta in omnem diem i. e. ad actus, qui quotidie occurrunt agendi.* (S. Thomas in Pol. I. 1. 2.)

²⁾ I. Mojz. 2. 24.

³⁾ *Amicitia in quadam aequalitate consistit. Si igitur mulieri non licet habere plures viros (jednotnost zakona namreč obstoji v tem, da je veljaven zakon samo med jednim možem in ženo istočasno), quia hoc est contra certitudinem prolis, liceret autem viro habere plures uxores, non esset liberalis amicitia uxoris ad virum, sed quasi servilis. Et haec etiam ratio experimento comprobatur: quia apud viros, habentes plures uxores, uxores quasi ancillae habentur. In zopet: Amicitia intensa non habetur ad multos. Si igitur*

K 3) Resnica, da je zakon nerazrušljiv, je velikega pomena za človeštvo. Novodobna, cerkvi in Bogu odtujena država si prisvaja pravico, mešati se v družino in sklepati in razločevati zakone, ker ne priznava nerazrušljivosti zakona. Ker bomo o tem še govorili, naj zopet sv. Tomaž dokaže to resnico: „Očividno bi ne bilo prav, ako bi imela žena oblast moža zapoditi, ko je vendar žena podvržena možu kot voditelju. Kedor je pa drugemu podvržen, se ne sme odtegniti oblasti njegovi. Proti naravnemu zakonu bi torej bilo, ako bi žena moža lastnovoljno zapustila. Ako bi pa mož ženo zapustil, bi druženje ne bilo enakopravno: žena bi bila sužnja . . . Vže narava nagiba ljudi, da skrbé za gotovost zaroda. To je potrebno radi tega, ker otrok potrebuje trajnega vodstva očetovega. Vse torej, kar preprečuje varnost zaroda, je proti naravnemu nagonu človeškega plemena. Ako bi pa mož smel zapustiti ženo, ali pa žena moža in se z drugim zavezati, bi se preprečila varnost zaroda, ker bi žena od prvega poseča drugemu rodila. Proti naravnemu nagonu človeškega plemena je torej, da se loči žena od moža. Tako bodi torej zveza mej možem in ženo ne samo trajna, ampak tudi nerazrušljiva . . .“¹⁾ Tako tudi sv. Oče: „Družina dobiva svojo potrebno trdnost iz svetosti enega in nerazrušljivega zakona.“²⁾

Reklo se je vže, da je namen zakonskemu združenju spolnjenje individualnosti in pomnoženje človeškega rodu ali ohranitev vrste. Tudi se je dokazalo, da je to združenje naravno-pravna ustanova. Prva in zaradi tega najbolj važna družba je družina kot naravna družba. Več družin skupaj tvori državo, tako da Cicero imenuje družino „seminarium rei publicae“. To misel razvija Cicero tako-le: „Ker spada k naravi živalij, da jih

---

uxor habet unum virum tantum, vir autem plures uxores, non erit aequalis amicitia utraque parte. Non igitur erit amicitia liberalis, sed quodammodo servilis. . . . Contra Gent. III, 24.

¹⁾ Manifeste apparet inconveniens, si mulier virum dimittere posset, cum mulier naturaliter viro subiecta sit tamquam gubernatori. Non est autem in potestate eius, qui alteri subiicitur, ut ab eius regimine discedat. Contra naturalem igitur ordinem esset, si mulier virum deserere posset. Si ergo vir deserere posset mulierem, non esset aequa societas viri ad mulierem, sed servitus quaedam ex parte mulieris. In na drugim mestu: Naturalis quaedam sollicitudo inest hominibus de certitudine prolis: quod propter hoc necessarium est, quia filius diuturna patris gubernatione indiget. Quaecumque igitur certitudinem prolis impediunt, sunt contra naturalem instinctum humanae speciei. Si autem vir posset mulierem dimittere vel mulier virum et alteri copulari, impediretur certitudo prolis, dum mulier a primo cognita postmodum a secundo cognita nasceretur. Est igitur contra naturalem instinctum speciei humanae quod mulier a viro separetur. Sic igitur non solum diuturnam, sed individuum oportet esse in humana specie maris et feminae coniunctionem.

²⁾ Societas domestica eam, quam par est, firmitudinem adipiscitur ex unius atque individui sanctitate coniugii . . .

goni k roditvi, je prva družba v zakonu samem najbližja v otrocih, potem je ena hiša, skupno vse. Družina pa je pričetek mesta, in nekako semenišče za državo. Potem se poročé bratje in sestre, ter njih otroci, kateri se morajo izseliti v druge hiše, ker jih v prvotni ne more več toliko bivati. Potem se zvežejo še s tujimi ljudmi in tako nastane mnogo sorodstva. To širjenje rodu je početek držav. Krvna zveza pa spaja ljudi z ljubeznijo in dobrohotnostjo¹⁾ Dá, človek ima nagnenje, katero mu je narava v srce vsadila, da se druží. Resnica, da se pri vseh narodih dobé družbe, bolj organizovane, kakor je družina, nam kaže, da je država nastala iz družin. tako da ima prav Aristoteles, ki trdi, da je človek *ζῷον φύσει πολιτικόν*, državno bitje. S tem hoče reči, da človeški nagon, družiti se, ni omejen samo na družino, ampak na širše organizovane družbe. Država ima torej svoj izvor v družini, in v kolikor je ta naravina vstanova, je tudi država.

Vprašanje pa nastane, kako se je država izcimila iz družine? Hobbes in Rousseau trdita, da je država nastala po nekaki pogodbi. Družine so se med seboj vojskovale — takrat (kedaj?) namreč še ni bilo človekoljubja na svetu, kakor dandanes! — trdi Hobbes, človek zoper človeka, močnejši zoper slabjšega. Nastal je boj vseh proti vsem (*bellum omnium in omnes*). Ko so se tako bojevali za svoj obstanek, jim šine misel v glavo, da se vtegnejo jeden drugega pomoriti in tako rod človeški pogubiti — spoznali so v tem boju naravno postavu samoohrane, iz strahu pred medsebojnim vničenjem so se pogodili, živeti v miru — in tako je nastala družba, država. Pa li je to res? Ne! Kje ima ta pogodba pravno veljavo? Morda v tem, da so se udje zavezali v pogodbo? To pa ne more biti, ker pravo in dolžnost sta še le nasledek pogodbe, torej tudi ne tvorita vzroka pogodbe. Tako trditi je pa zlasti dandanes nevarno. Kajti če so se takrat ljudje iz potrebe pogodili, zakaj bi ta pogodba še dandanes veljala? Kedo nas sili, biti dandanes pokornim državi, kedo nas sili, pogodbo priznati? Jasno je torej, da mora imeti država vse drugačno podstavo, kakor pa je pogodba. Kakor nam Hobbes življenje prvotnega človeka slika v vednem boju s človekom, tako nam opisuje Rousseau prvotnega človeka tako, kakor se mu je po sv. pismu godilo v

¹⁾ Cum hoc sit natura commune animantium, ut habeant libidinem procreandi, prima societas in ipso coniugio est, proxima in liberis, deinde una domus, communia omnia. Id autem est principium urbis et quasi seminarium rei publicae. Sequuntur fratrum coniunctiones, post consobrinorum sobrinorumque, qui cum una domo iam capi non possint, in alias domos tamquam in colonias exeunt. Sequuntur connubia et affinitates, ex quibus etiam plures propinqui. Quae propagatio et soboles origo est rerum publicarum. Sanguinis autem coniunctio et benevolentia devincit homines et caritate. (De off. I. 17.)

raji pred padcem v greh. Živel je nedolžno in brezskrbno. Ali človek je že zgodaj spoznal, da je v družbi moč, zato so se družine pogodile na ta-le način: „Vsak izmed nas dá svojo osebo in moč skupnosti na razpolago, skupnosti, vladane po občni volji (volonté générale), nasprotno pa zahtevamo vsak člen kot nedeljivo sestavino celote“. Tu nam je Rousseau v svoji nezmotljivosti celó pogodbo ohranil. To mnenje je iz istih vzrokov napačno. Kako je torej država nastala?

Po zakonu si stopajo rodbine jedna drugi bližje, veže jih tesna sorodna vez. Ta sorodnost pa družine vsposablja, da si medsebojno pomagajo, podpirajo v nevarnostih, katere jim preté od živalij in hudobnih ljudi. Naravno je torej, da se take družine zavežejo, da bi bile v slogi in jedinosti močnejše. Pregovor: v slogi je moč, je vzet iz človeške narave. Dalje se človek tudi hitreje izobrazuje v širše organizovani družbi, kakor v družini in porabi manj močij, kakor v družini, kjer bi si jih samo kršil, pa s tem nič ne dosegel. Razvidno je torej, da večje organizovane družbe so potrebne, ker jih človekova narava sama zahteva. Tako večjo organizovano, naravno in popolno družbo več družin, zvezanih iz namena splošnega blagostanja, imenujemo državo.

Omenilo se je vže preje, da si družbe brez očitne oblasti ali avktoritete ne moremo misliti. Zato mora tudi država kot družba imeti tako oblast, ki vodi ude državę do skupnega namena — do splošnega blagostanja.

Predno razjasnimo, kaj je splošno blagostanje, moramo napačna mnenja o namenu države zavreči. Tako n. pr. trdi Montesquieu, da ima država dva namena. Prvi, glavni je, ohraniti državo, drugi pa je različnim državam različen: Rima drugi namen je povečanje, Sparte vojska, Marseille trgovina itd. Očividno je trditev napačna, ker se zamenjuje namen in sredstvo: ohranitev države je jedno izmed množice sredstev k splošnemu blagostanju.

Individualisti trdè, da je namen države varstvo prava (Rechtsschutz) posameznih, pa ne skupnosti. K individualistom se prištevajo: fiziokratična šola na Francoskem in liberalni ekonomizem angleški (Ricardo, Smith, Prince-Smith), katere načelo je izraženo v klasičnih stavkih Gournaya-a: Laissez faire, laissez passer et le monde va de lui-même, in Rousseau-a: Tout est bon, sortant des mains de l'auteur des choses; tout dégénère entre les mains de l'homme. K individualistom prištevati je tudi Kanta, Fichte-a, Humboldta, Spencerja. Tudi to naziranje je napačno. Svoboda in pravo posameznih je sicer veliko vredno, toda človek nima samo potrebe, varovati si svojo svobodo in svoje pravo. Človek stopi v državo, da bi se spopolnil v vseh ozirih. To spopolnjenje pa je nemogoče v pravni državi, koder po načelu brezmejne svobode močnejši vničuje slabejšega. Človek ne dobi

v pravni državi tega, kar išče, gnan od narave. Narava pa vse naganja v državno življenje, ker narava hoče, da vsi v družbi zadobé srečo in popolnost. Torej sledi, da mora v dobro vravnani državi biti mogoče, da vsi postanejo srečni in popolni, kolikor se tu sreča doseči dá. To se pa le takrat more zgoditi, kedar je namen države splošno blagostanje, pa ne varstvo svobode in prava posameznih.

To naziranje pa tudi rodi bridke sadove: po njem je dovoljeno mnogoženstvo, prešestvo, javno nasilstvo, krvosramnost, izpostavljenje nesramnih kipov in podob, razširjevanje nemoralnih, umazanih spisov itd., kakor hitro si kedo izmisli, da ima svobodo in pravico za to. Država pa mirno glej, kako se nrvnost, temelj države, ruši in izpodkopava! . . . Po tem naziranju je dovoljen verski indiferentizem, brezverstvo. Za osebno svobodo in pravo pa služi cerkev kot policijska naprava! In kake nasledke ima to naziranje na gospodarskem polju! Gospodarsko močnejši si vsuži slabejšega, da mu mora delati pod ceno; tako močnejši obogati na račun slabejšega. Nasledki: splošna revščina, razkrojitev srednjega stanu, gospodarske krize in polomi, ki kakor kuga morijo družine in narode. . . Ne tajimo, da to naziranje ima tudi svoje dobre strani, pa samo za kapitaliste. Socijalisti trdè, da je država sama sebi namen, država je vse, država je Bog. Človek je radi države, ne država radi človeka. Država ima pravico do vsega: ona se lahko vmešava v družino, v zakon, v odgojo, v posest. Tako je država vse, družina pa in posamezen človek — nič. To naziranje se je razvilo iz Hegeljevega modroslovja.

Kaj je torej splošno blagostanje? Vzrok države je nepopolnost človeška v vseh ozirih. Da se pa človek spopolni, je treba vsega tistega, kar je vsem potrebno in koristno, kar pa človek sam ne more doseči. Zadostno obilico tega potrebnega in koristnega imenujemo splošno blagostanje: „Da se pripravi množici srečno življenje, potrebno je troje: prvič da se množica vtrdi v edinstvu miru; drugič, da se množica z vezjo miru zedinjena navaja k pravemu delovanju; tretjič pa je treba, da si vladar prizadeva dobiti vsega, kar je potrebno k srečnemu življenju.“¹⁾ Splošno blagostanje sicer ne zahteva, da bi bil že vsak ud države srečen — kajti vsak je svoje sreče kovač — ampak država mora le omogočiti, da dobi vsak državlján priliko in sredstev, skovati si svojo srečo. Zato mora imeti dobro, katero ima država povspeševati, te-le lastnosti:

¹⁾ Ad bonam vitam multitudinis instituendam tria requiruntur: primo quidem, ut multitudo in unitate pacis constituatur; secundo ut multitudo vinculo pacis unita dirigatur ad bene agendum — tertio vero requiritur, ut per regentis industrias necessariorum ad bene vivendam adsit sufficientis copia. (S. Thomas: De regimine principum I. 15).

1.) Mora biti resnično dobro, to je tako, katero človeka ne ovira, da doseže zadnji svoj namen, ampak ga v tem podpira.

2.) To dobro mora biti vsem državljanom skupno, ker je namen države pospeševati splošno in ne posameznih blagostanje.

3.) Ker niso ljudje radi države, ampak država radi ljudij, zato ne sme biti to dobro samo sebi namen, ampak sredstvo v dosego splošnega blagostanja.

4.) To dobro mora biti zunanje in časno: zato, ker je namen države časoven, ki se dá tu doseči. Če je pa namen države časovna sreča, mora imeti država tudi sredstev v dosego te sreče.

5.) To dobro mora imeti vsaka država in sicer samo država, ker bistvo družbe se spozna po namenu, tako da pripada istemu namenu ista družba in narobe.

6.) Slednjič mora to dobro obsegati vse, kar zahteva človeško blagostanje. Država je namreč družba, katere namen je celota vsega zemeljskega blagostanja (Cathrein: Moralphilosophie, II. p. 468).

Tako dobro torej mora biti namen države. Da se to dobro more najboljše doseči, zato je treba, kakor pri vsaki družbi, gotove oblasti: oblast, ki ima nalogo, voditi državljanse do splošnega blagostanja, se imenuje državna oblast (Staatsgewalt.)

Državna oblast.

Gledé državne oblasti je pomniti te-le dve resnici:

1.) Državna oblast ne izvira iz ljudske volje ali suverenitete.

2.) Državna oblast ima svoj izvor iz Boga. Hobbes in Rousseauu trdita, da je nastala državna oblast iz ljudske volje. To pa je napačno, ker smo že dokazali, da njuno nazoranje o postanku države in pogodbe ne velja. Ravno takojalova je trditev, da državna oblast izvira iz ljudske suverenitete. Ako pomislimo, da niti dandanes nima ženstvo nikakih ali pa prav malo političnih pravic, ravno tako mladina, otroci, starčki, slaboumni, hudodelniki, potem nam ne preostaje drugega, kakor da vzamemo primeroma malo število mož, ki naj bi veljalo za ljudstvo. In še ti niso vsi jednega mišljenja; tako se zgodi, da mala večina izmed ljudstva celemu ljudstvu zapoveduje. Kedo pa je dolžan, tej večini pokorščino skazovati? Odkod ima ta večina svojo suvereniteto? Morda iz ljudske volje? Ta ljudska volja je pa volja večine. Odkod torej suvereniteta?

Na to vprašanje ni odgovora, če nočemo priznati, da je Bog izvor državne oblasti.

Bog je namreč stvarnik človeka in njegove narave. Narava pa sili človeka v družbo, v društveno življenje. Društveno življenje pa ni mogoče brez oblasti, ki družbo vodi. Torej Bog hoče tudi to oblast, ker vsak, ki hoče namen, hoče tudi sredstvo. Bog je torej izvor državne oblasti. Zato smo in le zato smo pokorni državni oblasti, ker je Bog njen ustanovitelj. — Vse dosedaj našete resnice nam kratko in jasno tudi sv. Oče v okrožnici „Immortale Dei“ razložijo: „Od narave je človeku vrojeno, da živi v društvu; ker namreč ne more v samoti doseči vsega za življenje potrebnega, kakor tudi ne dospeti do popolnosti duha in srca, je Bog v svoji previdnosti skrbel, da se rodi človek za društveno življenje, bodisi privatno bodisi javno, katero edino poskrbi za vse potrebe življenja. Ker pa društveno življenje ni mogoče, ako ne vodi eden vseh, nagibajoč posameznike k skupnemu smotru, je človeškej družbi potrebna oblast, ki družbo vodi. Ta oblast pa ima svoj izvor, kakor družba sama, v naravi, je torej od Boga. Iz tega sledi, da je javna moč sama na sebi le od Boga. Bog sam je najpravičnejši, najmogočnejši gospodar vsega stvarstva; Njemu se mora vse pokoriti, Njemu služiti: oni torej, kateri imajo oblast, jo imajo edino le od Boga, gospodarja vsega stvarstva. Ni oblasti razun od Boga (Rimlj. XIII. 1).“²⁾ Novodobni liberalizem ima verski indiferentizem za ideal, to je, država mora biti indiferentna nasproti verskim resnicam, ali drugače, država naj trpi, čuva in povpešuje izven resnice tudi zmoto in laž. V taki državi ima vsaki državljani svobodo vesti, svobodo vere in svobodo bogočastja.

To načelo pa je dijametralno nasprotno načelom katoliške cerkve, ki uči, da je državna oblast božjega izvora. Zato sta Bog in državna oblast v tesni zvezi med seboj združena. Umevno je, da more državna oblast le takrat dobro in vspešno v do-

²⁾ *Institutum homini natura est, ut in civili societate vivat, is enim necessarium vitae cultum et paratum, itemque ingenii animi perfectionem cum in solitudine adipisci non possit, provisum divinitus est, ut ad conjunctionem congregationemque hominum nasceretur cum domesticam, tum etiam civilem, quae suppeditare vitae sufficientiam perfectam solam potest. Quoniam vero non potest societas ulla consistere, nisi si aliquis omnibus praesit, efficaci similique movens singulos ad commune propositum impulsione, efficitur, civili hominum communitati necessariam esse auctoritatem qua regatur: quae, non secus ac societas, a natura, proptereaque a Deo ipso oriatur auctore. — Ex quo illud consequitur, potestatem publicam per se ipsam non esse nisi a Deo. Solus enim Deus est verissimus maximusque rerum dominus, cui subesse et servire omnia, quaecumque sunt, necesse est: ita ut quicumque eius imperandi habent, non id aliunde accipiant, nisi a b illo summo omnium principe Deo. Non est potestas nisi a Deo. (Rom. XIII. 1.)*

sego splošnega blagostanja državljanje voditi, če se ozira na Boga in po njegovi volji deluje. Z drugimi besedami: državna oblast mora, če hoče biti od Boga jej podeljenim dolžnostim kos, vero očitno izpovedati.¹⁾ Vže stari poganski narodi so zahtevali od svojih oblastij, očitno izpovedati svojo vero.²⁾ Kakor je vsak posamezen človek dolžan, ne samo zasebno, ampak tudi javno svojo vero izpovedati in po njej živeti, tako tudi družba, torej tudi tisti, ki družbo vodi k časni sreči. Časna sreča, socialni red in blagostanje stoji in pade z vero. To so tudi vže stari spoznali³⁾. In res! Kakor hitro državna oblast vero zavrže kot brezpotrebno stvar, je s pravičnostjo pri kraji. To se kaže ne samo pri nas, temveč povsod, kjer se vera obdelava kot stranska reč. Ali nima prav sv. Avguštín, ko pravi: „Kjer se pravica na stran potiska, kaj je država, kakor velika roparska druhal? Tudi roparske druhal so male državice: množica ljudij pod vodstvom poglavarja, ki jo vodi na ropanje in plen. Če se te državice večajo in združijo, nastane „država“ brez pravice . . .“? (De Civit. Dei IV. c. 4) Dà, vera in le vera jedini narode, da so krepki in da tvorijo krepke države. Zato sv. Oče ne nehajo zabičavati državnim oblastim: „Sveto bodi torej poglavarjem Božje ime in zabičavati je treba, da vero pri važnih opravilih milostno vzprejmó, dobrohotno branijo, ter sè svojo avktoriteto in zakoni čuvajo, ter ničesar ne počno ali sklenejo, kar bi nasprotovalo njeni varnosti. To so pa tudi dolžni podložnim, katere vodijo.“⁴⁾ Zakaj? Zato, ker je vera razmerje ali zveza človeka z Bogom. Namen človekov je Bog, ker le ta ga more stalno osrečiti. Zato je vera tako imenitna za človeka in torej tudi za državo, da mora vse teženje, dejanje in nehanje biti na vero navezano. Vera je pripomoček ali sredstvo k splošnemu blagostanju, h kateremu mora državna oblast človeka voditi. Zato imajo sv. Oče prav, ko trdè: „Svetna oblast se je porodila v občno korist, potemtakem mora skrbeti za podložne, da dosežejo ono najvišje in nepremeljivo dobro, katero prostovoljno želè; ne sme pa provzročati nesreče, ampak donašati mora vse mogoče dobrote. Največa dobrota je pa vera, torej naj

¹⁾ Hac ratione constitutam civitatem perspicuum est, omnino debere plurimis maximisque officiis, quae ipsam iungunt Deo, religione publica satisfacere.

²⁾ Sua cuique civitati religio est; Deum quippe natura venerari novit nec quisquam est homo, qui lege, quae haec praecipiat, careat. (Cicero, Or. pro Flacco.)

³⁾ Pietate sublata fides etiam et societas humani generis et una excellentissima virtus iustitia tollitur. (Cicero: De nat. Deor. I.)

⁴⁾ Sanctum igitur portet apud principes esse Dei nomen; ponendumque in praecipuis illorum officiis religionem gratia complecti, benevolentiam tueri, auctoritate nutuque legum tegere, nec quippiam instituire aut decernere, quod sit eius incolumitati contrarium. Id et civibus debent, quibus praesunt.

skrbi država, da se ohrani vera čista, neomadeževana, kajti vera je vez, katera druží človeka z Bogom¹⁾ Prava, čista vera pa je tista, katero uči sv. kat. cerkev in katero vlada namestnik Kristusov, rimski papež, tista vera, ki uči, da se mora rabiti oblast pravično, ne samo silno ali tiransko, ampak po v z g l e d u b o ž j e m nad vse pravično, združeno z očetovsko dobroto; tista vera, ki uči, da mora služiti oblast v korist vsem podložnim, ker je zato gosposka postavljena, da varuje s p l o š n e koristi, ne pa malokaterim ali pa posameznim v prid; tista vera, katera uči podložne, biti pokornim oblasti z a r a d i B o g a, kateri jo je vstanovil, skazovati ji čast, spoštovanje in ono zvestobo, katero so otroci dolžni svojim starišem; tista vera, ki uči podložne, da se vstavlja Bogu in njegovi volji, kedor se v s t a v l j a in s è s i l o u p i r a od Boga postavljeni državni oblasti! Kje je v teh naukih kaj državi nasprotnega ali celó nevarnega? Državna oblast naj izpoveda j a v n o sv. kat. vero, naj daje postave, ki niso veri nasprotne, pa bode skusila, kako jo bodo katoliški podložniki spoštovali, častili in ljubili; skusila bo, da se ob zvestobi in stanovitnosti katolikov razbije sila in moč skrivnih družb, ki rujejo zoper altar in prestol, skusila bo, da je vstaja nemogoča reč, koder podložni spoznajo, da se ravna državna oblast po volji božji . . . .

Dà, vera je steber in vogelni kamen države: po veri zadobi družina potrebno trdnobo iz svetosti zakonske zveze, ki se sklepa z jednim in nerazdružno: prava in dolžnosti mej zakonskimi so po modri pravičnosti in enakosti vrejene: dolžno spoštovanje je ženi zagotovljeno: možev vgléd je vreden po vzgledu božje oblasti: očetovska oblast je dostojanstvu žene in otrok primerno pomanjšana: slednjič je za varnost, koristi in vzgojo otrok najboljše poskrbljeno.²⁾ Verne družine so torej ponos države, one so tisti živelj, ki v z d r ž u j e in o h r a n j a d r ž a v o. Brez vere ne more obstati država, zato jo mora tudi očitno izpovedati. In kaj more biti za državo in društvo koristniše, nego da se z vsem srcem oklene Kristusove cerkve? Kajti — da govorimo sè sv. Avguštinom — „katoliška cerkev ne objema sa-

¹⁾ *Civilem igitur societatem, communi utilitati natam, in tuenda prosperitate reipublicae necesse est sic consulere civibus, ut obtinendo adipiscendoque summo illi atque incommutabili bono, quod sponte appetunt, non modo nihil importet unquam incommodi, sed omnes, quascumque possit, opportunitates afferat. Quarum praecipua est, ut detur opera religioni sancte inviolataeque servandae, cuius officia hominem Deo coniungunt.*

²⁾ *Societas domestica eam, quam par est, firmitudinem adipiscitur ex unius atque individui sanctitate coniugii: iura officiaque inter coniuges sapienti iustitia et aequitate regulantur: debitum conservatur mulieri decus: auctoritas viri ad exemplum est auctoritatis Dei conformata: temperata patria potestas convenienter dignitati uxoris prolisque: denique liberorum tuitioni, commodis, institutioni optime consulitur.*

mo Boga, ampak tudi ljubezen do bližnjega, in sicer tako, da se v nji dobiva zdatno zdravilo vsem zlom, katera morajo ljudje prenašati zastran svojih grehov. Ona podučuje in vzgaja otroke po otroško, može krepko, starce mirno, kakor zahteva starost ne le telesa, ampak tudi duha. Ona podreja v čistostni in verni pokorščini žene njihovim možem, pa ne radi samopašne mesenosti, ampak da se potomstvo množi, da se ohranja domače družno življenje; ona stavlja soproge na čelo soprogam, ne kakor bi se hotela rugati šibkejemu spolu, ampak radi zakonov, ki so polni ljubezni do njega. Ona podreja sinove roditeljem, rekel bi, z nekim prostovoljno izbranim si sužnjištvom. Ona nalaga roditeljem, da vodijo otroke svoje z neko milostno gospodovalnostjo. Ona brate spaja mej neboj z vezjo vere, še ožiše kakor jih more vezati kri. Ona, spoštujoč vsako sorodstvo, vsako krvno razmerje, vtrjuje z vzajemnostjo ljubezni vsako vez narave in srca. Ona uči in ukazuje služabnikom, da so zvesto pokorni gospodarjem svojim ne le, ker morajo, ampak iz dolžnosti in ljubezni; a kažoč na Boga kot najvišjega, skupnega gospoda, dela gospodarje služabnikom mile, kateri raji svetujejo, kakor bi ukazovali ... Ona, spominjajoč na prve, skupne stariše, združuje državljane, narode, vse ljudi ne le v društvo, ampak v bratstvo. Ona zapoveda kraljem, da skrbé za svoja ljudstva, zapoveda ljudstvom, biti kraljem pokornim. Ona uči neprestano, komu smo dolžni dati čast, komu sočutno ljubezen, komu spoštovanje, komu strah, komu oduševljenje, komu poduk, komu svarilo, komu obsodbo, komu kazen — vse to uči, dokazujoč, da nismo dolžni vsem vsake reči, niti vsem ljubezni, a nikomur krivice“.)

Dve oblasti.

Vero pa, katero je Jezus Kristus učil, je ukazal svoji cerkvi braniti in razširjevati. Bog je namreč prišel iz nebes, da bi na zemlji vstanovil kraljestvo, v katerem jedino je rešitev in zveličanje. To kraljestvo, kateremu na čelo je Bog v svoji vsmiljenosti postavil rimskega papeža, imenujemo katoliško cerkev.

Katoliška cerkev je po svojem pravu in po svojih znakih popolna družba, ker ima v sebi in po sebi vsa sredstva, katerih družba potrebuje, da se ohrani in razširja; namen tej družbi je čezuaraven, duhoven: privedi ude do nebeške sreče.

Imamo torej dve oblasti, vstanovljeni od Boga, jedno neposredno, drugo posredno, cerkev in državo. Kako skrbno je Bog razdelil gospodstvo nad človeštvom! Jedno, duhovsko oblasti je postavil čez božje, drugo, posvetno. čez človeške zadeve. Različni po bistvu in po namenu — in vendar obe od Boga vstanovljeni,

1) De mor. Eecl. Cath. XXX. 63.

da se podpirati med seboj v težki službi, voditi človeški rod do časne in večne sreče.

Ker pa imati obe oblasti včasih iste podložnike, je umevno, da večkrat spada jedna in ista zadeva pod pravico obeh; zato je Bog v svoji previdnosti pota obeh prav vredil. Kakor je namreč Bog hotel, da bodi v naravi in mej njenimi silami najlepše soglasje, tako je tudi hotel, da veže najlepše razmerje cerkev in državo, razmerje, ki je podobno zvezi med človeško dušo in telesom.... Kakor pa je duša imenitniša del človeka, tako je tudi cerkev imenitniša, višja družba od države.

Vže od nekedaj so smatrali ozko zvezo obeh oblastij za pogoj splošnemu blagostanju. V njej skupnem delovanju je krščanstvo vedno videlo najboljše zagotovilo zemeljske sreče, v razprtiji pa vzrok in začetek neizmernega zla. Zato je cerkev vedno velevala pokorščino državni oblasti, državna oblast pa naj se pokori zopet cerkveni oblasti.

Zalibog, v veku jasnosti, v 19. stoletju se to več ne dogaja. Po napačnem modroslovju zapeljana ne posluša državna oblast več glasu sv. cerkve, ki se že po svojem bistvu in po tem, da jo vodi sv. Duh, ne more utikavati in mešati v pravice državne oblasti. Pa ne samo to, ampak državna oblast pripušča, da se sv. cerkev zaničuje, pripušča, da smejo ljulje svobodno svoje misli izraževati o veri in cerkvi, pripušča, da se nevesta Kristusova stavi na enako stopinjo z nasprotnimi verskimi ločinami ali celo nižje, pripušča, da se na njene postave in ukaze nič ne ozira: kratko, kakor pravijo sv. Oče: „K večjemu tako ravnaajo s cerkvijo, da jo imajo, odvzemši jej v mislih značaj in pravico popolne družbe, za popolnem jednako drugim društvom, ki se nahajajo v državi: radi tega, ako ima kaj pravice, ako ima kaj zmožnosti k zakonitemu delovanju, jo ima, pravijo, s privoljenjem in milostjo vladarjev, države“.) Če cerkev zahteva svojih pravic, katere je vgrabila državna oblast, precej kriče, da se hoče cerkev mešati v politiko, da si prisvaja političnih pravic. Če se je med obema oblastima sklenila državno veljavna pogodba, že zopet kriče, da je treba cerkev ločiti od države. Zakaj? Zato, pravijo sv. Oče: *ut facere contra interpositam fidem impune liceat, omniumque rerum habere, remotis impedimentis, arbitrium*. Tega pa cerkev ne more prenašati, kakor Bog ne more krivice ljubiti. Zato nastane prepir med oblastima, provzročen po tem, ker državna oblast ne pripoznava pravic sv. cerkvi; in ker ima ona surovo silo na svoji strani, ji je za hip zmaga

1) *Ad summam, s'c agunt cum Ecclesia, ut, societas perfectae genere et iuribus opinione detractis, plane similem habeant ceterarum communitatum, quas respublica continet: ob eamque rem si quid illa iuris, si quid possidet facultatis ad agendum legitime, possidere dicitur concessu beneficioque principum civitatis.*

zagotovljena, tako da postane cerkev jetnik v državni ječi. Tako se cerkev izključuje iz javnega življenja, iz prevzetnosti (*leges superbe contemnunt*) spravljajo vladarji krščanske zakone pod svojo oblast, določujoč o veljavnosti in neveljavnosti zakonske zveze, o enoti in neločljivosti zakona; ropajo cerkvena posestva, češ, cerkev ne sme imeti lastnega premoženja itd.

Katere so torej tiste dozdene pravice, katere ima državna oblast proti cerkveni?

1.) Pravijo, da je državna oblast naravna čuvarica cerkve, da jo ima torej pravico nadzorovati.

Poglejmo! Le počasi z nadzorstvom in naravnim čuvarstvom! Jezus Kristus cerkev ni vstanovil ter nje varstvo izročil posvetnim vladarjem, ampak sv. Duhu. Ta je njen vodnik in varuh, in tega varuha katoličanje pripoznavamo. Ali so bili morda rimski vladarji za časa 300 let njeni varuhi? Ali so bili morda bizantinski, ali nemški, ali francoski kralji njeni „naravni“ čuvarji? Državna oblast je varuhinja cerkev le v toliko, v koliker jo cerkev sama prosi pomoči v nadlogah in stiskah: če ji pride na pomoč, potem je v resnici njena čuvarica, branilka in varuhinja. Da se pa ne dá kedo premotiti človeškim zvijačam, je papež Pij IX. v „syllabu“ zavrgel naslednje stavke:

„Cerkvena oblast ne sme izvrševati svoje avtoritete brez pripuščenja in dovoljenja svetnega gospodstva.“¹⁾

„Svetni oblasti, in naj jo izvršuje tudi neverški vladar, pripada neposredna negativna oblast do svetih rečij; tembolj jej torej pripada pravica, katero imenujejo „*exequatur*“.“²⁾

„Kedar pridejo zakoni obeh oblastij navskriž, prevlada svetno pravo.“³⁾ Torej ima državna oblast pravico, kot „naravni“ sodnik cerkve soditi med državo in cerkvijo. Pa ravno narobe je res! Cerkev je v svoji sodbi, kar se vere in mravnosti tiče, nezmotljiva. V našem slučaju pa se mora razpor med cerkvijo in državo tikati vere ali pa mravi, ker v drugih slučajih si cerkev ne priskrbi nobenih pravic.

K tem dozdevnim pravicam bi dodali še jedno namreč pravico vladarjev, pretrgati vezi, katere vežejo škofe in vernike z rimsko Stolicco. Da ta „pravica“ bije v obraz kat. cerkvi in njenim naukom, je samo ob sebi umevno. Kralji in cesarji si morda s takimi „praviciami“ za kratek čas cerkev vsuzijo, toda sv. Duh jo zopet pomlajeno izpelje iz sužnosti. Tudi ta „pravica“ je od Pija IX. na indeksu:

¹⁾ *Ecclesiastica potestas suam auctoritatem exercere non debet absque civilis gubernii venia et assensu.*

²⁾ *Civili potestati vel ab infideli imperante exercitae comp tit potestas indirecta negativa in sacra; eidem proinde competit nedum ius, quod vocant *exequatur*.*

³⁾ *In conflictu legum utriusque potestatis, ius civile praevalet!*

Svetna oblast lahko prepreči, da cerkveni predstojniki in verno ljudstvo prosto in mejsebojno ne občujejo z rimskim papežem. ¹⁾

2.) Drugi zopet trdè, da le takrat more obojno oblastvo vspešno delovati, če se cerkev in država ločiti . . . . Kaj pravi o tem nauk katoliški? Gregorij XVI. pravi v svoji okrožnici „*Mirari vos*“ z dne 15. avgusta 1832: „Nič veselejšega bi ne mogli prerokovati niti veri niti državi po željah onih, ki iz celega srca hrepenè, da bi se cerkev od države ločila in sloga mej vlado in duhovsko gosposko rušila. Znano je namreč, da se ljubitelji najnesramnejše prostosti bojè one sloge, ki je vedno i cerkvi i državi donášala srečo in korist.“ ²⁾ Dà, prijatelji nebrzdane prostosti, skrivne družbe, te si želè razpor med cerkvi in državo, želè vezi raztrgati s tem, da duhovsko in posvetno oblast ločijo. Ta nauk se torej ne sklada z naukom katoliške cerkve. Tudi Leon XIII. pravi: „V zadevah, ki se dotikajo cerkvenega in državnega prava, je najbolj naravno in po Božjih namenih, da se obe oblasti ne ločiti, še manj pa spreti, ampak da ste složni . . .“ ³⁾ Tako tudi Pij IX. p. p. 55: *Ecclesia a Staatu, Statusque ab Ecclesia seiungendus est*. Poglejmo nasledke, katere bi rodilo tako načelo! Ali more biti mir v državi? Sloga? Ne. Očividno je to načelo uboj cerkve in države . . . . Cerkev naj se loči od države, to je, ne utikaj se v javno življenje, ne vplivaj na postavodajalstvo, na državno gospodarstvo, úči s a m o, da moramo biti pokorni oblastem da morajo delavci biti pokorni svojim gospodarjem, úči . . . Nasprotno: država, loči se od cerkve, to je od Boga in njenega namestnika . . . To načelo je res grozovito, ako pomislimo, da država brez Boga, kakor nam kaže zgodovina, propada brez prestanka . . . .

3.) Zopet trdè nekateri, da ima le državna oblast pravico, vzgojevati državljane: cerkev ne imej v šoli nobene besede več, cerkev úči samo katekizem!

Kaj naj potem še pomenijo Kristusove besede: „Pojdite in učite vse narode“? Kako se sklada ta nauk z naukom katoliškim, da se mora odgoja dati cerkvi v roke, ker je le ona pripravna, državi odgajati dobre državljane, cerkvi pa poslušne sinove? Kako je to, da se država upa utikati se v družbinsko življenje,

¹⁾ *Civilis a ceteris potest impedire, quominus sacrorum antistites et fideles populi cum Romano pontifice libere ac mutuo communicent.*

²⁾ *Neque laetiora et religioni et principatui ominari possemus ex eorum votis, qui Ecclesiam a regno separari mutuamque imperii cum sacerdotio concordiam abrupti discipiunt. Constat quippe, pertimesci ab impudentissime libertatis amatoribus concordiam illam, quae semper rei et sacrae et civili fausta existit et salutaris.*

³⁾ *In negotiis autem mixti iuris, maxime esse secundum naturam itemque secundum Dei consilia non secessionem alterius potestatis ab altera, multoque minus contentionem, sed plane concordiam eamque. . .*

v tiho domače ognjišče, kjer imata le vera in hišni gospodar pravico do vzgoje otrok? Da, stariši imajo jedino pravico, odločevati, kaj naj se otroci učé in kaj naj se ne. Država pa s tem, da je uvedla prisilno šolo, ruši očetovo oblast nad otroci; ruši pa s tem tudi naravno vstanovo družinskega življenja. Ako pa je cerkev učiteljica po vstanovi Kristusovi, tedaj mora ona učiti, ne pa država, če je ona vodnica, mora ona voditi, če je ona varuhinja resnice, mora jo le ona podeljevati: cerkev je steber resnice, je luč, in zato mora ona svetiti. Pregarjajte jo in vzemite ji najdražje, kar ima, od g o j o — ona mora govoriti in vedno oznanjati resnico.

Kaj je torej katoliški nauk o odgoji?

Prva resnica: Oče in mati imata prvo pravico, otroke odgojevati. Stariši dajo otroku telesno življenje, dati mu morajo torej po naravni vstanovi tudi moralno, etično bivanje. Stariši gotovo ljubijo svoje otroke, torej se bodo gotovo brigali za primerno odgojo in izobrazbo. Zato je prisiljena šola atentat na svete pravice očetovstva. Ne! Nobena državna oblast nima pravice, jemati očetu, kar je njegovoga! Zato mu tudi ne more veleovati, naj pošilja otroke v šole, o katerih oče vé, da so slabe... Oče ima od narave pravico nad svojimi otroci, on jih dá v izobrazbo, kateremu učitelju se n j e m u zljubi. Naj svet upije, da je prisilna šola triumf svobode, pa družega biti ne more, kakor najgorje tiranstvo . . . .

Druga resnica: Otrok potrebuje gotovo mero pojmov in znanja pa izobrazbe duha: verskih in moralnih načel. In to so krščanski narodje spoznali, da le to more biti prava, resnična in dobra odgoja. Zato so izročili cerkvi svoje otroke . . . . Prve šole so zasnovali — menihi in nune, škofje in župniki. Sedaj pa, ko so vede napredovale, je vlada v s v o j o oskrb vzela „odgojo.“ In ker si država samo zase hoče odgojiti pripravno osobje — za Boga se ne zmeni — zato muči mladino s preobilim učenjem nepotrebnih stvari, moralne stvari pa zametava. So pa tudi sadovi po tem! Iz državne šole prihajajo ljudje, ki so vse pred, kakor dobri državljani, ljudje brez vere, brez načel, brez moralne opore . . . . Ti naj bodo dobri, zvesti državljani? Pa država vže sama skrbi, da njeni udje ne pridejo do vsem skupnega namena, do p l o š n e g a blagostanja.

4.) „Vsled čisto posvetne pogodbe more obstati mej kristijani zakon v pravem pomenu; ni res, da je zakonska pogodba mej kristijani vedno ali sakrament, ali da sploh ni pogodba, ako ni sakrament.“ Stav. 73. zavržen v „syllabu.“¹⁾

¹⁾ Vi contractus mere civilis potest inter christianos constare veri nominis matrimonium; falsumque est aut contractum matrimonii inter christianos semper esse sacramentum, aut nullum esse contractum, si sacramentum excludatur“.

Dà, tako se govori v javnem življenji: čemu cerkve treba, da se dva združita, saj je zakon pogodba, kakor vsaka druga, torej spada tudi v področje državne oblasti? Pa je li to resnica? Je li res zakon pogodba, kakor vsaka druga? Dà, zakon je pogodba, naravna, ker sloni na naravnem pravu, in pa družbinska, ker se sklepa med družinami — ali zato zakon še ni pogodba, kakor vsaka druga. Zakon se začneja v družini, se konča v družini, ima svoje včinke v družini; oba dela, ki skleneta zakon, sta iz družine; oba se ločita od družine, da tvorita nove ude družine . . . . Na družini pa sloni država . . . . Če pa je to res, ali je zakon pogodba, kakor druga? Ali je potem zakon, kakor stvar, ki se kupi in proda, zamenjava? Vže v naravnem redu je to napačno, da bi bil zakon pogodba, kakor druga — kaj še le v verskem! Tridentinski zbor je razglasil zakon za sakrament zato, ker ga je Kristus postavil. Sakramente pa deli cerkev, torej je zakon cerkvena stvar, spada v cerkveno področje. Država si torej ne le ne sme prilastovati pravico, da bi sklepala pravilne in veljavne zakone, ampak mora cerkev s tem podpirati, da navaja ude svoje do pokorščine najsvetejšim božjim postavam.

* * *

Razvideli smo iz tega, da mora državna oblast vero očitno izpovedati in cerkev kot samosvojo družbo spoštovati ter jo podpirati, kedar jo pomoči prosi. Zakaj? Zato, ker brez vere, torej brez cerkve ne more biti splošnega blagostanja. Ker pa je namen državi splošno blagostanje, zato ne sme državna oblast ničesar storiti, kar bi oviralo vero in cerkev v njenem delovanju zadrževalo.

Skrbeti pa mora državna oblast za splošno blagostanje s tem, da se „nebrzdana oblast, misliti in svoje misli javno širiti, ne prišteva k „pravicam“ državljanov“. Sv. Oče mislijo tu na t i s e k. P l a t o pravi določno (De legibus VIII. lib. II.), da „mora dober postavodajalec ostro kaznovati tistega pesnika, ki opeva življenje ničvrednega človeka kot blaženo, srečno življenje.“ S v. B e r n a r d (Epist. 189): „V mestih in graščinah imajo temo za luč in strup za med . . . In te knjige se razširjajo od naroda do naroda, od kraljestva do kraljestva“. Državna oblast torej ne sme pripustiti, da se v spisih zasmehuje sv. vera, kat. cerkev, njeno osobje, njeni obredi in naprave. S tem se izpodkopava vera, ki je v resnici jeden glavnih faktorjev splošnega blagostanja. Če je cerkev postavljena od Kristusa, da postane človeštvo po njej večno srečno — kako je to, da se država ne upa zaseči spis, ki hujskajo proti cerkvi, veri in duhovščini? Kako je to, da se državnim vradnikom ne sme ničesar reči? Država dela krivico Bogu — in to se bo prej ali sleje maščevalo.

Dalje govore sv. Oče: „Ravno tako ne more cerkev odobravati one prostosti, katera rodi gnjus do najsvetejših zakonov božjih ter odreka dolžno pokorščino postavni oblasti. V resnici je to bolj razuzdanost kakor prostost; prav jo imenuje Avguštin prostost pogube, apostel Peter pa zagrinjalo hudobije: dà, ker je pa proti razumu, je prava sužnost; kedor namreč greši, je suženj greha.“¹⁾ Kar je torej resnici in kreposti nasproti, ne sme priti na dan, ne sme priti pred obličje ljudi! Se manj pa se sme laž, nenravnost in „sužnost greha“ braniti in zagovarjati s pomočjo postav! Sicer je prava učiteljica kreposti in varovalka npravnosti cerkev Kristusova; vendar mora imeti tudi državna oblast posredno in indirektno oblast, odpraviti vse, kar je npravnosti nasprotno. Iz npravnosti namreč izvirajo čednosti: zvestoba, ljubezen, pravičnost, resnicoljubnost, čednosti, brez katerih ne more obstajati društveno življenje. Kar torej ovira društveno življenje — in to je nenravnost — mora državna oblast odstraniti. Tako n. pr. ne sme dovoliti, da se izpostavljajo očitno nesramne podobe in kipi, vsled katerih trpi npravnost, ne sme dovoliti, da se igrajo v gledališčih take igre, ki npravnost izpodkopavajo, niti dovoliti nesramnim romanom pot v javnost. V tem ne sme ovirati državno oblast beseda „umetnost“. Umetnost služi samo resničnemu pa dobremu in lepemu. Nadalje mora državna oblast k državnim službam pripuščati le ljudi, ki niso samo zmožni, ampak tudi verni in n r a v n i.

* * *

Namen države je spošno blagostanje vseh državljanov. Državna oblast mora torej skrbeti, da dobé vsi državljeni sredstev in pripomočkov, da dosežejo blagostanje, na drugi strani pa zopet vse odstraniti, kar ovira, da ne morejo vsi priti do splošnega blagostanja. V mislih so nam tiste gospodarske družbe in zveze, ki se bogaté s krvavo prisluženimi novci ubogih: vnebovpijoči greh je, da država, ki ima biti vsem jednako dobra mati, je mati samo velikih kapitalistov, dočim ubogo, revno ljudstvo pita tu in tam z drobtinami, katere padajo raz državno mizo, prav kakor delajo mačehe . . . Sèm spadajo posebno borze, katere posestniki se bogaté na račun goljufanih in presleparjenih vdeležencev.

¹⁾ Simili ratione nec potest Ecclesia libertatem probare eam, quae fastidium gignat sanctissimarum Dei legum, debitamque potestati legitimae obodientiam exuat. Est enim licentia verius, quam libertas; rectissimeque ab Augustino libertas perditionis, a Petro apostolo velamen malitiae appellatur: immo, cum sit praeter rationem, vera servitus est: qui enim facit peccatum, servus est peccati.

Dalje mora državna oblast s pametno in pravično volilno-reformo dati ljudstvu do vladanja. Skrajen čas je vže, da se po liberalizmu in židovskem kapitalizmu vsuženo in do skrajnosti izsesano ljudstvo reši iz babilonske sužnosti s tem, da se mu dajo pravice, ki mu gredo po božjem in človeškem pravu. Državna oblast naj mu dá pravice, drugače se je bati, da si jih pribori po drugem potu.

Š.— bogoslovec ljubljanski.

Apologetični razgovori.

Kako pobijati verski indiferentizem današnjih omikancev. — Beseda o apologetičnih konferencah za omikance.

Priznajmo, kar nam je vsem očitno: današnje tako zvano svetno razumništvo ima malo ali nič vere! Kedo zahaja dandanes v cerkev? Kedo prejema sakramente? Koga srečavamo na Božjih poteh? Ženske, otroke, kmeta in prostaka! Naša „inteligenca“ ne moli, ker — ne veruje. Profesorji spremljajo šolsko mladino v cerkev in, ako treba, k procesiji — kajti tako velela ministrova volja — a koliko jih je mej njimi, ki v srcu nimajo nobene vere! Splošna je tožba, da vradniki po mestih in celó po deželi zanemarjajo krščanske dolžnosti, da nekaterih ni v cerkvi videti, nego na dan cesarjevega rojstva ali godu. Pa tudi mej tistimi, kateri se dajo videti pri božji službi, koliko je takih, kateri to storé iz raznih „ozirov“ — proti svojemu prepričanju!

Ne slepimo se: inteligenca nima vere, inteligenca, brez malozijem, misli racionalistično, materijalistično! In to je pri nas v Avstriji hujše kot drugod. Kedor potuje po Italiji in Franciji in se bližje seznaní z ondašnjimi omikanci, bo našel sicer veliko veliko odločnih brezvercev, masonov in kar je sorodnega, a gotovo tudi ne malo višje izšolanih gospodov: profesorjev, zdravnikov, odvetnikov, sodnikov in celó oficirjev, kateri krščansko mislijo in živijo. Tak višje izomikan gospod v cerkvi ali celó pri spovednici je pri nas malone — bela vrana, ako izvzamemo morebiti katerega vmirovljenega vradnika, ki mu je starost vže lasi pobelila in mu smrt trka na srce! Da ne govorimo o vdeležitvi pri javnih procesijah. Koliko „razumnikov“ se je n. pr. vdeležilo onih velikanskih procesij, ki so se ta leta osnovale iz Gorice na sv. Goro? In vender je to celó v republikanski

Franciji vse drugače. Bili smo na lastne oči priča „inteligentnega“ krščanstva v Lurdu in tudi v Parizu.

Kaj je krivo temu? Inteligenco nam odgaja brezverska šola. Razumništvo nam narašča iz srednjih in viših šol, katerim je državni zakon zatajil verski znak. In ker si je država osvojila monopol šole in poduka, se vsa naša vzgoja vrši v istem protiverskem duhu. V Italiji in Franciji uživa cerkev vsaj nekaj prostosti; število privatnih, od države neodvisnih šol je tu znatno, Francija ima celó pet katoliških vseučilišč. Iz teh zavodov prihaja društvu krščansko vzgojeno svetno razumništvo, kakoršnega mi nimamo!

Ne dá se tajiti: v nižjih slojih ljudstva se je tudi pri nas obudil krščanski duh in se vže mogočno giblje — toda inteligenca naša ne veruje. Inteligenca naša sicer uvideva, kako grozen sad obraja nevera, vendar inteligenca naša ne veruje! Dá, velik del te inteligence čedalje bolj zagaža v materijalizem in ateizem; verski nihilizem ima čedalje obilnišo žetev mej liberalno inteligenco!

Kaj storiti? Pomoči ni tukaj od drugod pričakovati nego od onih, kateri so „luč sveta“, kateri so „sol zemlji“; to so katoliški duhovni. Oni so luč v s e m u svetu, sol v s e j zemlji; tedaj poklicani, da razsvetlijo in osolijo sè soljo modrosti in resnice tudi svetno inteligenco. Naše razmere so še posebno dandanes take, da, ako duhovni tega ne storijo, drug nih č e n e b o storil. — Pa kako to izvršiti?

* * *

1. Naša inteligenca ne veruje, ker meni, da verovati je isto, kar zdravemu razumu se odpovedati. *Glauben heist nichts wissen.* Vera je brezumna ali celó protiumna (*vernunftwidrig*). Pred vsem treba tedaj nevernemu razumništvu izbiti ta predsodek s tem, da v pismu in besedi dokazujemo in pojasnujemo umnost ali pametnost (*Vernunftmässigkeit*) katoliške vere. Seveda ta umnost ne pomenja še, kakor bi ne smela vera presegati človeški razum; dá, prava, od Boga razodeta vera mora celó taka biti. Goveré o umnosti krščanstva hočemo le reči, da njegove dogme, dasi skrivnostne in nerazglobljive, vendar ne otemnjujejo človeškega razuma ali ne ovirajo njegovega naravnega napredka, ampak ga celó k mišljenju budijo in vedrijo.

In res, krščanstvo, dasi po svojem početku in vsebini čeznaravno, skrivnostno, je vendar bolj kot vsako drugo verstvo umovno in, da tako rečemo, naravno-filozofično. Krščanstvo je plod vse resnice obsegajočega, nevstvarjenega razuma Božjega, katerega odsvit je razum človekov. Solčni žar, ki odsvita iz teles, je soroden in podoben žaru, ki sije iz solnca samega, in čim močnejše pa pozitivniše se poslednji javlja, tem čisteji in svit-

leji je prvi. Tako tudi žarki čeznaravnega razodenja Božjega, ne le da bi temnili razumno spoznanje, marveč je le še bolj vedrilo in osvečajo, oni odganjajo zмотo, kakor ne more tema tje, kamer segajo solnčni žarki. Vže v temeljnih dogmah krščanskih so vernemu duhu z absolutno izvestnostjo rešeni in pojasnjeni najtežiši metafizični problemi, na katerih sloni prav za prav vsa filozofija. Vzemimo skrivnosti o najsvetejši Trojici pa o včlovečenji Božjem. Prva izraža: en Bog biva v treh osebah; druga: v Jezusu Kristusu bivati dve naravi, Božja in človeška, v eni osebi. Vže v tem sta nam podana metafizična pojma: natura in oseba ali hipostaza; dalje sledi iz druge skrivnosti realna razlika mej naturo in osebnostjo, isto tako mej bistvom in bivanjem (esencijo in eksistencijo). Dalje napeljete ti dogmi k ločevanju mej bistvom in naturo, k razmišljanju o naravni delavnosti, o razmerji poslednje k osebnosti, iz nju se potrdi metafizični stavek: delavnost je pripisati naturi, dejanja pa osebnosti. In tako dalje. Rekli smo, da ta metafizična razmotrivanja in izvajanja sledijo neposredno iz omenjenih dveh skrivnosti. Z reševanjem in določevanjem teh versko-metafizičnih vprašanj so se bavila prva stoletja krščanske dobe, ko je cerkev prisiljena bila proti raznim heretikom braniti razodeti nauk o Trojici in o včlovečenji Besedi. In ravno ti duševni boji koliko duhov so obudili, vjačili ter jih oplodili z najvišjo modrostjo! Nikedar ni krščanski svet videl več veleumov in nedosežnih mislilateljev kot prav v oni dobi. Dovolj le imenovati Origena, Atanzija, oba Gregorija, Ambrozija, Avgustina, Hijeronima, oba Cirila in drugih brez števila. In kedo se bo pač predrznil trditi, da so bili ti branitelji krščanskih skrivnosti, ako jih sodimo kot ljudi-mislitelje in filozofe, omejeni duhovi ali da je sploh njih naravno znanje trpelo od tega, da so trdno verovali in zagovarjali dogme krščanske?!

Ravno nasprotno! Dogma, dasi skrivnost, obvaruje razum vsakaterih zmot, koje edine ovirajo prosti razumov razvoj. Vzemimo n. pr. gorenji razloček mej bistvom in bivanjem, ki se izvaja iz one temeljne skrivnosti krščanske. Kedor se tega razločka trdno drži — in to mora vsak, kateri veruje v skrivnost včlovečenja — ni mogoče, da bi zabrel v one panteistične zмотe, po katerih se označuje moderna filozofija, odpadla od tradicij krščansko-peripatetiške šole. Kedor razum podvrže tej dogmi, ga bo ravno ona obvarovala one vsodne zмотe, katera je novejšo filozofijo speljala v panteizem in dosledno v duševni nihilizem. Ta zмотa obstae v tajejnji realne razlike mej bistvom in bivanjem. Kedor identifikuje poslednja dva pojma, mora učiti, da izven tega, kar biva, ni nič drugega mogoče; potemtakem obsega dejansko bivajoči svet vso realnost, je torej sam od sebe, večen, neskončen. Tu imaš goli panteizem, kakor se ti kaže v novejših panteističnih sistemih. Zakaj je filozofija sv. Tomaža večno trdna, nezrušljiva? Sv. Tomaž je veroval, in vera v krščanske

skrivnosti ga je obvarovala, da ni zabredel kot mislitelj in filozof na poti, po katerih so Kartezijevi učenci zabredli v panteizem. — Dogma tedaj budi in vedri razum, ona oploja in vtrjuje naravno spoznanje.

Isto velja tudi o lepih umetnijah. Nihče ne bo odrekal krščanstvu zasluge, da je umetnost povzdignilo in spopolnilo do najvišje stopinje, in sicer tako gledé idej, kakor gledé oblike. Več o tem smo razpravljali vže v raznih letnikih svojega lista; glej posebno v I zvezku poglavje o krščanskem idealizmu pa v VI. zvezku razpravo o „poeziji krščanske dogme“.

Želeti bi bilo tedaj, da bi se razumništvu krščanske dogme večkrat od te strani pojasnjevale, da bi tako čedalje bolj uvidelo, kako krščanstvo razumu povsod pride naproti, tako da za moža razumnika nikakor ni nečastno klanjati se krščanskim dogmam.

* * *

2. Govori se danes veliko o tako zvanem „praktičnem krščanstvu“. Malo je namreč takih, ki bi ne hoteli ničesar vedeti o krščanstvu; le bi imeli radi krščanstvo brez dogme. Priznavajo pač, da krščanstvo vpliva dobrodejno na življenje, da je njegovo nraoslovje popolno; posebno pa občudujejo ljubezen kot najplemenitiši sad na deblu krščanstva; in zato bi hoteli, zavrgši dogme, ohraniti praktične nauke krščanstva. Praktično krščanstvo je krščanstvo brez vere. Molčimo o skrivnostih, o Trojici, o večlovečenji Sinu Božjega, o predestinaciji — a oznanjujmo ljubezen, bratstvo, vsmiljenje, odkritosrčnost, poštenost: kedor to spolnjuje, je pravi kristijan!

A ti nazori so popolnoma krivi. Praktično krščanstvo se ne dá ločiti od dogmatičnega; prvo poganja iz poslednjega kakor veja iz debla; zatorej pa praktično krščanstvo, ločeno od dogmatičnega, vsahne in se posuši, kakor veja odsekana od debla. Kedor drugače misli, se zelo moti. Zgodovina pa vsakdanja skušnja priča o tem dovolj, da, oni potrjujeji ravno nasprotno od tega, kar učijo praktični kristijani. Krščanska ljubezen je bila vedno nerazdružljivo sklenjena s krščansko vero, in skušnja uči, da čim bolj je človek prešinjen od duha verskih resnic, tem raji in pripravniše se žrtvuje v ljubezni do bližnjega. Vera je neobhodna podlaga in predpogoj krščanske ljubezni. Kjer vere ni, se zna nahajati sicer neka naravna dobrohotnost, izvirajoča iz sočustva, a prava, zavedna ljubezen to ni, ker ne poganja korenin iz razumovnih razlogov niti iz proste volje; zatorej ni tudi stanovitna, ker se preminja po poljubnosti čustva. Ako se pa opira na dandanes toliko priljubljeni humanistično teorijo o človekoljubji, o kosmopolitizmu, o bratstvu, moramo vedeti, da te besede so puhlice, zvoki brez vsebine, ako jih ločimo od kr-

ščanske dogme; kajti le včlovečeni Bog, velika skrivnost krščanstva, je ljudi pobratil, je prinesel ljubezen na svet in tej ljubezni podstavil najbolj vzvišene, neomajljive razloge. Kedo je poznal kozmopolitizem in humaniteto pred Kristusom? Ne trdimo sicer, kakor bi človek vsled naravne kreposti za nič dobrega in poštenega ne bil zmožen; toda brez vere in Boga izgubi poštenost najkrepkejšo oporo in se zadovolji le sè zunanjim videzom; brez Kristusove milosti narava, ranjena po grehu, prej ali slej obnemore, krepost njena se zgrudi ob lastni slabosti.

* * *

3. Da se naše neverno razumništvo zopet pripelje k dogmatičnemu t. j. k pravemu krščanstvu, bi morali večkrat pojasnjevati važnost načelnostnega in dogmatičnega spoznanja za praktično življenje in npravstvenost. Človek kot razumno bitje duševno živi od resnice, katera se nam po razumnem spoznanji javi kot načelo; načelo je pa volji vodilo pri delovanji. Zatorej se vedno po tem, kakor teoretično kaj spoznamo ali verujemo, ravna tudi naše delovanje in življenje. Ni vse eno, ali človek teoretično izpoznavata katero naziranje ali nobenega, katero vero ali nobene; tudi ni vse eno, ali izpoveda to ali ono filozofijo, to ali ono vero. Od kakovosti teorije ali vere je odvisno vse drugo mišljenje in delovanje. Tudi navidezno najmanjša sprememba v teoretičnem in verskem naziranji zna imeti za življenje najvsodniše posledice; filozofični ali dogmatično-teoretični nauki dobivajo vselej v življenji zunanje lice, praktično vresničenje. Te velevažne resnice naš omikani svet ne zna ceniti; zatorej se ne zdi nobene ali male važnosti, je-li ima kedo vero ali ne, in kako vero ima, je-li kedo izpoznavata ta nazor ali oni ali nobenega. Z načeli, s teoretičnimi stavki se smemo prosto igraciti, češ, kaj to -- za življenje! Vek luči in napredka je izgubil smisel za — edino luč razuma, za prvi pogoj duševnega napredka — izgubil je smisel za načelo in njega neskončno važnost. Edina katoliška cerkev je rešila skoz stoletja načelu in teoriji čast; ona je bila vedno pripravljena prestajati tudi najljutiša preganjanja, raje kot zatajiti eno samo pičico od kakega načela.

Ne moremo si kaj, da ne bi sèmkaj postavili nekaj stavkov iz koncilja Pariške cerkv. provincije, ki se je obhajal l. 1849; koncilj govori z ozirom na sedanji vek in njegove zmote ter kaj točno ozračuje ono praktično krščanstvo, kateremu ni nič za dogmo, in odločno obsoja nečisanje in zanemarjanje načelnostnega spoznanja. „ . . . Bil je čas, ne prav davno od tega, ko so ljudje, ki se so samim sebi zdeli modri, pravili, da se čudijo, zakaj se cerkev toliko razunema proti zmotam. Npravstvene nauke krščanske vere so močno hvalili, v tem ko so nje dogme zaničevali; grajali so katoličane, da poleg svojih naukov nobenih

drugih ne trpijo, da vse izobčujejo: kajti kaj je nepomenljiviše, kaj nedolžniše, kot so mnenja? Toda te ljudi je morala izkušnja o boljšem prepričati. Kajti vže čutijo, kako se jim tla pod nogami majajo; vidijo vserod okoli zevajoča brezna, v katera vže menijo, da telebijo vsak hip. Pa odkod toliki razpori in nevarnosti v društvu? Od kod bojazen, od kot omotica in mrzlica pri tolikih ljudeh? Odgovor je lehak. Nekatere izmišljotine novih filozofov, katere so se zasejale mej množice, so polagoma začele se razraščati in poganjati. Od tod izvira ona tajna bolezen, za katero bolehajo naše ostarele države, tako da, ako se ne ljubi resnica sama kot taka, se mora vender zmota vže radi slabega, ki je zna provzročiti, po vsi pravici črtiti. Cerkev je vselej smatrala za svojo prvo dolžnost, vero, katero je Kristus položil v nje roke, čisto ohraniti; ne le da ni hotela nikoli spraviti se z lažjo, ampak jo je celó vselej pred svetom osramotila, da bi tudi vernike od nje odvrnila, in kakor morje navadno izbljuje iz sebe vse, kar je gnjilo, tako varuje tudi cerkev studenec, iz katerega pije življenje, čist od vsakega okuženja. Ravno tako je ono v cerkvenih zborih največe blodnje človeških mnenj ovadila in obsodila. Mej temi je, razsvitljena s posebno milostjo sv. Duha, strla najvplivniše herezije ter jih izgnala iz vseh zakotij.

*
*   *

Od te strani bi morali čuvaji in razlagavci razodete resnice, duhovni, razpravljati in pojasnjevati umnost in potrebo krščanske vere in sicer v pismu in z besedo. Oboje seveda je enako težavno; a prav zato tem bolj potrebujemo temeljitih filozofičnih in teologičnih studij. In vender mora biti v naši moči, tudi „razsvitljeno“ brezversko inteligenco ugnati ter upogniti jo Kristusovemu evangeliju. In to moč imamo zajemati iz vere. Kaj bi sicer pomenile besede: To je zmaga, ki zmore svet, vera naša — ?

Rekli smo pa: v pismu in z besedo. Kar se tiče prvega, bi bilo pač želeti, da bi naši katoliški pisatelji bolj vpoštevali žalostno dejstvo, da syetna inteligenca, tudi slovenska, po svoji večini ali ne veruje ali prav ne veruje. Mi smo doslej slovstveno v verskem duhu vzgajali le kmeta in nižje ljudske sloje; pri tem ima Mohorjeva družba neizmernih zaslug. A kedo misli na liberalno inteligenco in nje duševne potrebe? Edini list, ki služi temu smotru, je „Rimski Katolik“ — in vender kako je tudi ta osamljen pri tolikih veleučenihi doktorjih modroslovja in bogoslovja, ki živijo na Slovenskem. Neki gospod je o priliki I. kat. shoda v Ljubljani nekje tako lepo in prepričevalno govoril o potrebi apologetičnih razprav za priprosti narod, a po našem mnenji je apologetika veliko bolj potrebna za omikance,

in prav zato naj bi se naš list vsaj gorko priporočal; pa žal, da nekateri gospodje — katoličani niso imeli do zdaj zanj niti ene dobre besede . . .

Kako naj bi pa z besedo našo inteligenco obdelavali, da jo zopet pripeljemo h krščanstvu? Opozorili bi tu na neko sredstvo, ki se nam zdi v ta namen najzdatniše. Vže letošnji post nas je posebno vzradostila vest, da je neki učen redovnik v Ljubljani prevzel v frančiškanski cerkvi apologetične govore. Večinoma so bili resnično vmerjeni za razumništvo. Kaj takega bi želeli, da bi se odslej ne le v Ljubljani, ampak tudi po drugih slovenskih mestih uvedlo. Apologetični govori za zrelejšo mladino (višje-in srednješolce gorenjih razredov) pa za omikano moštvo! Ako bi se tega krepko poprijeli — bi moralo tudi v naši svetni inteligenci v kratkem se obrniti na bolje. In, da bi se k takim predavanjem ne prikradli tudi nezreli otroci, ženske ali drugi neomikani verniki, kateri ne morejo razumeti učenih govorov in znajo celó marsikaj slišati, kar bi jim obudilo dvome in kalilo priprostost njih verskega mišljenja, bi ne kazalo po naših mestih prirejati tako zvane konference izrečno le za možke t. j. versko-apologetične razgovore, ki so prevdarjeni za inteligenco, kakoršna se dandanes povprečno nahaja po naših mestih? K takim konferencam, ki bi se vršile v cerkvi ob določeni uri, bi imeli vhod le možki, vsi drugi bi bili izključeni. Apologetične konference, nekake duhovne vaje za odraslo možko razumništvo, so v navadi na Laškem, na Francoskem in drugje, in obrajajo obilo sadu za katoliško stvar. In kako mogočno vplivajo enake konference na možko inteligenco, nam priča dovolj Dunaj, kjer so se vže nekaj let sèm uvedla apologetična predavanja izključno za možke. Kako silovit prevrat se vrši ravno zdaj v dunajskem možkem razumništvu, in to največ vsled omenjenih apologetičnih konferenc, ki se leto za letom prirejajo za možko starost. Idimo pa storimo tudi mi po vzgleda, ki se nam je pokazal tam gor! Slovenskemu govorniku-apologetu bi znali, poleg mnogih izvrstnih nemških apologetičnih del dobro služiti letniki „Rimskega Katolika“, v katerih se nahaja obilo apologetičnega gradiva, pa apologetični razgovori dr. Lampetovi posebno o Bogu in duši. Na delo tedaj!

Dr. Mahnič.

Verska stran vshodnega vprašanja.

Vshodno vprašanje je v prvi vrsti versko.

Zadnji pot smo na tem mestu govorili o čudoviti modrosti Leona XIII, s katero vlada vesoljni svet, a tudi o smelosti njegovih vseobsežnih načrtov. Nič ni njegovemu umu previsoko, nič pretežavno njegovi krepki volji. Svet začudeno gleda in strmi, kako se danes vresničujejo ideali, kateri so se še pred malo leti zdeli nedosežni.

Sè zavestjo, da božja resnica si mora konečno vpokoriti uporne duhove, nadaljuje Leon delo spreobračanja akatoliških in razkolnih narodov. V poslednji okrožnici, ki razpravlja o sv. rožnem vencu, znova obrača našo pozornost na vshod: Marija bodi vez, katera ima spojiti vse, ki izpoznavajo Jezusa Kristusa, tako da se vsi združijo v en bratski narod, pokoren skupnemu očetu, rimskemu papežu!

Združenje krščanskih cerkvâ — to je bil ideal, ki ga je svoje dni imel pred očmi nesrečni Döllinger; a ta ideal je hotel povsem drugače vresničiti, nego ga vresničuje papež Leon XIII. Döllinger je sanjal o neki bodoči „krščanski“ cerkvi, v kateri bi bil papež le izvršujoči organ javnega mnenja, o nekem bodočem verstvu, v katerem bi pa vera zavzemala podrejeno mesto, dà, katoliška cerkev bi celó morala nekoliko popustiti od svojih dógem ter jih prikrojiti v smislu nemških racijonalističnih „učenjakov“; mesto vere bi odslej zavzemala prvo mesto ljubezen, ki bi tudi določevala, kako in kaj naj se veruje! Pod plašč te ljubezni je upal Döllinger privabiti tudi vshodne razkolnike! Zedinjenje ločenih kristijanskih cerkvâ bi pomenilo zatajitev krščanske vere in ponižanje papeštva!

Toda mi npamo, da to zedinjenje se bo izvršilo povsem drugače, kot si je domišljjal Döllinger. Leon XIII zna cerkve drugače ediniti nego nemška veda. On ne bo izdal najmanjšega stavka katoliške dogme, katera je cela in nedeljiva. Pokazali smo vže v svojem listu, da vshodne in zapadne kristijane ločijo le bolj predsodki, kot objektivni verski razkol.¹⁾ Zatorej ni nikakor treba vshodnikom na ljubo katoliško dogmo zatajevati ali privstrojati; drugega ni treba nego da se zapadniki in vshodniki zblížajo, da si z dobrim namenom, prijateljski v roko sežejo, ter stvarno se razgovarjajo in sporazumejo; našli bodo, da si stojé veliko bliže, da se celó zlagajo v vseh bistvenih poglavjih kr-

¹⁾ Glej „R. K.“ 1895 str. 68.

ščanske veroizpovedi. Leon je tedaj vdaril ob struno srca; spoznal je v svoji modrosti, da razkol je provzročila bolj politiška strast in mržnja, nego versko-dogmatične diference. Treba torej ta glavni vzrok odstraniti — in razkola več ne bo; kakor hitro se srca ogrejejo, bodo vshodniki z nami zopet očitno izpovedali isti katoliški „credo“, ki nas je spajal v onih davnih časih v eno družino. In te družine vidni oče in glavar bo isti rimski papež, kateremu so se klanjali v onih časih tudi vshodniki. Ne, papeštvo ne bo nič izgubilo vsled zedinjenja krščanskih ločin! Vpliv papeštva celó raste v poslednji dobi tudi mej akatoličani in razkolniki. Priča o tem nam je Amerika, Angleška, in posebno še evharistični kongres, ki se je l. 1863 tako slovesno obhajal v Jeruzalemu. Toda o poslednjem pozneje več.

Pa Leon XIII je izsledil še višjo, nadnaravno spojivno moč, s katero upa srca vshodnikov ogreti za unijo. Orijentalci posebno ljubijo in čestijo Mater Božjo. Ta je dedščina, ki jim jo je zapustil veliki koncilj efežki; zvesti so ostali tradiciji svojih slavnih očakov iz prvih stoletij, kateri so s toliko učenostjo, s tolikim ognjem proslavljali Marijo Devico. Materino ime je najslajša vez, ki spaja otroke mej seboj in z očetom. Materino srce ne dela razlike mej otroci: vse enako objema. Naravno tedaj, da se v razdvojeni družini sprava začenia pri materi. Materina beseda potolaži razsrjenega očeta; materina beseda poravna prepir mej otroci. K tej materi se ozira Leon, vabeč nas, naj bi tudi mi k nji se zatekli, prosit blagslova nad vso obširno družino, katera moli nje Sina Jezusa Kristusa. Leon dobro vé, da, ko se bodo srca zapadnikov in vshodnikov ogrela v ljubezni do skupne Matere Marije, se ne bodo več sovražila, ampak objela se v bratski ljubezni. Da, ko bi mi z lastnimi očmi gledali, s kakim otroškim zaupanjem kličejo Rusi in Grki k Božji Porodnici, in ko bi z druge strani tudi razkolniki bili priča naše rastoče pobožnosti in ljubezni do Marije, bi se vsi pred njeno sveto podobo objeli in poljubili. Marijino ime ima najsilovitišo spojivno moč mej udi krščanske družine. Leon XIII nam je v svoji nepresegljivi modrosti namignil, kako bi se morala pri nas in pri vshodnikih ravno ta stran krščanskega bogoslužja, češčenje Marijino, pred vsem drugim gojiti, da dosežemo toliko zaželeno zedinjenje.

Tako stopa z Leonom XIII versko vprašanje zopet na površje, ono vprašanje, o katerem se tako rado trdi, da je za vse veke pokopano. Kaj pa da! A najsilovitiše se obeta pojaviti to vprašanje na vshodu. Ono orijentalno vprašanje, o katerem se dandanes toliko vgiblje, je v prvi vrsti versko vprašanje. Evropa tega ne vé, ker sploh podcenjuje silo verske ideje v narodih. Na zapadu, ki se je v javnem življenju izneveril verskim načelom, določujejo seveda politiko vse drugačni faktorji nego verski; vera sploh se je kot zastarel nazor odvrгла, in n' hče je ne vpošteva — zatorej se misli, da vera je resnično mrtev fak-

tor; ceni se je ne, ker se je več ne pozna. In tako je Evropa tudi gledé vshoda slepa, ne ume, da bi vera mogla vshod vzdigniti in kot najsilovitiši faktor določiti vsodo njegovih narodov. Evropa smatra orijentalno vprašanje kot čisto politiško, meni, da se dá rešiti v kabinetih zunanjih ministerstev, da vshodni narodi voljno in pokorno na vse veke ostanejo pri tem, kar se bo zljubilo evropskim diplomatom določiti na tem ali onem mirovnem kongresu! Pa Evropa bi se znala pri tem temeljito preračuniti. Za orijent je od nekedaj odločevalo versko vprašanje. Orientalci so sploh bolj spekulativne nрави. Vzemimo stare Jude, ta eminentno verski narod. Arabce je edino verska misel njih proroka oživila, da so se vzdignili in si vstvarili svetovno velevlast. Kaj bi rekli še le o Grkih! Oni so narod filozofičnega in verskega razmišljanja. Ko je sv. Pavel prišel v Atene, jih je gnalo, da bi kaj zvedeli o novih božanstvih, katere je baje oznanjal apostelj; zatorej so ga tirali na areopag in ga pozvali, da je govoril. V prvih stoletjih krščanstva je orijent neprenehoma dogmatiziral in filozofiral. Za dobe arijanskih prepиров so se dekle po mestnih ulicah, hodeč na trg kupovat, pričkale, je-li Sin „homousios“ ali „homoiusios“! In prav ta brezbrzdna manija teologiškega spekuliranja je bila vir tolikim zmotam in herezijam, tako da je razcepila krščanski orijent na toliko verskih ločin, dokler ni končno podlegel mohamedanski sili. V Bizancu se je na carskem dvoru neprenehoma dogmatizovalo in po tem, kakor so zmagovale ali propadale verske stranke, se je določevala politika. Slednjič je prav verska zaslepljenost in strast pripomogla največ, da so Grki se morali vdati turški sili. Raji Turkom robovati, nego rimskemu papežu se pokoriti!

In danes? Danes je orijent ravno tako odločno, dà, fanatično verski, kakor je bil od nekedaj. To velja o Turkih, to velja o Grkih, o vshodnih židih; velja pred vsem o Rusih, o Armencih, o Sirih, o Koptih, o Arabcih, o Etijopih. Ravno zdaj se znova razunema na vshodu plamen mohamedanskega fanatizma, preteč z ognjem in razdejanjem! In poglejmo na Balkan. Osodno za zgodovino balkanskih narodov bo razmerje mej Srbi in Hrvati. Iz česa pa izhaja toliko sovraštva mej tema narodoma, ako ne ravno iz verske razlike? In kar se tiče razmerja mej Rusijo in Bolgarijo, ki zna biti odločivno za vso bodočnost Jugoslovanov, se ne suka vsa stvar zopet okol verskega vprašanja? Bolgari so v srcu katoliški in bi bili vže tudi na zunaj, ko bi ne bila ruška perfidna politika preprečila unije z Rimom. In zdaj ima to razmerje in vsodo Bolgarije zopet določiti dejstvo, ali prestopi mali bolgarski knez k pravoslavju ali ne. Vera določuje! Ko bode začelo Evropa orijentalno vprašanje reševati sè svojimi topi, ko bo začela rušiti sedanje razmere na vshodu in po svoje jih vrejevati, bo zadela ob moralno silo, ki se zove versko prepričanje, silo, katere ne bodo vkrotili niti topi niti določbe evropskih kongre-

sov. Tedaj se bo na vshodu marsikaj drugače zasukalo, kakor si domišljajo in z izvestno gotovostjo iztuhtavajo naši diplomati, katerim je število materialnih sil edini merodajen faktor v politiki.

Evharistični kongres v Jeruzalemu l. 1893.

Omenili smo vže zgorej, kako namerja Leon XIII vgladiti polagoma pot do sporazumenja z vshodnimi razkolniki. Več smo pisali o tem v vže omenjenem članku letošnjega prvega zvezka. V naslednjem hočemo nekaj spregovoriti o dveh znamenitih dejstvih, kateri je dovršila apostolska Stolica na Jutrovem, da bi se čimpreje dosegla zaželena unija. Prvo dejstvo je evharistični kongres, ki se je vršil meseca maja l. 1893. v Jeruzalemu pod predsedstvom posebnega papeževega delegata; ta kongres in kar se je godilo ob isti priliki, nam čudovito pojasnjuje sedanje verske razmere na vshodu. Z novim apostolskim vikarijatom pa je papež naredil korak, kateri obeta vže v bližnji prihodnosti pozitivnih, dejanskih vspehov.

* * *

Misel, da bi se sklical na Jutrovem, in sicer v Jeruzalemu, evharističen kongres, se je rodila vže nekaj let prej v glavi nekaterih katoliških mož. Saj taki kongresi so se vže nekaj časa sèm leto za letom obhajali v raznih mestih Francije in Italije. Kako blizo je bila tedaj misel, da bi se enak kongres sklical v Jeruzalem, namreč v ono mesto, v katerem je Božji Zveličar vstanovil najsvetejši zakrament.

Kakor brž se je ta misel sprožila, so jo katoliški verniki od vseh strani veselo pozdravili. Previdnost je svetovala, da bi se ta sklep pred vsem naznanil raznim kristijanskim občestvom v Jeruzalemu, posebno še razkolniškim. In res, vže l. 1892 sta dva vplivna cerkvena dostojanstvenika priromala v Jeruzalem, da bi obiskala razne cerkvene glavarje v svetem mestu, namreč: patrijarha grškega in armenskega, patrijarhijskega vikarija sirskega in koptiškega in druge. Vprašala sta jih, ali bi imeli kaj vgovarjati proti namerjavanemu kongresu. Pa vsi so odgovorili v ugodnem smislu.

Tedaj je trebalo le še občinstvo obvestiti o namerjavanem početju in s primernimi članki po listih prelepo misel razpravljati. Sveti Oče je imenoval posebnega legata, da bi kongresu predsedoval v imenu apostolske Stolice. Ta je bil nadškof remski kard. Langenieux. Kongresu se je pripisovala posebna važnost, kajti odkar je krščansko carstvo na Jutrovem propad'o, se ni videl enak zbor v onih krajih.

Toda manjkalo ni tudi težav in raznovrstnih ovir. Posebno še, ko se je ob tej priliki obudila misel, kako bi evharistični kongres ob enem služil ideji zedinjenja razdruženih cerkvâ na Jutrovem, se je vznemirila vsa evropska diplomacija: povespeševatelje kongresa so začeli sumičiti po'itičnih nakan. Diplomati so se zavezali mej seboj, da bi namerjano početje, ako le mogoče, v nič pripravili: bali so se politiških neprilicnosti in spletk, ako ne celó — vojske! Lokava diplomacija je posebno v Carjemgradu podkurjala. In res, turška vlada je armensko-katoliškega patrijarha msgr. Azariana poslala v Rim k papežu, da bi se započeto podjetje zabranilo. Toda dosegli so le toliko, da se namerjavano zborovanje ne bo imenovalo „kongres“, ampak „evharistični shod romarjev“. Tako se je moglo vsaj reči, da „kongresa“ vender ne bo! Sploh se je skušalo storiti vse, da bi se važnost kongresa in zanimanje zanj kolikor mogoče zmanjšalo. Toda bila je volja Božja — ovire so se vse premagale in v postu l. 1893 so bile priprave za kongres vže toliko dogotovljene, da nihče ni več mislil, stvar opustiti ali jo morda zaprečiti. Prihodnost bo še razodela, od katere strani, s katerega dvora se je kongresu najbolj zastavljala pot.

Kongres se je zbral v nedeljo dne 14. maja 1893 ter se obhajal naslednje dni do 21. maja. Poslednjega dne — bil je binkoštni praznik — so vdeležitelji s hvaležnim srcem zrlji na dovršeno dejstvo prvega evharističnega kongresa v Jeruzalemu. Z vso pravico!

Kongres se je namreč na vse strani vršil sijajno. Bil je nekaka slovesna izpoved katoliške vere v skrivnost najsvetejšega sakramenta, izpoved v besedi in v dejanji, izpoved na najsvetejšem in čestitljivšem mestu krščanskega sveta, izpoved, ki so jo izjavili katoličani orientalskih obredov. Oni kongresni teden se je vsak dan v enem ali drugem svetišču jeruzalemskem obhajala pontifikalna maša: v ponedeljek po obredu latinskem, v torek po obredu grškem, v sredo po obredu sirijskem, v četrtek v armenskem, v petek v slovanskem, v soboto v maronitskem. V nedeljo pa, v praznik sv. Duha, je kardinal Langenieux, papežev legat, še enkrat pontificiral v patrijarhijski cerkvi; stregli so mu škofje in prelati vseh raznih unijatskih obredov na Jutrovem. Na gori Sijon pa, prav blizo one dvorane, v kateri je Jezus Kristus obhajal zadnjo večerjo in vstanovil najsvetejši sakrament, so napravili velikansk šotor; tu so duhovni od rane zore do čez poldne na petnajstih oltarjih neprenehoma Bogu darovali nekrvavo daritev novega zakona. Kako goreče molitve so pač tistega dne puhtele proti nebu — za zedinjenje!

Po pontifikalni službi Božji so se vdeleženci vsaki dan zbrali na zborovanje, in sicer predpoldne in popoldne. Kako učeno, kako navdušeno se je na teh shodih govorilo o najsvetejši skrivnosti! Na večer pa se je vsaki dan v enem ali drugem kraji

priredila sijajna procesija z Najsvetejšim, katero so zopet povelečevali vdeležniki raznih unijatskih obredov. Toliko bleska Jeruzalem ni videl vže dolgo stoletij. Pred vsem je čarala ljudstvo električna razsvitljava pri procesiji, katera se je takrat prvič poskusila v svetem mestu. Ne le katoličani, ampak tudi nezedinjenci so od vseh strani skupaj vreli in z največo spoštljivostjo se vdeleževali onih sijajnih svečanosti. Tako na pr. pripoveduje znani P. Vincenzo Vannutelli, kateri je one dni osebno navzoč bil v Jeruzalemu: ko se je zunaj mesta v ozidji velikanskega samostana in hospica Nôtre Dame de France vršila procesija, je neprezirna množica, posebno pa Rusi, zasedla vse bližnje obronke in okna sosednih hiš, in ko se je pod milim nebom podelil blagoslov z Najsvetejšim, je ta množica z vidno pobožnostjo in česčenjem izpoznala svojo vero v pričujočega Boga.

Evropska diplomacija se je toliko bala, da bi se s kongresom znali izzvati neverci in razkolniki ter tako nastati kaki nemiri; a od tega se ni vresničilo nič, marveč kongres se je od prvega početka do konca vršil povsem mirno in dostojno, brez vsake nezgode, brez najmanjše disharmonije. Bil je to v resnici praznik miru, ki ga je s svojim ljudstvom obhajal mirovni kralj Jezus Kristus, pričujoč v skrivnosti ljubezni. Jeruzalem, katerega ime pomeni „gledanje miru“ (visio pacis), je bil tiste dni resnično mesto miru.

Toda — ali se je pa s tem sijajnim kongresom resnično tudi doseglo, kar se je namerjavalo? Popolnoma, in prihodnost bode pokazala, da se v tem ne motimo. Zunanjega vspeha seveda se dosti ni videlo, toda velika dela božje previdnosti se v prvem početku ne kažejo na zunaj, ker Bog začenja svoja dela nevidno, v duhu in srcu človeškem; še le pozneje se na zunanje pojavi, kar se je pod vplivom Božje milosti v duhu spočelo. Kar se je pa z evharističnim kongresom namerjalo, se dá zvesti na naslednje točke:

1. Hotelo se je mej vshodom in zapadom pot vgladiti do onih prijateljskih razmer, katere so se vže več stoletij rušile.

2. Hotelo se je vsem orijentalnim kristijanom, posebno nezedinjenim, kakor tudi nevernikom podati očividnu dokaz one živnosti, ki se nahaja le v katoliški cerkvi.

3. Hotelo se je zahodnim kristijanom pokazati krščanski vshod, o katerem imajo polno predsodkov in napačnih nazorov.

4. Naj bi se javno in slovesno pred svetom izpoznala katoliška vera v sveti deželi, na onih prostorih, kjer so se zvršile največe skrivnosti naše svete vere.

5. Naj bi se izkazala dostojna čast orijentalnim obredom in starodavnim tradicijam krščanskim na Jutrovem, katere so nam žalibog še vedno preveč neznanne.

6. V dejanji naj bi se očividno svetu pokazalo edinstvo

raznih vshodnih obredov in narodnosti v eni sami katoliški cerkvi.

7. Pred vsem pa naj bi se vshodnikom zopet predočila sveta rimska cerkev, zastopana v osebi kardinala legata svete Stolice, pa se tem potom nekako začelo obnavljati razmerje prijateljstva in ljubezni mej Rimom in orientom, katero mora biti nekako podlaga unije, po koji težiti je naša sveta dolžnost.¹⁾

To se je namerjalo z evharističnim kongresom — in hvala Bogu! doseglo se je vse v popolni meri, dà, ako gledamo na težave in ovire, ki so žugale to početje preprečiti, sme se trditi, da vspeli so presežili nade in pričakovanje.

Kongres je bil prvič v veliko s p o d b u d o vsemu krščanskemu svetu, kakor katoličanom, tako tudi razkolnikom, in celo samim nevernikom. Kongres je mogočno omajal one stare p r e d s o d k e, vsled katerih se je vshod toliko odtujal zapadu. Tudi se je s kongresom vstvaril nekak p r e d h o d e n slučaj, kako je mogoče pod turško vlado sklicati in obhajati slovesen shod, obstoječ iz škofov in vernikov, ne da bi se bilo bati kakih nepriličnosti.

Da pa nam bo mogoče še dostojniše ceniti važnost tega kongresa, moramo vpoštevati tudi okoliščino, da je njegovo sklicanje v bistveni zvezi z verskim gibanjem, ki se poslednjih let javlja in večvršča na vshodu; in brezdvomno bo tudi njegov sijajni vspeli mogočno vplival na to gibanje. Evharistični kongres je nekako slovesno vprisel pred vsem svetom reševanje velikega orientalnega vprašanja, katero je in ostane v prvi vrsti versko.

Dasi evharistični kongres ni bil cerkveni zbor ali koncilij, je vendar bil zelo podoben koncilju, bodisi gledé števila škofov in duhovnov, ki so se ga vdeležili, ali gledé slovesnosti, s katero se je obhajal. Gotovo je, da prvega koncilja jeruzalemskega, ki so ga bili sklicali aposteljuni, se ni vdeležilo toliko število škofov. Kongres je štel do trideset škofov, in sicer od raznih strani sveta, različnih obredov. Nad vse je pa povzdignilo njegov sijaj in imenitnost to, da mu je predsedoval sam naslednik sv. Petra, rimski papež, v osebi svojega legata, katerega je bil Leon XIII poslal v Jeruzalem izrečno, da bi stal na čelu tako odličnemu zboru.

Dà, ravno prihod papeževega delegata je podelil kongresu izvenredno pomenljivost. Od dobe križarskih vojsk se ni nikoli videl na vshodu rimski kardinal. In kako svečano je bil kardinal-legat ob svojem prihodu v Jeruzalem sprejet ne le od katoličanov, ampak tudi od razkolnikov! Glavarji vseh raznih nekatoliških občestev so se dali zastopati vsak po posebnem odposlancu, spremljanem od častne straže, ko se je kardinal s po-

¹⁾ P. V. Vannutelli O. P. Il Congresso eucaristico in Gerusalemme nell'anno 1893. pag. 23. s.

sebnim vlakom pripeljal v sveto mesto. Pozdrav na postaji je bil nad vse sijajen, prisrčen. Patrijarha grški in armenski, nadalje patrijarhijski vikariji koptiški, sirski in abisinski, odposlanci izraelski in mohamedanski in ostalih verskih skupin — vsi so se pöklonili sv. Petru, ki ga je zastopal odposlanec Leonov. Pa tudi kardinal sam si je sè svojo dostojno in častitljivo postavo in z ljubeznivim, olikanim vedenjem pridobil srca vseh, ki so ga videli, in zapustil v spominu one neizmerne množice najugodniše vtise. Vgled rimske Stolice se je s tem mogočno povišal.

Kar se pa tiče razkolnikov samih, je gotovo najsilovitiše na njih srca vplival veličastni prizor, ki se je tiste dne vršil v Jeruzalemu pred njihovimi očmi: škofje in duhovni različnih obredov katoliških, različnih narodnosti, vsi bratski združeni pri zborovanji in pri javnem bogoslužji, vsi pod predsedstvom papeževega odposlanca! Razkolniki so se na svoje oči prepričali, da rimska Stolica nikakor ne zatira starodavnih privilegijev in narodnih tradicij, da ona more v eno družino spajati tudi raznoobredne verske skupine in cerkve, da nji je le do edinstva v veri, v duhu. Vže ta prizor je včiniil, da so izginili predsodki proti rimskemu papežu, predsodki, koji se neredkokrat tako radi razširjajo od nasprotnikov unije, češ, Rim hoče vsako nacionalno svojstvo zatreti, sploh vničiti narodom individualnost. Ta vtis se ne bo dal nikedar izbrisati, dà, upati smemo, da je ravno on odstranil največo oviro, ki je doslej bila na potu zblizanju in spravi mej vshodom in zapadom. Ledena skorja, pod katero so srca mrznila toliko stoletij, se je otajala; srca so se jela ogrevati. Dà, mi popolnoma pritrjujemo vže omenjenemu P. Vinc. Vannutelli-ju, kateri razmišljaje o pomenljivosti evharističnega kongresa piše: „Dasi ni kongres provzročil neposrednega obnovenja verskih razmer na vshodu, se je vendar z njim naredil početek k srečnemu preobratu, kateri pripelje svoj čas (upamo, da ta čas ni daleč) k verskemu rešenju orientalnega vprašanja.“¹⁾

In ker vže o tem govorimo, si ne moremo kaj, da ne bi tu navedli dyoje ali troje zanimivih dogodkov, ki nam jih pripoveduje P. Vannutelli v svoji knjigi in katere je sam doživel. Ti dogodki nam bolj ko vse drugo pojasnjujejo, kako so se začela srca vshodnih razkolnikov ogrevati in odpirati.

Bil je P. Vincenzo nekega dne v stanovanji msgr. Castelli-ja, lat. škofa v grškem morji; kar se naznani obisk grškega razkolnega patrijarha v Jeruzalemu. Ker je bil msgr. Castelli zadržan, je naročil P. Vincenzu, da bi šel naproti patrijarhu. P. Vincenzo pelje grškega dostojanstvenika v stanovanje, kjer ga ta povpraša po njegovem imenu. Kakor brž zasliši patrijarh ime

¹⁾ Op. c. pag. 7.

P. Vincenza Vannutelli-ja, se zveseli, vstane, ga objame in mu seže prijateljski v roko. P. Vannutelli je namreč, kakor naši čitatelji vže vedó, spisal več knjig o vshodnem vprašanji, v katerih je vedno dostojno in dobrohotno presojal tamošnje verske razmere.

Drug dan je povabil angleški škof msgr. Stonor Vannutelli-ja, naj bi ga peljal h „grškemu patrijarhu“. Ako se v Jeruzalemu govori o grškem patrijarhu, se vedno misli glavarja grške razkolne cerkve. Vannutelli ga res pripelje k temu patrijarhu, kjer najdeta ob enem tudi ruskega arhimandrita. Sprejeta sta bila z vso ljubeznivostjo. Izpraševal je patrijarh, kako se vrši kongres, katera vprašanja se na njem razpravljajo. Odgovorilo se mu je na vse; posebno pa ga je zanimalo slišati, kako je razstava raznih vshodnih liturgij náse obračala pozornost vseh vdeležencev. Za nekaj časa potem so se poslovili kot pravi prijatelji. Ko sta škof in P. Vincenzo zapustila patrijarhov dom, vpraša prvi, je-li omenjeni patrijarh katoliški ali razkolni. Seveda se P. Vincenzo začudi temu vprašanju in smehlja je odgovori, da grški patrijarh jeruzalemski ni zedinjen s katoliško cerkvijo. Škof je bil namreč namenjen obiskati patrijarha grško-melhitskega. Pa pomota ni bila nobenemu neljuba.

Takih obiskov mej katoličani in razkolniki je bilo tiste dni veliko. Posebno se je v tem odlikoval grško-melhitski škof msgr. Haggiar. Obiskal je skoro vse razkolne poglavarje in škofe, ki so takrat bivali v Jeruzalemu ter jih ob enem vabil, da bi tudi oni obiskali papeževega legata. To so tudi res storili; kardinal je pa vse sprejemal z največo ljubeznivostjo in dobrohotnostjo. Z oboje strani so bili vtisi od teh obiskov nad vse ugodni in so srca mogočno zrahljali. Msgr. Haggiar je večkrat obiskal armenskega kat. patrijarha Gregorijana, pri katerem je tedaj bival razkolniški armenski patrijarh; vselej so se zaupno razgovarjali in si v znak prijateljstva mej seboj dajali celó fotografije. „Nekoga dne — pripoveduje P. Vannutelli — me povabi msgr. Haggiar, da bi ga spremil h koptiškemu patrijarhalnemu vikariju (razkolniku). Bil je ta mož star in častitljiv, dičila ga je v resnici patrijarhalična priprostost in dobrotljivost. Dal je besedo, da pojde obiskat apostolskega legata. Razgovarjanje je bilo vselej zaupno in dobrohotno. Sicer smo pa tudi se izogibali vsakega žaljivega izraza. Govoré o verskih rečeh smo vedno le to na dan spravljali, kar osvetljuje dobre razmere obeh strank . . .“

Sirski patrijarhijski vikar — piše isti P. Vincenzo — je častitljiv starček, nad vse priprost in ljubezniv, pa tudi simpatičen. Kjerkoli sreča katoličana ali Evropejca, ga prvi pristréno pozdravi, posebno pa na javni ulici. Pritoževal se je, da mu je v roko prišla francozka knjiga, v kateri pisatelj razkolnikom očita raznih zmot in naukov različnih od katoliške dogne. Zatrjeval je, da oni so popolnoma z nami. Na vsako vprašanje je

častiti starček odgovarjal v čisto katoliškem smislu, in ni mogel razumeti, kako se temu čudimo. Dà, dostavil je, da je pripravljen spisati svojo versko izpoved ter izročiti jo apostolskemu legatu, da jo ta nese sv. Očetu. Prijeli smo ga za besedo -- in res, nekaj dni potem je obiskal kardinala, kateremu je resnično tudi vročil svojo versko izpoved pisano; kardinal jo je nesel v Rim sv. Očetu.

„Ko se je ponudila prilika, bođisi na trgu pred cerkvijo Božjega groba ali v sakristijah tega svetišča, smo se razgovarjali z grškimi razkoleniki; tudi smo jim delili majhne spomine iz Rima ali podobice, vsled tega smo se še bolj sprijaznili in prijateljski pozdravljali, ko smo se po ulicah srečavali.“

Bog daj, da bi ugodni vtisi onih dni neizbrisljivi ostali v srcih zapadnikov in vshodnikov ter jih polagoma privedli na pot, ki pelje do popolne sprave in edinosti v veri in ljubezni!

Apostolski komisarijat za povspeševanje zedinjenja.

V dosego velikih vspehov je treba izbrati prave poti in sredstva. Leon XIII ne obstaja pri svetih željah in pri molitvi, on je ob enem mož dejanja. Mej drugimi zdatnimi sredstvi, ki imajo povspeševati zblizanje mej vshodom in zapadom, je posebno novo ustanovljeni apostolski komisarijat v Serajevu. Prav in modro! Iz Evrope moramo pričeti boj proti vshodu, da si ga osvojimo. Vloga prednje vojske v tem boji proti razkolu ali recimo vloga mirnega posrejevanja in vsporazumevanja pripada pred vsem katoličanom balkanskega polotoka. Da bi pač to častno nalogo razumeli! Toda ravno najštevilniše, najmogočniše jugoslovansko katoliško pleme, Hrvati, nimajo smisla za to plemenito misijo. Oni mejijo ob razkolne kristijane in živé mešani z njimi — kako bi bil lahko vsak Hrvat záse apostol unije, seveda, da bi le imel pravega apostolskega duha! Pa Hrvati, rekli smo, tega duha nimajo. Politika je Hrvatom tako prevzela um in srce, da sploh niti ne vtegnejo na kaj višjega misliti, najmanj pa na razširjanje katoliške misli. Niti tega ne zapažajo, kako mej njimi samimi čedalje bolj umira katoliška zavest. Politiko, slovstvo jim je vže okužil racijonalizem in materijalizem, a oni še vedno menijo, da „vera ni v nevarnosti“, da še ne gre vero spravljati na dnevni red! Hrvatje izgublajo čast katoliškega prvenstva na vshodu!

Zatorej je Leon XIII sam v svoji očetovski skrbi mislil, kako bi na Balkanu mej Slaveni oživil versko gibanje ter je napeljal v korist uniji. Ker pa mej našimi Hrvati nima zaželene zaslonbe, se je njegovo oko obrnilo na Bosno, kjer se posebno v Serajevu pod vodstvom apostolskega moža, nadškofa Stadlerja, poslednjega časa katoliško življenje krepko razvija. Nadškof

Stadler je prevzel od sv. Očeta plemenit posel, v krajih, kjer razkolniki živijo skupaj z rimskimi katoličani, zidati most sporazumenja in sprave mej katoliškimi in razkolnimi kristijani na vshodu. S pismom od dne 12. okt. 1894 je Leon XIII nadškofa Stadlerja imenoval apostolskim komisarjem za povspeševanje zedinjenja vshodnih kristijanov z rimsko Stolico. Na to je nadškof Stadler dne 2. februarja l. l. v posebni okrožnici se obrnil do duhovščine svojega novega komisarijata, v kateri naznanja svoje imenovanje in razlaga namere sv. Očeta papeža. Dalje daje duhovščini navodila, kako se ima vesti, kaj delati, da bo mogla po papeževi želji povspeševati plemenito delo zedinjenja. Reč najboljše pojasnjuje nadškofova okrožnica sama; zatorej jo v naslednjem skoro celo doslovno navajamo.

„Njih Svetost Oče papež Leon XIII, kateri na najvišji stražnici čuva blagor vseh narodov po širnem svetu, išoč vse načine in poti, kako bi ga bolj povspeševal, je blagovolil tudi našo malost, akoravno nismo tega z ničemer zaslužili, povabiti, da bi se vdeležili tolikega početja, izročivši nam posel apostolskega pooblaščenca, da bi delali za mir in zedinjenje z rimsko cerkvijo mej narodi, katere z vžaljenim srcem vidi ločene od središča katoliškega edinstva. V pismu poslanem nam dne 12. oktobra 1894 govori sv. Oče: „Mi, ki nam ni nič bolj pri srcu, kot da bi se od rimske edinosti ločeni bratje nazaj privabili v naročje sv. cerkve, in ki pregoreče Boga prosimo in z vsemi močmi na to delamo, da bi se to edinstvo narodov pod enim pastirjem čimpreje vresničilo, Te spodbujamo, da vstrajaš pri svojem početju (delu za zedinjenje) ter je skušaš krepko nadaljevati. Dà, zdelo se nam je celó, Tebi še posebe pred vsemi drugimi naložiti posel, da deluješ v onih narodih za spravo z rimsko cerkvijo. Ti torej, častiti brat, boš skrbel, kolikor bo v Tvojih močeh, da se oni, ki so vsled nesrečnega razpora od nas ločeni, razsvitljeni od žarkov nebeške modrosti, potolažijo . . . Ti boš tudi pomiril tiste, ki se bojijo, da bi se jim vsled zedinjenja z nami kakorkoli prikratila njih prava, privilegiji ali obredni običaji . . . Želimo torej, predragi brat, da nam zaupno poročáš, ako imaš posebne načrte za povspeševanje plemenitega početja . . . prepričan, da Ti bomo z vso marljivostjo in pomočjo šli na roke“.

Spodobi se, da je škof unet za razširjanje katoliške vere in da vsestransko izkazuje najvišjemu Pastirju sveto pokorščino; zatorej začenjamo takoj najdražje volje misliti, kako bi izvrševali nam poverjeni prevažni posel. Da se pa obe stranki odkritosrčno spraviti, je po našem mnenju pred vsem potrebno mejsebojno zbliznanje in sporazumenje; da ena stranka obrede druge in vse, kar sèm spada: praznike, poste, cerkvene šege, pridno proučava, dobrohotno razlaga, spodobno čisla in po pravici spoštuje.

Dalje smatramo za potrebno, da se izogibljemo vsakemu polemičnemu prepiranju ter mirno in brezstrastno iz liturgičnih tekstov in iz knjig svetnikov vshodne cerkve razlagamo in pojasnjujemo razna vprašanja, gledé katerih se ne ujemamo . . .

Da pa to dosežemo, je treba imeti kak primeren komentar, v katerem se sicer ob kratkem, a vendar točno, razlagajo vsa ona poglavja, ki smo jih navedli.

Tak komentar smo pa v svoje največe veselje našli v knjigi, ki jo je pred petnajstimi leti na svitlo dal preč. P. Nilles iz družbe Jezusove, profesor v Inomostu; naslov ji je: „Kalendarium manuale utriusque ecclesiae“. Ta komentar je pisatelj namenil v porabo duhovščine raznih obredov. Obsega dva zvezka. . .“

Nadškof nadalje omenja, kako pohvalno so se izrekli o tem komentaru učenjaki, kako so ga mnogi škofje svoji duhovščini priporočili. Ker je pa prva izdaja vže davno pošla, je nadškof naprosil veleučenega pisatelja, da bi oskrbel drugo izdajo. Pisatelj je temu ne le pritrdil, ampak tudi obljubil, da bode v novi izdaji marsikaj dodal. Na to sklepa prevzv. nadškof:

„Ni naš namen, da bi še dalje hvalili delo, katero so vsi učenjaki sprejeli s toliko pohvalo; toda ostaje nam dolžnost, da vsem duhovnom v mejah svojega apostolskega komisarijata, kateri živijo pomešani s kristijani vshodnih obredov, gorko priporočamo učenje tega dela, da si iz njega zadobijo natančno poznanje vshodnih obredov in da morejo tudi to znanje ob priliki porabiti in tako brate, kateri so od nas ločeni, k sveti edinosti pripeljati. Vsak dan goreče in ponižno molimo za dolgo zaželeno spravo, katero naj bi dobrotljivi Bog čimpreje podelil svojim svetim cerkvam, molimo z besedami grške cerkve: *Περὶ τῆς εὐσταθείας τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν, καὶ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως τοῦ κυρίου δεηθῶμεν*, ali pa kakor kličejo naši bratje Slovani grškega obreda: „O blagosostovanii svjatih Božiih cerkvej i sojedenenii vsch, Gospodu pomolimsja“.

Mi ne moremo nego iz srca odobravati in pozdravljati modro početje Leona XIII. Prepričani smo, da v kratkem obrodi obilo zaželenega sadu. Govorili smo te počitnice s P. Nilles om samim, kateri marljivo sodeluje pri plemenitem podjetji. Marisikaj novega se snuje v Serajevu. Z novim letom se baje vstanovi poseben list, katerega namen ima biti razpravljanje verskih razmer na vshodu in povspeševanje unije. Delo se ima pričeti najprej mej balkanskimi narodi; ko se tu uniji vtrdijo tla, se bo širila dalje proti orijentu. Listu ima biti naslov „Balkan“. Daj Bog, da bi se resnično ves Balkan združil v veri in ljubezni pa v pokorščini pod skupnim Očetom, rimskim papežem! Naša skrb pa bodi, goreče moliti k brezmadežni Bogorodici, da sprosi vshodnim narodom pravega duha in dobre volje!

Sile, ki bodo združile orijent. — Čigava bo sveta dežela?

Orijentalno vprašanje je za Evropo pravo strašilo. Največ preglavice pa dela našim diplomatom, kedo bo nastopil dedščino hirajoče Turčije. Kako se bodo razmere v orijentu preobličile po razpadu Turčije, je še vedno skrivnost sedemkrat zapečatenе knjige, ki je ne more odpečatiti in brati nego vsevedni Bog sam. Bilo bi predrzno reči prerokovati, katere niso v naši oblasti, katerih tudi ne bodo določevali topovi evropskih vojsk, ampak roka vseмогоčnega Boga, katera je vselej očitvidno vrevevala orijentalne razmere. Gotovo je, da dandanes so se mejnarodi po širnem svetu začele javljati nove, doslej nepoznane sile. Zanimanje za ozka politična vprašanja se manjša, a v isti meri se obuja in raste misel in zanimanje za mejnarodna vprašanja in za občečloveške koristi. Mejnarnodne razstave, mejnarodni kongresi in shodi, se množijo od leta do leta; na teh se razpravljajo obče znanstvene, gospodarstvene in socialne zadeve. Sploh se čuti povsod potreba streti ozke okove sebičnih političkih teženj, prekoračiti meje državnega in narodnostnega separatizma ter mislim in željam dati prostejši vzlet po širnem svetu. Vsled nagona teh sil teži danes vse po zedinjenji v večje moralične skupine. Obče spojivne sile so se v narodih obudile in te bodo odslej določevale, kako se ima svet preobličiti. Nekaj takega zapazujemo tudi v orijentu. Turška sila je narode zdrobila in vničila; ovekovečila je verski razpor mej kristijani, v prvem kalu je zaduševala in zadržavala vsak pojav k življenju, vsak vzlet k višjemu. Toda orijent se je zdramil, giblje se na vseh krajih, nekak električen tok spreletava omrtvele ude vshodnih narodov. Zdi se, kakor bi se hotel orijent vzdigniti in ojačiti. Evropa računa, da bo ona orijent znova raztrgala in si razdelila bogati turški plen. Kaj pa, ko bi se orijent tujega gospodstva otresel in samo svoji osodi določil? Ali recimo, da bi Previdnost evropski diplomaciji račune prečrtala pa razmere na vshodu po svojih načrtih vredila, tako da bo vshod služil ne sebičnim političkim svrham krščanstvu sovražne Eyrope, ampak visokim načrtom božje modrosti? Tudi to je mogoče, in je celó verjetniše. A potem se mora orijent zediniti v eno vero, v eno cerkveno občestvo. To zedinjenje pa ne more dogotoviti nego rimski papež; razkol mora nehati, orijent se mora vrniti h pokorščini rimske Stolice. In da bi se znalo kaj takega vresničiti, sluti vže tudi Evropa; kajti vže pred besedo „unija“ se krči in zvija od same bojazni. Kako bi si tudi drugače razlagali, da je evropska diplomacija z vsemi kriplji hotela zaprečiti vže sam evharistični kongres, ki je vender politično tako nedolžen! Pa tudi narodi na vshodu menda vže čutijo, da jih Previdnost kliče

k vstajenju, da orijent mora znova stopiti na svetovno terišče. Od tod ona zdaj še tajna, nezavestna, a vendar silna, odločna želja po zbliznanji, po edinstvu. Zedenil jih bo Rim.

Ker smo pa v naslovu sprožili vprašanje o glavnih silah na Jutrovem, bi vendar tudi o tem radi spregovorili dvoje besedi. Glavna sila o orijentalnem vprašanji je in ostane vera. Vender bo pa pri tem tudi evropska politika igrala svojo vlogo in, naj se vshodne razmere vredijo tako ali drugače, nekatere evropske velevlasti bodo brezdvomno pri tem imele vplivno besedo. Mi hočemo o tem le zapisati nekaj misli vže večkrat imenovanega P. Vinc. Vannutelli-ja, kateri je o vshodnem vprašanji gotovo dobro poučen.

Akoprav je bodočnost skrivnostna — tako nekako piše — vendar imamo dovolj jasnih znamenj o prihodnji vsodi onih dežel. Ni naš namen, da bi prerokovali ali izražali svoje želje: mi hočemo biti le pasivne priče dejstev, in tako načrtati pot, katero hodijo ta dejstva. Vsakedo, ki zre v bodočnost, vpraša, čigava bo sveta dežela, ko razpade turško carstvo. Vsak odgovarja na to več ali manj po svojih simpatijah.

Gotovo je, da židovsko prebivalstvo prevaguje v sv. deželi vse druge. Toda misliti na kako judovsko kraljestvo ali vlado v sv. deželi, bi bilo kar smešno. Katera vlada bi se zamogla v Palestini stalno vtrditi? Morda katera protestanska vlada n. pr. Nemčija ali Anglija? Toda ji bodo to dovolile druge vlasti? In bi taka protestanska vlada ne zadela v deželi sami ob nepremagljive zapreke? O kateri grški ali bizantinski vladi se ne dá niti misliti. Kedo torej ostane? Treba brez ovinkov izpovedati in pripoznati: ni nego Rusija, katera za zdaj sme upati, da bi se za vsak slučaj polastila Palestine. En sam pogled na sedanji Jeruzalem zadostuje da vidimo, kako ima v sedanjosti le Rusija mnogih in neizmerno obširnih naprav v sve-ti deželi, katere vse so odvisne od ene same politiške oblasti.

Tudi katoličani imamo v sv. deželi dosti lepih vstanov in posestev; toda akoravno izvršuje Francija čez vse nekaj vrhovni protektorat, vendar tudi druge kat. vlade in narodi zastopajo svoje posebne koristi in imajo več svojih podložnikov; poleg tega Francija ni vsem katoličanom enako pravična, in tudi ti nimajo vsi srca za Francijo, tem bolj ker Francozi so se na račun svoje narodnosti vže marsikaj pregrešili proti tujim narodom.

Rusi imajo v Jeruzalemu in okolici veliko posestva in trdnjav in drugih zgradb. Poglavitne mej temi se vzdigajo na najbolj strateških mestih in, ko bi se primeril slučaj, Jeruzalem se znajde na en mah v ruskih rokah, ne da bi ga mogel kedo braniti. Ko bi Rusi na Oljski gori, kjer se zdaj vzdiguje velik ruski samostan, postavili v velikanski zvonik nekaj topov, bi se mesto ne moglo niti zganiti. Vrhovi, ki obdajajo mesto na severo-za-

padno stran, katera je bila za mesto vselej najvsodniša in zato vselej močno vtrjena, da bi se odbil katerikoli nepričakovani napad, oni vrhovi so danes popolnoma zasedeni od Rusov, ki imajo tu mnogo vtrjenih gradb. Tako je mesto ujeta mej dva ognja, da se ne more niti misliti na najmanjši upor.

Ako se je Anglija z enim mahljejem polastila Egipta, kjer je imela braniti mnogo manjše koristi, kedo more zadržati Rusijo, da bi isto storila s Palestino? Vže krimsko vojsko je Rusija pričela s pretvezo, da bi branila sv. deželo, in vendar takrat je imela Rusija tam le prav malo narodnih koristi. Danes pa so ruski interesi v Palestini največe važnosti in znajo v sedanjih negotovih razmerah vsak hip Rusiji dati lep izgovor, da z oboroženo silo zasede Jeruzalem. Kedo jih potem prežene?

Ne dajmo se tedaj prevariti — politiška bodočnost v Palestini je za Rusijo in, ako sodimo reči s človeškega stališča, vse tamošnje razmere obetajo tak izid.

Ponavljamo: naš namen ni, da bi s tem prerokovali ali izražali svojo osebno željo -- mi le objektivno konstatujemo dejstvo, katero dozoreva pred očmi tudi najpriprostejšega opazovalca. Rusi potujejo v sveto deželo najbolj nepretrgoma, največkrat in v najobilnišem številu, in, kar moramo pripoznati, oni so po svojem resnem vedenju najpobožniši in najvzgledeniši mej vsemi romarji. Okol 20.000 Rusov obiše povprečno vsako leto sveto deželo: in to število se množi od leta do leta. To pa znaša štirikrat več kot število vseh katoliških romarjev. Kedo bi se tedaj čudil, da se ruski hospicji, samostani in druge vstanove tako naglo množijo? V Rusiji je ideja sv. dežele tako popularna, da v njeno svrho delijo obilo milosčino bogati in ubogi; in danes se nahaja ruska naselbina v Palestini v zelo cvetočem stanju. Iz tega je jasno, da prihodnost v Jeruzalemu kaže Rusiji prijazno lice.

Tako učeni in izkušeni poznayatelj vshodnih razmer, Italijan P. Vincenzo Vannutelli. — Bog, ki vodi vsodo narodov v zgodovini, bode skrbel, da se tudi vshodno vprašanje reši njemu v čast pa cerkvi njegovi v proslavo in korist.

Dr. Mahnič.

Iz novejšega hrvatskega slovstva.

Ivan Mažuranić.

Dokle u slavnih davnjega rumeni
Soka potoci curiti uzbudu
Žilah, premožno vriedni dotle
Sini vaši ime nezametnu.

V dobi „narodnega pokreta“ je imel bratski narod mnogo znamenitih mož, ki so se s peresom ali z nevtrudnim delovanjem odlikovali v boju za prostost narodnega jezika in blaginjo ljube domovine. Tem prištevamo moža — znamenitega v političnem oziru tistega časa — in dičnega pesnika splošno znanega eposa: „Čengiće-age“: Ivana Mažuranića. Zgoraj navedene besede, namenjene slavnim pradedom, veljajo sedaj njemu. Kakor namreč trdi, da potomci ne bodo pozabili dejanj svojih prednikov, tako ne bo pozabljeno ime Mažuranićevo, dokler se bo v žilah pretakala hrvatska kri. — To ime je slulo do sedaj in bo tudi nadalje ne samo zaradi tega, ker je pokojni pesnik mnogo dobrega storil za narod v državnem zboru, posebno pa kot ban, ampak veliko več zato, ker je pomnožil hrvatsko slovstvo s prekrasno pesmijo: „Smert Smail-age Čengića“ ter spopolnil „Osmana“, delo neumrlega pesnika Gundulića. Druga pesniška dela Mažuranićeve niso bila do sedaj dosti znana mej narodom, ker se nahajajo v listu „Danici“, ki je izhajal za časa narodnega gibanja ali so pa bila še v rokopisu. Da bi pa narod imel pri roki vse pesmi rajnekega, je letos zagledala svet knjiga obsegajoča vse pesmi Ivana Mažuranića, o katerih se za gotovo ve, da so delo njegove muze. Sedaj je tudi za nas priložnost, da podamo cenjenim čitateljem kratke črtice o njegovem življenji in delovanji.

* * *

Rodovina Mažuranićev je prišla iz Dalmacije v hrvatsko Primorje, ter se slednjič nastavila v Novem Vinodolu, kjer je bil oče Ivan Petrov sodnik. Ime rodovine, poprej skoraj neznano, je doseglo veliko slavo in trajen spomin v narodu po Antonu in Ivanu Mažuraniću. Anton, stariši sin, bivši gimnazijski profesor v Zagrebu, je znan kot hrvatski pisatelj. Ivan pa je bil ban in pesnik.

Rodil se je v Novem Vinodolu, primorskem mestu, dne 11. velikega srpana l. 1814. Prve nauke je dobil (seveda v nemškem

jeziku) v rojstnem kraju, višje šole pa je obiskoval na Reki; gimnazijo, prvi tečaj modroslovja v Zagrebu, druge pa v Subotičtu na Ogerskem. Ko je bil v tretjem gimnazijskem razredu, 16 let star, je zložil prvo pesem „Pozdrav Vinodolu“, polno ljubezni kakor tudi žalovanja za domačo grudo, ki že priča, o njegovem pesniškem daru. Prava doba pesnikovanja pa začne l. 1835; takrat je namreč izešla tiskana pesem „Primorac Danici“ v Gajevem listu „Danici“. Istega leta se je začel učiti v Zagrebu državno pravo in l. 1840 je naredil odvetniški izpit. Od l. 1860—80 je opravljal visoke državne službe v Zagrebu kot član banske konferencije, kot dvorski kancelar in slednjič kot ban. Leta 1880 je stopil v zaželeni pokoj, katerega je užival do 4. vel. srpana 1890. Telesni ostanki počivajo v skupni ilirski arkadi na zagrebškem centralnem pokopališču Mirogoju.

* * *

Mažuranić zavzema mesto mej prvimi pesniki hrvatskega naroda ne zavoljo obsega ali števila pesmi, mariveč zaradi vzvišenih misli izraženih v eposu: Smrt Smail-age Čengića. Gledé načina njegovih pesmi je vredno omeniti, da je večkrat menjal mišljenje o pesništvu. V začetku je posnemal latinske klasike, zlasti Horacija in Virgilija; pozneje se je držal narodnih pesmi, slednjič se je pa navdušil za dubrovniške pesnike. To nam jasno razodevajo pesmi same, ako jih razvrstimo po času, ko so spisane. V zadnjem večem umotvoru: Čengić-agi je združil vse troje, kar mu daje posebno lepoto.

Ozrimo se najprej na lirske pesmi. Mej temi so najlepše rodoljubne. V občevanju sè svojim bratom Antonom, Gajem in drugimi Ilirci, se je ogrelo njegovo srce za domovino, kar je razodeval pri vsaki priložnosti zlasti v pesmih. Kakor drugi možje, tako je tudi Mažuranić hrepenel po združenju Jugoslovanov proti sovražnikom. Vsaki napredek v tem oziru je pozdravil v listu „Danici“ s kako pesmijo, polno upanja in veselja. Prav lepa je pesem „Napredovanje“ (str. 30), ki je izešla l. 1837 v imenovanem listu. Po reku: „Est Deus in nobis, agitante calescimus illo“, razlaga napredek narodnih teženj in ta napredek je delo božje:

Ká je dakle, ka je ona sila,
Kojom svjetlost protjerava mrake,
Kojom naša Ilirija mila
Diže krila uz tanane zrake?

Bog je ona, Bog potajna sila,
Kojom sunce žarke javlja trake,
Kojom naša Ilirija mila
Diže krila uz tanane zrake.

Isto veselje razodeva v pesmih: „Ilir.“ (str. 18), „Danici Ilirskoj“ (str. 19), „Danica Ilirrom“ (str. 25), „Vjekovi Ilirij“ (str. 32) i. t. d. — Toda v poznejši dobi je to veselje nehalo. Ko je namreč pesnik zapazil, da se njegove želje ne morejo vresničiti, ker nekateri jugoslovanski narodi napadajo združenje s Hrvati iz verskega ozira, lotila se ga je velika nevolja in otožnost, tako da se je v Osmanu oddaljil od genija Gunduličevega, ter zaklical: „Ah, da je proklet, tko cieć (zaradi) vire na svojega reži brata.“ To je bil povod, da je pesnik nehal pisati rodoljubne pesmi.

Druga vrsta lirskih pesmi so nekatere ljubavne. Kot mladenič je zložil pesem „Veneri“ (boginji ljubezni), ter jo poslal bratu Antonu z dostavkom: „Da ne pjevam samo ozbiljno (resno), htio sam se malo i pošaliti.“ S to pesmijo proslavlja Venero „kćer višnjega božanstva“ Jupitra po opisovanjih rimskih pesnikov. Sklep se glasi:

Tvé (tvoje) silno ime svikada (vedno)
 Nek sladi zemne rode;
 Njemu se neka klanjaju
 Nebesa, zemlje, vode!

Brat Anton ni dal te pesmi tiskati v „Danici“, zaradi česar se Ivan ni dolgo časa potem „šalil“ s takimi proizvodi. Se le leta 1840, ko se je zaročil s hčerjo Dimitrije Demetra, je zopet začel pisati ljubavne pesmi, ki so pa jako žalostne, nekatere skoraj obupne. Vzrok tega je bilo odlašanje poroke. Žalost pesnikovo razodeva sonet: „Mojoj“ (str. 38), „Peru“ (str. 60), „Njoj“ (str. 61), „Javor i tamjanika“ (str. 53), katere vsebina je ta: Trta je hotela širiti svoje mladike po javorju, toda drevje je to preprečilo z vetrom, zaradi česar se je oboje od žalosti začelo sušiti:

Jedno veli: „Je umirem dušo,
 Ali mi je lasno umrieti,
 Kad za tebe jo pogibam mlada!“
 Drugo veli: „Ja umirem srdce,
 Ali mi je lasno umrieti,
 Kad mi s tobom živjet ne dadoše!“

Isto svojo veliko žalost razodeva pesnik v pesmi „Nenadović Rado“ (str. 21), ki se konča sè samomorom ženina, ker mu je umrla nevesta; posebno pa v pesmi „Napast“ (skušnjava) (str. 40). Sklep je sledeč:

Ah! u krvi plovem! krv je od srca . . . . stinem!
 Vaj! zgodi me, o strašna! . . . . gorim . . . . ljubim . . . .
 [ginem!

Ta obupnost je nehala popolnoma, ko so se spolnile želje pesnikove, ter je stopil v zakon z imenovano nevesto. Te pesmi, seveda plod neskušene mladosti, niso posebne vrednosti, in mariosikaj v njih se ne more nikakor odobravati.

Mej drugimi pesmimi, ki so dokaj lepe, je najlepša „Grofu Janku Draškoviću“ (str. 61). Pesnik zamišljen v pretekle čase pravi:

Kada su naši u vjeku prošastome
I dušom otci i tielom jezik mili
I vjeru svetu i sladi dom branili,
O, da mi je u vjeku bilo živjeti tome!

Ali mignu obrvom Bog svemogom svome
I eto gdje krepki otci naši i čili
Jeziku okrilje i vjeri i domu u sili
Zamiču u tmine — a mi smo krvi trom e!
[(počasne).

Tako je klical pesnik rodoljubom pred 55 leti; kakšna čustva bi napolnjevala njegovo srce še le v sedanjih časih, ko brat sovraži brata v lastno in splošno škodo mile domovine!

Spomina vredni ste pesmi: „Blagotvornost“ (str. 69) in „Neduznost“ (str. 70). V prvi nagiba pesnik čitatelja k dobrim delom:

Blagotvornost milo je sunce,
Koje u tmimi jadnom sjaje
I potrebnu krepost daje
Za nevolja svladat moč.

V zgled tega imamo dobroto božjo:

Blagotvoran Bog je svietu,
Blagotvoran otac svemu,
I od svih dobar'(a), što su u njemu
Kruna je, da svoj ljubi stvor.

Še lepše misli izraža sonet „Neduznost“. Misel je ta: Človek je, katerega ne trpinči nobena muka, katerega srce je vedno mirno, v tem ko v drugem vladajo strasti in posveten šum.

On je slobodan, prava bo sloboda
U srcu stoji, gdje još pakost (hudobija)
Sladkoga mira ne progutnu ploda.
[kleta

Ljeta mu teku, mà su mirna ljeta —

Ali „tko je“, pitaš, „komu Bog to poda?“

„Ah, štuj ju, štuj ju, t o j e n e d u ž n o s t s v e t a !“

Pri ostalih pesmih izvirnih ali prestavljenih se ne bomo mudili, temuč ozrmo se na glavna dela slavnega pesnika.

* * *

Ime Gundulić je gotovo znano vsakemu Slovencu, večini tudi epos „Osman“. V tem eposu je nepozabni pesnik Ivan Gundulić proslavil zmago poljskega kralja Vladislava nad krutimi Turki in opel tragično smrt Osmana II, turškega cesarja. Od tega eposa, ki je obsegal 20 spevov, sta se zgubila spev 14. in 15. — Ko se je l. 1842. osnovalo slavno društvo „Matica Ilirska“, sklenili so zbrani domoljubi, izdati najprej „Osmana“ ter izročili Mažuraniću skrb, da bi to praznoto spopolnil v duhu Gundulićevem. To težavno nalogo je Mažuranić po mnenju večine ocenjevateljev izborno dovršil. Posnemal je popolnoma jezik Gundulićev in misli tako združil, da je „Osman“ zopet celoten epos. — Da bi ta dva speva hoteli ocenjevati, morali bi obširnije govoriti o drugih delih eposa, kar pa tukaj ni primerno. Pesem „Osman“ je v resnici biser starišega hrvatskega pesništva. Še spopolnilom zgubljenih spevov si je Mažuranić zaslužil ljubezen in čast v narodu, ob enem si je pripravil pot do najslavniješega dela svojega pesniškega daru, in to je epos: „Smrt Smail-age Čengića“. O tem bomo nekoliko obširnije spregovorili in sicer najprej o tem, kaj je pesnika nagnilo, da je zložil ta epos.

Ko so v petem deceniju tega stoletja Turki neysmiljeno preganjali in morili kristijane v Bosni, Hercegovini in Črnigori, se je hitro raznesel glas o teh grozovitostih po celi Evropi. Mnogo se je pisalo in govorilo o sredstvih, kako bi se pomagalo zatiranim kristijanom. Prosila se je pomoč od vladarjev in narodov, zlasti od avstrijskih Jugoslovanov. — Stanje Hrvatov pod turškim gospodstvom in njih bojevanje je opel Fra Grga Martić v eposu „Osvetnici“, o katerem smo vže govorili v predzadnjem letošnjem zvezku. — Blago srce Ivana Mažuranića so ti žalostni glasovi močno pretresli. Da bi se kaj storilo za uboge tlačane, je prestavil v nemščino črtice nekega popotnika o turškem počenjanji v Bosni, ter jih namenil evropskim vladarjem: „An die Monarchen Europas“. Da ta spis ni dosegel svojega namena, je znano iz pesmi „Osvetnici“, kakor tudi iz zasedanja Bosne in Hercegovine po avstrijski vojski l. 1878. — Te okoliščine, nekoliko tudi prošnje svaka Demetra, da bi napisal kako pesem za list „Iskro“, je nagnilo Mažuranića, da je podal narodu najljepši proizvod svoje vile: „Smrt Smail-age Čengića“.

Opomniti moramo, da ta epos ni osnovan po zgodovinskih

podatkih. Namen pesnikov je bil, opisati trpljenje kristijanov pod turško vlado in njih bojevanje „za krst častni i slobodu zlatnu“. Vsled tega namena se ni mnogo oziral na okoliščine ali kraje, kjer se je v resnici to godilo. Glavne misli in osebe je posnel po pripovedovanji nekega Črnogorca v Karlovcu. Ta mu je pravil o bojevanji na Grahovem, o silovitosti in smrti Čengićevi, o Baužu, o Novici in o Mirku, ki je baje vmoril Čengića. Nekoliko potrebnih črtic so mu podajale narodne pesmi, toda prava imena dotičnih krajev mu niso bila znana, zaradi česar je izbral taka imena, ki so bolje znana. Pri vsem tem pesem ne zgublja svoje lepote.

Sedaj nekoliko besedi o posameznostih. Epos, razdeljen v pet delov, je podoben peterim dejanjem drame. Pesnik namreč tako živo opisuje posamezne dogodke, da se čitatelju zdi, da gleda pred sabo osebe in njih delovanje. — V prvem delu: „Agovanje“, opisuje pesnik nevsmiljeno ravnanje Smail-age Čengića s kristijani, ki niso mogli plačati „harača“ t. j. davka turškemu oblastnikom. Smail-aga je namreč vse dolžnike zaprl v svojem gradu stolcu v Hercegovini, potem pa jih ukazal pomoriti.

Turčin reče, al' mrijeti
Za Krstovu vjeru svetu
Teško nije, tko se za nju bije.

Nevsmiljeni hlapci so ukaz agin hitro izvršili, ter mučili kristijane do zadnjega izdihljeja; ali Črnogorci so vse muke potrpežljivo prenašali:

Poljana se napuni tjelesa :
Niti pisnu, niti zubi škrinu,
Već tko zovni Boga velikoga,
Tko liepo ime Isusovo,
Ter se lasno razstadoše s suncem
Zatočnici mrijet naviknuti (navajeni).

V tem delu je pesnik vpletel smrt turškega starčka Duraka, očeta Novice, katerega je aga ukazal vmoriti, ker mu je svetoval, da izpusti vjetnike.

Druzega dela „Noćnik“ je vsebina ta: Novica, sin Durahov, zapusti rojstni kraj, ter gre v Cetinje h kristijanom iskat pomoči proti Čengiću.

V tretjem delu: „Četa“ opova pesnik obširno in ginljivo pripravljanje Črnogorcev na boj proti Turkom:

Podiže se četa mala
 Na Cetinju Gore crne,
 Malena je ali hrabra,
 U njoj jedva (komaj) sto junaka.
 Ne junaka biranijeh (izbranih)
 Po obličju ni ljepoti
 Već po sreću junačkome,
 Koji no će udariti
 Ne na deset, da uteče.
 Nego da dva, da ih sieče;
 Koji no će umrieti
 Za krst častni, kiem se krsti,
 Za krst častni i slobodu zlatnu.

To družbo junakov vodi Mirko k reki Morači, kjer je prenočila. Zjutraj pride duhovni pastir (razkolne cerkve, ker opevani junaki so bili razkolniki) noseč presv. obhajilo:

Kad al' eto inoga pastiera.
 Gdje no krotak k svome stadu grede.
 Ne resi ga ni srebro ni zlato,
 Nego hriepost i mantija (obleka) crna.
 Ne prate ga sjajni pratioci (spremjevalci)
 Uz fenjere (svetiljke) i dupliere sjajne,
 Ni ponosnijeh zvona sa zvonika,
 Već ga prati sa zapada sunce
 I zvon smjieran ovna iz planine.

Ko pride k družbi, začne jo spodbujati k hrabemu vojskovanju za prostost svoje sv. vere:

Za krst častni spravní (pripravljeni) ste mrijeti,
 Zanj se i sad mrijet podigoste.
 Al' tko Bogu vjerno služiti grede
 Čistíem srcem služiti mu valja.

Vsled tega jih nagovarja, da obžalujejo svoje grehe:

Kajite se (kesati se) dok imade dana,
 Dok je doba, djeco, kajite se;
 Kajite se, dok nije pozvana
 Duša k onom', koji nebom trese;
 Kajite se, jer zemaljskog stana
 Tiek izniče bjeguč, kajite se;
 Kajite se, jerbo zora rana
 Nać će mnogog', kud za vazda gre se.

Ko je družba pazljivo poslušala te besede, pride Novica ter prosi, da bi ga duhovnik krstil, kar se je takoj zgodilo (Gledé

Krsta se pesnik zmotil, ko pravi, da ga je duhovnik krstil z oblivanjem, ker po obredu vshodno cerkve se krsti s potapljanjem). — Po tem obredu je duhovnik podelil družbi sv. odvezo in presv. obhajilo :

Tader (tedaj) starac oči podigao,
Blage oči i bijele ruke,
Ter je četu oprostio grieha.
Pak je Bogom darivati stade :
Svacom' momku po česticu daje
Tajne piće hljeba nebeskoga,
Svacom' momku po kapljicu daje
Tajne pića vina nebeskoga.

(Gledé presv. obhajila je pesnik zopet v zmoti, ker v vshodni cerkyi se tako deli samo pri liturgiji, ne pa na ta način kot sv. podotnica). Po končanem sv. opravilu je družba „višnjeg Boga puna“ šla na „Gacko polje“.

Vsebina četrtega, najobširnjšega oddelka je opisovanje grozovitosti Čengičeve pri pobiranju davka (odtod naslov „Harač“) in zmage Črnogorcev nad Turki. Evo nekoliko stavkov, ki pričajo o nečloveškem ravnanju z rajo t. j. s kristijani podložnimi Turkom :

Jadna raja, ruku naopako,
Sliedi konjske na konopcu (vrvi) trage.
Mili Bože, sto je raja kriva ?
Il' je kriva, gad što Turke mori ?
Il' je kriva, što ih lrdja bije ?
Sto je kriva ? — Kriva je, što je živa,
A ne ima što Turčinu treba :
Žuta zlata i bije'a hljeba.

Taka zlodejstva, kakoršna opisuje naš pesnik, so mogoča samo pri divjih — paganskih narodih. Konji so toliko časa morali vlačiti kristijane za sabo, dokler niso opešali. Za tem so hlapci silili na pol mrtve kristijane, da grédo k šotoru aginemu. Tisti, ki so količkej mogli, so po rokah in nogah plazili, druge so pa vleki konji za sabo. To nečloveško ravnanje še ni vmirilo age, ko jih zagleda :

Harač, rajo, harač ! riče (vpije)
Harač, harač, il' još gore biče.

Pesnikovo srce se vdeležuje trpljenja sobratov, in da bi tudi čitatelju vzbudil sožalje, pravi :

Stvorac višnji pticam nebo dade,
 Tiha duplja (puhla drevesa) i žudjena gniezda,
 Ribam vode i pučine morske,
 Stan od stakla, nek se po njem šire,
 A zverinju livade i gore,
 Hladne špilje (jame) i zelene luge.
 Jadno raji? nedade ni kore
 Suha hljeba, da je suzam kvasi.
 A l' što velju? dade nebo dobro
 No je nesit sve već Turčin pobro.

Ko so onemogli kristijani prosili :

Hljeba, (kruha) hljeba, gospodaru!
 Ne vidjesmo davno hljeba!

ukazal jih le še bolj trpinčiti in slednjič obesiti. — K sklepu pripoveduje pesnik zmago kristijanov. Nenadoma, v temni noči, ko so se Turki veselili v svojih šotorih, je družba Črnogorcev obšla šotore in mnoge Turke, mej njimi tudi Čengića, pomorila. Tako je nevsmiljeni aga končal svoje okrutno gospodarstvo. V boju je padel tudi Novica, ki je pregovoril Črnogorce k vstaji.

Zadnji del „Kob“ (vsoda) je delo pesnikove fantazije. Čengić-aga stoji v izbi puščavnikovi, ter se vsakemu prikloni, kedor vdari z nogo o podnožje. Tako podobo je pesnik videl v bližini zagrebški ter jo porabil kot sklep svojega eposa. Namen tega oddelka je bil: pokazati poniženje silnega vladanja Čengićevega. —

Epos „Smrt Smail-age Čengića“ je biser novejšega hrvatskega pesništva. Zakaj je pesnik tako obširno opisal žalostno stanje kristijanov pod turško oblastjo, zakaj pa smrt Čengićevo in drugih turških glavarjev tako kratko, je razvidno iz namena tega eposa. Res, ako beremo „Agoyanje“ in veči del „Harača“, moramo strmeti nad toliko grozovitostjo turških oblastnikov, pa tudi občudovati stanovitnost kristijanov v najhujših mukah. Nasproti pa nas z veseljem napolnjuje opisovanje hrabrih Črnogorcev v „Četi“. Stanovitni v sv. veri zapuščajo dom in družino, ter gredo v boj za najdražišo svetinjo sv. vere. Posebno je pretresljiv govor duhovnikov zbranim junakom pred nevarnim in odločilnim dnevom. To nasprotje v pesmi naredi v čitatelju poseben vtis. Pesnik namreč nikjer ne žali verskega četa Mohamedancev: on hoče pokazati samo silovitost nekaterih, zlasti predstojnikov. Vero kristijanov pa pri vsaki priložnosti kaže kot jedino tolažbo v stiskah in zapuščenosti, kakor tudi v nepravicih. — Iz tega ozira smemo trditi, da prav ravnajo nekateri profesorji, ki (kolikor je nam znano), ta epos obširno razlagajo na višji gimnaziji. Želeti bi le bilo, da bi se malo bolj ozirali

na vsebino ter povdarjali, da se je treba bojevati tudi „za krst častni“, ne samo „za slobodu zlatnu.“ Seveda profesorji drugih predmetov ne vtegnejo razlagati verskih resnic kot katehetje, toda v tem slučaju lahko veliko storé, ako le hočejo. Cela pesem jim namreč daje k temu priložnost; in sploh, ako jo hočejo razlagati v duhu pesnikovem, ne smejo tega opustiti. —

Slednjič še dvoje vrstic. Govorilo se je in pisalo, da ta epos ni delo Mažuranićevo, ampak delo kakega srbskega pesnika. To zabavljanje pa je prihajalo bolj iz sovraštva do Hrvatov kot iz prepričanja, ker prvotni rokopis, četudi ne cel, vendar njegova večina se hrani v vseučiliški knjižnici, kjer je vsakemu pristopen. Res, da je nerazumljivo, zakaj je Mažuranić tako zgodaj popustil pesništvo, ko je vendar užival toliko priznanja in časti v narodu. Toda to poznejše molčanje se lahko opraviči, ako vemo za namen, katerega je imel pri izdajanju svojih pesmi. Mažuranić ni iskal hvale, temuč je vedno mislil, da njegova dela niso posebne vrednosti. Ko so ga pri neki priložnosti hvalili zaradi „Osmana“, je nejevoljen rekel: „Što to sve pomaže, kad dielim sudbinu (vsodo) Gundulićevo, da (ko) neumijem valjana stiha napisati!“ Namen rodoljubnih pesmi, kakor tudi Čengića, smo vže omenili. Kakor pesnik ni z rodoljubnimi pesmimi dosegel zaželenega cilja, tako tudi ne s eposom Čengićeve, in to je bil morda glavni vzrok, da se ni več oglašal kot pesnik. — Sploh se pa Mažuranić ni preveč pečal s književnostjo, tudi ni rad razodeval svetu svojih pesniških kakor tudi drugih zmožnosti, vsled tega so bile vedno potrebne prošnje prijateljev, da je prijel za pero in kaj spisal. Iz tega ravnanja spoznamo skromnost pesnikovo, pa tudi blagi namen v pesništvu.

Mažuranić se je veliko trudil za narod kot pesnik, polovico življenja mu je posvetil kot politik. Imel je blage namene, deloval je v pravem duhu, toda ni dosegel, kar je želel. Dasi ravno se pa njegove želje niso spolnile, vendar je sè svojim nevtrudljivim delovanjem zapustil lep vzgled ljubezni do domovine. Zaradi tega smemo klicati mladim Hrvatom s pesnikovimi besedami:

Otčinski štujte luč otčinske nage
I na njem palite srca, je što jer draže
Neg motrit otce i sliedit jim trage?

Luka Botić.

Enaka zdrava načela gledé pesništva je imel Luka Botić. Zato je primerno, da ob enem opišemo tudi njegovo življenje in delovanje. Botić je v hrvatskem pesništvu kot pesnik sam za se. Postavil je namreč podlago romantično-umetnemu pesništvu, in ni

nam znano, da bi ga do sedaj kateri hrvatski pesnik posnemal. Ni bil sicer plodovit pesnik, (vzrok je kratka doba njegovega življenja), vendar zasluži zaradi načel večo slavo, kot marisikateri hrvatski pesnik, ki je skoraj vse liste napolnil sè svojimi pesniškimi proizvodi. —

Botić je zagledal luč sveta l. 1830 v Spljetu, dičnem mestu Dalmacije. Njegovo življenje od rojstva pa do groba je bilo polno trpljenja in bojevanja za vsakdanji kruh. Vsled očetove boleznij družina kmalu ubožala in ubožstvo se je še bolj pomnožilo po očetovi smrti. Ljubezniva mati je sè svojim zaslužkom komaj toliko priskrbela, da je Luka mogel stopiti v prve šole. Božja previdnost pa, ki skrbi za ptice pod nebom in za lilije na polji, je pomogla dobri in skrbni materi. V mestu je bival „oče zapuščenih otrok“, kanonik Peter Mandjev, ki je podpiral Botića do časa, ko je stopil v semenišče.

V semenišču, v družbi mladeničev navdušenih za narodni napredek, se je tudi Botić ogrel v ljubezni za lepšo bodočnost mile domovine, kar je nakopalo njemu in vsem somišljenikom preganjanje in sovraštvo. Toda Botić, vedno upajoč v lepšo bodočnost naroda, je vsako zaničevanje pa tudi kazni potrpežljivo prenašal, dokler ni nastopilo razburjeno leto 1848. Takrat so sklenili nekateri preveč navdušeni mladeniči, zapustiti duhovniški stan, misleč, da bodo veliko več dobrega storili za narod mej svetom kot neduhovniki. Ali ta nepremišljena navdušenost je večino nemilo kaznovala, posebno pa Botića. Zapustivši semenišče se je podal v Srbijo, kjer je mnogo britkega skusil. Od tod je šel v Zagreb, kjer je nekaj časa delal v Gajevi tiskarni. Po posredovanji nekega učenca je zvedel za Botićeve lepe zmožnosti vladika Strossmayer ter ga poklical k sebi v službo. V tej službi bi bil Botić lahko mirno živel, toda navdušenost za prostost narodovo mu je tudi tukaj provzročila mnogotere neprijetnosti in britkosti. V zvezi s prijatelji je neprenehoma deloval za združenje Dalmacije s Hrvatsko, kar je v času Bachove vlade bilo zelo nevarno. Zadnja leta svojega življenja je bil deželni poslanec. —

Kako je Botić ljubil svoj rod, nam pričajo besede njegovega zadnjega govora na zborovanji l. 1861. Ko je razkril rane hrvatskega naroda, je rekel: „Razkosan je kot noben drug narod na svetu: s tremi verami, dvemi državami, štirimi političnimi vpravami, tremi tujimi jeziki, dvovrstnimi črkami, tremi ali štirimi imeni in sè sto predsodkov“. Sklenil je pa govor z besedami: „Mi moramo jarem in sužnost sè silo naloženo prenašati, da bi pa sami podvrgli glavo pod jarem in da bi poljubovali verige — četudi pozlačene ali kakorkoli ozaljšane — niti hočemo niti moremo!“

Po tem zborovanji se je bolehen vrnil v Djakovo, kjer je po dveletni težki boleznij zatisnil oči. Pri pogrebu dne 22. vel. srpana 1863 je mej mnogimi žalujočimi rodoljubi posebno izdihoval

Francišek Kurelac: „Siromah Luka! tek (še) Kristovih let, pa mora u grob!“ Toliko o življenju in narodnem delovanju Botičevem; sedaj še nekoliko o njegovem pesniškem delovanju.

Razun ene povesti in nekoliko manjših pesmi je spel tri epose prav obsežne in krasne, namreč: „Pobratimstvo“, „Biedna Mara“ in „Petar Bačić“. Kakor je bil pesnik sam nenavadno zavzet za združenje Hrvatov proti potujčevanju vlade tistega časa, tako je hotel za to navdušiti tudi narod raztresen po različnih krajih. V ta namen je zložil omenjene epose po načinu narodne pesmi, toda v obliki umetnega epskega pesništva. S temi proizvodi je hotel postaviti most mej kristijani in mohamedanci, ki bi jih združil v ljubezni in skupnem delovanju za občni blagor domovine. Da se te želje niso vresničile, pričajo zadosti današnje razmere.

Pesmi L. Botiča so polne zdravih moralnih nauk in trdne vere v večno pravico, kar jim gotovo povišuje veljavo in lepoto. Namenjene so sicer bolj mohamedancem, ker je vsebina vzeta iz krajev, kjer prebivajo kristijani in Turki, vendar pesnik nikjer ne odstopa od katoliških načel, temveč pri vsaki priložnosti kaže njihovo vzvišenost in korist za večno in časno življenje. Najlepši umotvor Botičev je „Pobratimstvo“, akoravno vsebina ni historična. Drugi dve ste osnovani po zgodovinskih podatkih, tedaj je jedro resnično. — V posameznosti se ne bomo spuščali, ker bi bilo preobširno, ampak omenjamo še njegova načela, katera je poudarjal v književnem delovanju.

V nekem pismu trdi, da ni dosti, ako izraža pesnik samo svoja čustva, mariveč mora pomisliti, da je človeštvu potreben, da je njegova dolžnost napolnjevati čitatelje z duhom resnice in tistih čutov, ki so namen in sredstva našega življenja. Drugje pa piše: „V sak, ki je kaj omenilo slabem stanju naše književnosti, ima več zaslug pri svojem narodu, kakor tisti, ki je vničil nekoliko njegovih sovražnikov. Ker kedar se govori o književnosti, govori se tudi o življenju narodnosti; ako književnost boleha ali dremlje, tudi narodnost boleha in dremlje ako pa književnost oživi, oživi tudi narodnost. Človek je podoba božja, v začetku pa je bila Beseda, in Beseda je bila Bog“.

Teh načel se je Botič natančno držal, kar spričujejo njegove pesmi, samo škoda je, da jih je malo, zlasti mej sedanjimi hrvatskimi pesniki, ki bi se držali njegovih načel ter pisali iz prave resnične ljubezni do naroda, za njegov večni in časni blagor. Opeva se najbolj spolna ljubezen, večinoma pretirano in strastno, ali pa proslavlja se materijalizem in druge prijenosti sveta. Ako pa književnost — posebno pesništvo, katero ima višji namen kot ostalo slovstvo — boleha, boleha tudi narod ali saj oboleti mora, ako prebira slabe spise. Vsled tega.

je želeti, da bi se mlajše pesniške moči ozirale na resnice sv. vere, in da bi po katoliških načelih spisane proizvode pošiljale mej narod. S takimi spisi bo narod, ako dremlje, zopet oživel, na ta način bo književnost sredstvo blagra in sreče tako posameznih, kakor tudi skupnega naroda.

Rieč narodna poznata je :
 „Na mladjima sviet ostaje“ ;
 Nu bilo bi na čast roda,
 „I na bolj'ma“ da se doda.

Mirko Bogović.

P. E. J.

Slovenskim bogoslovcem.

VI.

Nova obleka, novo pravilo.

Dragi moj mladi prijatelj! Srečno ste prestopili prag one hiše, katere ste se toliko bali. Zaprla so se vrata za Vami in, kakor menite, za vselej. Sè strahom sicer, pravite, ali vender krepko in odločno ste stopili na novi svet, kjer se začne za Vas novo življenje. Slekli ste vže staro in ponošeno posvetno obleko — *ignominiam saecularis habitus* — in nadeli so Vam novo obleko, katero so vam blagoslovili rekoč, da nova obleka pomeni novega človeka. O da bi bilo tudi tako lahko sleči starega človeka in njega grešne strasti in napake, njega krive nazore in želje! O da bi mogli vekoviti zidovi duhovne hiše zakriti svet ne očem samo, ampak tudi srcu, da bi vanj ne sililo več! A to ni lahko, to je trudapolno delo, za katero so štiri leta prekratka.

Če brat zaklepa samostan,
 Kdo vklene pa želje?!

Zato je pa treba, da takoj pričnete to sveto delo, da polagoma razpravite starega človeka in odenete novega, vpodobljenega po vzorniku Jezusu Kristusu, čegar obleko nosite.¹⁾ Prav ste storili, da ste si prepisali molitev, s katero so Vam blagoslovili novo obleko. Molite torej vsaki dan zvesto in goreče :

¹⁾ *Tunica Domini, der Rock des Herrn v Trieru je bistveno naš talar.*

Domine Iesu Christe, qui tegumen nostrae mortalitatis induere dignatus es, obsecro immensam tuae largitatis abundantiam: ut hoc genus vestimenti, quod sancti patres ad innocentiae vel humilitatis indicium, deponentes ignominiam saecularis habitus, ferre sauxerunt, tu ita benedicere digneris, ut ego famulus tuus, qui hoc indutus sum vestimento, te quoque induere merear et inter reliquos homines conversatione sancta tibi agnoscar esse dicatus.¹⁾

Bog bo gotovo všljal to Vašo molitev, ker prišli ste v bogoslovnico z dobrim namenom in z dobro voljo, dà, tudi s t r d n o v o l j o .

Zato pa ste se obrnili zaupno do mene, naj bi Vam napisal dobrih svetov, da ne zaidete. Svetov in pravil ste gotovo potrebni, ker ravno duhovno življenje je polno razpotij in nevarnih potij. A vedite, da prijatelji Vaši niso prvi poklicani za ta posel, niti najdete zanesljivih svetov v knjigah, pa tudi svoji modrosti ne smete zaupati. Prave nauke za Vas ima obleka, katero nosite, poglavarji, katerim ste izročeni v odgojo, in pa živo pravilo, koje vlada v bogoslovnici. Ti so Vaši novi učitelji in z njimi v soglasju dajam Vam tri načelne nauke: 1. Odložite sramoto posvetne obleke in branite se je z vso silo. 2. Izročite se poglavarjem, h kojim Vas je Gospod poslal v odgojo. 3. Držite se pravila.

1. Odložite sramoto posvetne obleke in branite se je z vso silo. Ta zapoved se Vam zdaj le ponavlja, ker v prvič Vam jo je cerkev proglasila pri sv. krstu, ko Vas je odela v belo obleko, katero naj bi ohranili neomadežano do konca dnij. Accipe vestem candidam, quam immaculatam perferas ante tribunal Domini nostri Iesu Christi, ut habeas vitam aeternam. Toda kedor se svetom obcuje, njemu se bela obleka kaj rada zapraši in umaže. Po želji katoliške cerkve morala bi se nedolžnost čuvati, da bi je niti luna ne obsijala,²⁾ a dandanes se tudi k altarnu namenjena mladina šola z drugo vred mej hudobnim in nečistim svetom, kjer se skoraj ne more vbraniati grehu in sramoti. Ko torej pride v bogoslovnico, treba, da najprej odloži sramoto posvetne obleke. Zategadel pa tudi Vi prav storite, če se nekoliko zberete, vsaj en cel dan ali bolje dva, da vest natanko izprašate za veliko izpoved, ki bo Vam srce olajšala in vtolažila. Vsaj en dan torej ostanite v tihem premišljevanju, da pogledate srcu na dno, kjer počivajo povite grde strasti. Pri veliki izpovedi namreč ni dovolj, da grehe povemo, kolikor se jih zavedamo od prve mladosti naprej, ampak tudi poglavitne strasti, koje nam stresajo srce. Strast izpovedana in ovajena, je goreče železo postavljeno na hlad. Podvizajte torej in odložite sramoto

¹⁾ Rit. Rom Benedictio habitus clericalis.

²⁾ Hamlet I. 3.

posvetne obleke! Nunc autem deponite et vos omnia, iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro . . . . . expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis et induentes novum . . . . . secundum imaginem eius, qui creavit illum.¹⁾

Bilo bi žalostno, ako bi mladeniči oblekli sicer cerkveno ali duhovno obleko, a živeli v posvetnih mislih in nečistih željah, v zavisti in sovraštvu. Kako naj prav sodijo o poklicu, dokler jim strast kali oko? Kako naj se unemljejo za duhovno življenje, ako po mesu živijo? Kedor v grehu živi, mora biti brez gorečnosti in veselja, ker želje ljube so mu prepovedane, a želje svete so mu neznane. Animalis homo non percipit ea, quae sunt Spiritus Dei; stultitia enim est illi et non potest intelligere²⁾. Čemu bi torej bili taki gospodje v bogoslovnici, kjer jedo in pijo ob stroških delavnega ljudstva? Ljudstvo pod bremenom skrbi in bede sebi trže, da njih hrani, od kojih upa pobožne molitve in sv. priprošnje; če pa v posvetnih željah životarijo, ali niso vredni, da je verno ljudstvo požene na trdo delo? Škoda za prostor neplodnega drevesa!³⁾ Niti ni pričakovati od njih dobrih sadov v duhovskem življenju, čeprav se nazadnje poboljšajo, ker tako poboljšanje ni v trjena čednost, ki bi se dolgo branila posvetnim vplivom in skušnjavam. Tempore tentationis recedunt.⁴⁾ Bila bi torej neopravičena predrznost in slovesna laž, ako bi stopili pred altar proseč posvečenja, češ. da je priporočajo: probi mores, coelestis sapientia et diuturna iustitiae observantia.⁵⁾ Taki tudi po sprejetih redovih ne morejo biti zares starešine naroda (senes populi,⁶⁾ ker so še mladeniči: nečimerni, lahko-miselni, igravi, nezanesljivi!

Za Vas se ne bojim, ker dobro vem, da ste se vprav odahnilo, ko ste odložili „sramoto posvetne obleke“ in se osvobodili iz posvetnih vezij. Upam torej, da se jih boste branili z vso silo. Črez štiri kratka leta boste vže vsaki dan mašavali, kar je le njim dovoljeno, ki so čistega srca, drugim je zapovedana izpoved. Temu pravilu učite se vže v prvem letu. Vsaki dan hodite s čistim srcem k sv. maši in sv. izpoved bodi Vam zapoved kakor mašnikom. Resnične so besede nekega sv. bogoslovca: Nisi ego sanctus eyadam interea, dum sum iuvenis, numquam sanctus ero.⁷⁾

¹⁾ Kol. III. 8 — 10.

²⁾ 1. Kor. II. 14.

³⁾ Luk. XIII. 7.

⁴⁾ Luk. VIII. 16.

⁵⁾ Pontif. Rom. De ordinat. presbyt. Cum magno quippe timore ad tantum gradum ascendendum est, ac provideudum, ut coelestis sapientia, probi mores, et diuturna iustitiae observantia ad id electos commendent.

⁶⁾ Pontif. Rom. Ibid.

⁷⁾ Sv. Ivan Borchmans v svojih zapiskih.

2. Izročite se poglavarjem, kojim Vas je Gospod poveril v odgojo. Oni so Vaši dušni pastirji, katere je Gospod poslal Vam, kakor je aposteljne poslal vsem narodom rekoč: Kakor je Oče mene poslal, pošljem tudi jaz Vas. 1) Kdor Vas posluša, mene posluša; kdor Vas zaničuje, mene zaničuje. 2) Jaz sem z Vami do konca sveta. 3) V katoliški cerkvi je torej pravilo, postavljeno od Jezusa Kristusa, da le oni, ki so poslani, morejo voditi čredo Kristusovo; kedor bi se brez poslanstva postavljaj na čelo krščanski občini, bil bi ropar, ne pastir. 4) V tej zavesti je zapisal sv. Pavel, da niti angelja iz nebes nimajo verniki poslušati, 5) ako jim oznanja drug nauk ko njih dušni pastirji, katere je sv. Duh postavil, da vladajo cerkev božjo. 6) To božje poslanstvo imajo tudi Vaši poglavarji, kateri niso morebiti toli učeni in modri ko drugi duhovniki, niti toli goreči in sveti ko drugi dušni pastirji, ali vendar so le oni Vam poslani in ne drugi bolj vzorni in spoštovani. To je treba poudarjati pri nas v Avstriji, kjer je jožefinizem premenil ime božje v c. kr. in ime cerkveno v državno; kjer posvetni oblastniki bogoslovnim ravnateljem ob vsaki priliki naročajo, naj bi ognjevite mladeniče krotili, da bodo miroljubni gospodje, pokorni „vsaki oblasti.“ Vsled tega se je prijelo občinstva mnenje, da je treba bogoslovcem več previdnosti ko iskrenosti, da se srečno priborijo do altarja — Res čudno nezaupanje in nesporazumljenje vlada včasih v bogoslovnih! Bogoslovci so v mislih daleč od svetov in naukov svojih učiteljev; svoje nazore in vzore, za katere gorijo, skrbno skrivajo in hranijo za bodočnost in le po sili se učijo cerkveni vedi in cerkvenemu življenju. Kako naj je odgojajo, če jim srca ne zaupajo! Kako veselje naj slajša poglavarjem skrbi in odgovornost, kaka zadovoljnost naj bedri bogoslovce pri delu! Kako naj poglavarji smejo izreči pri slovesnem posvečenju o nezaupljivih in potajenih gojencih: Et scio et testificor ipsos dignos esse ad huius onus officii?! 7)

Zategadel pa zažene velika odgovornost njega, ki to zaupanje spodkopuje. Prav bi bilo, da bi dušni pastirji to premislili in si rajši drug drugemu pomagali ko podirali, saj podirata hudič in svet povesod dovelj, v duhovnih domih najbolj!

Vam, dragi moj prijatelj, naj bodo poglavarji prvi prijatelji, vsaj dokler ste njim poverjeni. Ko ste došli, so Vas radostno sprejeli in Vam prijateljski segli v roko. Bog bogoslovi in potrdi to prijateljstvo, da ga ne razderejo jeziki pikrih zabavljivcev,

1) Iv. XX. 21.

2) Luk X. 16.

3) Mat. XXVIII. 20.

4) Iv. X. 1.

5) Gal. I. 8.

6) Dej. Ap. XX. 20.

7) Pontif. Rom. l. c.

katerih je povsod obilno. Zlim jezikom ni nobena oseba sveta. Ako bi pa zašli mej zabavljivce celó v bogoslovnici, ne čudite se, ker zlorečje je naš podedovani greh. Branite se ga od prvega začetka!

Mnogokrat bo pač tudi Vas napadala nevolja in nestrpnost — in kedo bi pač ne bil nestrpen po tolikih šolskih letih! — nestrpnost, ki zle jezike oživlja in brusi, tedaj spomnite se velike zapovedi: „Ljubi bližnega ko samega sebe“ in ne pozabljajte, da poglavarji so Vaši bližnji!

Sv. Ivan Berchmans, bogoslovec, si je zapisal pravilo: In omnibus Superioribus meis Deum invenire studebo. — Non dependere aut inniti ulli, nec praeceptorum, sed soli Deo et meis superioribus.¹⁾

3. Držite se pravila. Bogoslovnica je stara hiša, zidana na stoletja. Stare hiše pa ni lahko popravljati. Zato bi trebalo načrt premeniti, ali celo hišo podreti. Tako je tudi načrt, po kojem je vrejena odgoja v bogoslovnici, star, osnovan na stoletja, katerega ni moči zlepa premeniti. Hoteli so sicer vže večkrat premeniti bistveno pravilo katoliških bogoslovníc, ali poskusi so se naravnost ponesrečili. Načeli duhovne odgoje, kateri je cerkev postavila, ste dve poglavitni: 1. duhovniki se vzgajajo ločeni od sveta v duhovnih domih; 2. vzgajajo se po katoliškem nauku in po zgledu svetnikov katoliške cerkve.²⁾ Cerkvemu načelu nasproti so postavili humanisti svoje načelo o odgoji „duhovnikov človekoljubja“: 1. duhovniki naj se šolajo v posvetnih gimnazijih in vseučiliščih in 2. naj se odgajajo prosto v znamenju napredka in svobodomiselnosti, v znamenju strpnosti, človekoljubja in narodnosti. Hoteli bi spraviti mladeniče iz cerkvenih zavodov, da bi se v posvetnih šolah bolj znanstveno vsposobili in se navzeli racijonalističnega krščanstva. Tedaj bi vdobila cerkev veleučenihi duhovnikov, ki bi dobro poznali modroslovne nauke Spinoze, Kanta, Heglja, ali ne znali bi katekizma; duhovnike, ki bi temeljito poznali vire cerkvene zgodovine in cerkvenega prava, ali ne znali bi deseterih božjih zapovedi; duhovnike, ki bi umeli sv. pismo v samem izvorniku z vso kritično opravo, ali ki bi vere ne imeli v mrtve črke sv. knjige; duhovnike, ki bi znali učeno modrovati o bogočastju, ali ki bi brevirja ne znali in ne hoteli moliti! — Hoteli bi spraviti bogoslovce iz srednjeveških temnic in izpod trde nabožne vežbe v beli svet, da bi spoznali gosposki svet in se mu privadili. Le tedaj, če se duhovniki mej svetom šolajo, spoznajo res svet in njega težnje v prosveti, v gospodarstvu, v človekoljubju, v narodnosti. V bogoslovnici pa ostanejo v vedenju nerodni, v znanju nepraktični, v čustvu tuji občinstvu, kateremu bi imeli služiti. Treba nam gosposkih, raz-

¹⁾ L. c. v zapiskih.

²⁾ Conc. Trid. XXIII. 19. deref.

svitljenih, svobodoljubnih duhovnikov, ki razumejo naš čas, ne samotarjev in tesnosrčnih propovednikov pekla. Po teh načelih se je poskusilo preosnovati bogoslovnice ob koncu prejšnjega stoletja. Cerkveni nauk so vložili v racijonalističen okvir, in v duhovno življenje so dahnili mlačnost in strogo postavnost. Ti poskusi posvetne odgoje so se tako ponesrečili, da bi morali racijonalisti za vselej molčati o „preosnovi“ duhovne odgoje. In vendar se je liberalizem znova poprijel tega nesrečnega dela, katero je deloma tudi izvršil. Vpeljali so najprej posvetne gimnazije, v kojih učijo posvetni učitelji; potem so vpeljali za kristijane in za drugoverce nekrščanske gimnazije, v katerih se šolajo in odgajajo bodoči katoliški duhovniki v istem duhu, ko bodoči judovski rabini. Tu pa tam so poskusile liberalne države tudi bogoslovnice in samostane prevstrojiti; liberalni pisatelji so skušali dopovedati cerkvenim odgojevateljem, da namen duhovne odgoje ne more biti suhoparna molitev in srednjeveško mrtvičenje, ampak človekoljubje in svoboda. Pri nas v Avstriji so nam napovedali tudi postavbo, ki bi premenila bogoslovnice. ¹⁾

Menim, da smo po petindvajsetih letih liberalne odgoje vže spoznali, kako malo zaupanja so vredne posvetne bogoslovnice, ko niti gimnazijev državnih več ne maramo. Davno vže si želimo katoliških gimnazijev po vzgledu cerkvenih bogoslovnice, v kojih bi gojenci dovršili celi gimnazij ločeni od sveta. Sveta naj se mladina uči, ko dorase, ko jej dozori um nad mladeniške strasti. Mladina gimnazijska in vseučilišna nam je žalosten zgled prezgodnje svobode in spoznanja. Kar se dostaje znanja na državnih gimnazijih, je po priznanju gospodov profesorjev zelo pičlo, a tudi na vseučilišnih se gotovo ne uči marljiviše ko v bogoslovnice.

Kar se pa tiče odgoje, ne bodimo modrejši ko cerkev, katera ima z odgojo mladine XIX stoletij skušnje. Zatorej pa tudi Vi, dragi moj, poprimite se duhovne hiše in držite se nje pravila. Bogoslovnica bodi Vam ljub dom, kjer Vas hoče imeti cerkev, da se ločeni od sveta svobodno in veselo pripravljate za vzorni stan.

Pravilo bodi Vam sveto in častitljivo, saj je povzeto iz sv. knjig, narekovali so je sv. možje, odobrila je je sv. cerkev sè

¹⁾ Postava 7. maja 1874. §. 39 Die Einrichtung der katholisch-theologischen Facultäten wird durch ein besonderes Gesetz geregelt. In gleicher Weise wird bestimmt, in wie weit der Staat den Candidaten des geistlichen Standes eine besondere Art der Heranbildung vorschreibt. Vlada je izjavila državnemu zboru, da radi prevelikega pomanjkanja duhovščine ni še predložila primerne postave. Odsek je ta razlog zahvalil, ali . . . der Ausschuss verkannte auch nicht, wie wichtig für den Staat die anzustrebende Reform in diesen beiden Richtungen ist . . . weil das Interesse des Staates nicht nur dahin geht, dass überhaupt eine ausreichende Zahl katholischer Seelsorger bestehe, sondern auch dahin, dass die Art und Weise der Heranbildung derselben den Anforderungen der Zeit entspreche.

slovesno besedo, hvali je stotero sv. mašnikov, ki so se po njem vzgojili. Držite se pravila, pa gotovo ne zaidete.

Sveto bodi Vam celo pravilo z podrobnimi določili vred. Pravilo je lepo, če je celo; kjer se mrvi, ni več lepo. Res je, da so nekatera določila menj važna ko druga, ali zapovedana so vsa. Kedor se upa važnih zapovedi, upa se pač tudi malih; kedor pa ni v malih zvest, v velikih ni zanesljiv.

Pravilo bodi Vam lahko. Ne dá se tajiti, da, kar je pravilo občini, je včasih poedinim sitno breme, ker vsaka glava ima svojo pamet, vsaka volja svoje želje, vsaka usta svoj okus. Od tod izhajajo brezštevilne tožbe o nadzorstvu, o stanju, o urniku, o sprehodih, o hrani i. t. d. Dà, pravilo je breme, ali brez križa ni noben človek. Kedor si ne zadene križa in ne hodi za Kristusom, ne more biti njegov. Križ je zapovedan vsem, ki za Kristusom hodijo, koliko bolj duhovnikom! Če se pa ne upajo nositi onega malega bremena v bogoslovnici, kako-li bodo nosili jarem Gospodov v duhovni službi? Če se mi načelniki vojne Kristusove branimo križa in dela, kako naj verno ljudstvo vstraja? In vender je nam bolj mehko postlano ko ljudstvu, kojemu propovedujemo vdanost in trpljenje v križih in težavah. Kedor se toži o stanju ali obleki ali hrani v duhovni hiši, naj bi enkrat obšel posvetne hiše in pogledal ljudem v skledo o svetkih in petkih, naj bi primerjal njih obleko, njih tesno stanje in trdo delo o mrazu in vročini, zaprto in tužno življenje v zaduhlih sobah uradov, delavnic in prodajalnic, vrnil bi se z gotovim prepričanjem, da devetdesetim od sto celega naroda se slabše godi ko nam; vrnil bi se s prepričanjem, da življenje je trpljenje, od kar je Stvarnik narodom izrekel razsodbo: „V potu svojega obraza boš užival vsakdajni kruh“. Kedor torej ne zna trpeti, ne zna živeti, kedor noče trpeti, noče živeti.

To načelo mora biti vodilo krščanski odgoji. V nobeni točki se krščanska odgoja toliko ne loči od človekoljubne (humanistične) odgoje ko ravno v tej. Človekoljubja proroki hočejo odgojo, ki navaja gojence polagoma uživati in zmerno vgajati strastem in poželenju, krščanska odgoja pa pravi, da je treba strasti krotiti in voljo vtrditi za težki boj s poželjivostjo. Temu namenu pa služi pravilo, katero vežba gojence v zatajevanju in mrtvičenju. Ta pomen pravila so zlasti svetniki dobro umeli, kakor nam priča njih pretanka vestnost v spolnovanju pravil. Za nobeno ceno, niti cesarju na ljubo, bi ne bili prekršili ni najmanjšega določila v pravilu. Sv. Ivan Berchmans si je zapisal neizprosno načelo: „Disrumpar potius, quam vel minimam ordinationem aut regulam voluntarie transgrediar“. ¹⁾ Enkrat je podaril tovarišu neznatno podobico, ne da bi bil poprosil dovolje-

¹⁾ L. c.

nja, kakor to veleva pravilo Tovarištva Jezusovega. Te zanikarnosti mu je bilo žal celo življenje in, da bi je ne pozabil, si jo je zapisal: „Semel unam imaginem dedi alteri, non prius petita facultate.“¹⁾ Tako sveto in lahko je bilo svetnikom pravilo. Ni čuda torej, da jim je bilo vsako oproščanje ali polajšanje vprav zoprno. Odisse ut pestem dispensationem in regulis.²⁾

Dragi moj! Če s takimi zgledi primerjate večne tožbe o pravilu, boste pač sami spoznali, da nam niso prav nič v čast, ker ne pristojé duhovni obleki, katero nosite in se ne zlagajo z načelom krščanskega življenja, čegar propovedniki in vzorniki so katoliški duhovniki. Držite se torej pravila ko božje zapovedi.

Dr. Jos. Pavlica.

Nekaj spominov z letošnjih počitnic.

Letos smo goriško bogoslovnico zaprli: še le proti koncu julija. Bili so pravi pasji dnevi. Razna opravila se me še nekaj dni zadržavala mej zaduhlimi zidovi. Ali slednjič je vendar tudi za-me napočil prvi dan dolgo zaželenih počitnic. Sedel sem na železnico, ne da bi vedel prav za prav kam. Prišel sem v Ljubljano. Tu se mi je svetovalo: naj bi se šel pokrepčat daleč iz domovine v tirolski zrak. Slušal sem. Drugi dan ob eni popoldni sem dospel vže od lanskega leta poznani trg Innichen v pustriški dolini na Tirolskem. Ker je vse vtopljeno bilo v sladek sen, nisem hotel nikjer zvoniti in ljudi dramiti — pohajal sem po trgu in posedal do belega dne tem bolj, ker je po popoldni tudi luna izza gor pokazala kos svojega bedastega lica.

Trg Innichen leži zelo visoko — blizo 1200 m. nad morjem, ob razvodji mej Dravo in Adižo. Pustriška dolina se od Innichena proti Toblachu precej razširi. Krasijo jo lepi travniki in žitna polja. Radi svežega planinskega zraka pa zdrave vode je Innichen mestni gospodi vže nekaj let sëm priljubljeno letovišče. Sprehodov imaš na izber po stranskih dolinah in v gore, ki se ob vseh straneh visoko vzdigajo proti nebu. Posebno te vabi dolomitsko pogorje sè svojimi sivimi vrhovi in snežniki. Pristop do teh velikanov je lehak, brez vsake nevarnosti, ker so poti in steze speljane na vse strani, tako da ni mogoče zaiti.

Sploh bi jaz svetoval vsakemu, ki se želi proč od sveta v priprosti naravi spočiti in pljuča pokrepčati, naj pride v Inni-

¹⁾ L. c.

²⁾ L. c.

chen. Meni še posebno vgaaja značaj vrlega tirolskega ljudstva. Slovenec se čuti mej Tirolci doma kakor mej brati. In res, kedor opazuje fizijognomijo in navade tirolskega kmeta, bo zasledil veliko sličnost mej nami in Tirolci. Kar se tiče posebe Pustrijcev, ni temu čuda, ker, kakor se dá zgodovinsko dokazati, so Slovenci nekedaj segali daleč noter v pustriško dolino. O tem priča še zdaj brez števila deloma čisto slovenskih, deloma ponemčenih krajevnih imen na Tirolskem. Pa tudi Tirol je dal Slovencem nekoliko odškodnine. Naši nemški Rovtarji na Tominskem, Soričanje itd. na Kranjskem, ki so se pa vže poslovenili, so izseljenci iz pustriške doline. Zanimivo je, da pošiljajo nemški Rovtarji še zdaj vsako leto mal dar svoji nekedanji matericerkvi v Innichen. Hvaležnost je res lepa čednost. Kakor znano, so nekedanji goriški grofje v pustriški dolini imeli veliko posestva. Innichen se še zdaj imenuje „Hofmarkt“ — dvorni trg, kakor se nekaterim zdi, zato ker so goriški grofje (morda o poletnem času) tukaj imeli svoj dvor. Dve uri od Innichena, pri Silliamu, se tudi kažejo razvaline nekedanjega gradu goriških grofov. V natančnije preiskavanje tega vprašanja bi znal izvrstno služiti arhiv proštjjske cerkve v Innichenu, v katerem se nahaja veliko listin celó iz prejšnjih stoletij srednjega veka. Večkrat je tudi mene vže mikalo, da bi se zaril vanje — a človeku se o počitnicah nič kaj ne zljubi posedati v zaduhlih pisemskih shrambah in žreti njih prah.

Življenje v Innichenu je bilo kaj fletno, da boljšega bi si ne mogel skoraj želeiti. V hladnem planinskem zraku so se prsa kmalu začela dvigati; v malo dneh sem se opihnil in namnožil kakor vipavski grozd meseca avgusta. Pa tudi se moram pohvaliti, da izvrstno umem uživati počitnice. Meni niso počitnice, kakor se pravi, „lucus a non lucendo“. Kedor bi bil pregledal moj kovčeg, bi ne bil našel — seveda izvzemši znano duhovsko knjigo — niti najmanjšega sledu po kaki tiskovini, niti papirja, niti samega svinčnika! Onemogočiti sem hotel celó vsako skušnjavo. Najraje sem zahajal v gozd — v samoto, daleč od ljudi. Tu sem ure in ure, brez misli, posedal in sanjari. Večkrat smo pa tudi napravili dalji izlet v gorovje. Najznamenitiši je bil izlet na bližnji Helm, ki se vzdiguje čez 2200 m nad morjem. Stiri ure smo se plazili v goro; na vrhu stoji gostilna, kjer se poleti dobi hrane in prenočišča. Neke nerednosti se pa moram tukaj obtožiti. Kakor druga leta, sem tudi letos vzel seboj okorni mestni cilinder. No, letos sem se pač prepričal, kako nerabljev je cilinder za deželo, a posebno še za gorsko plezanje. Odkar Helm stoji, ni videl tako čudovitega pokriyala. Pa tudi na vsem Tirolskem ni srečal niti enega brata. Ljudje so me kaj čudno pogledavali, tu pa tam so me celó imenovali — škofa! Prisegel sem slovesno: s cilindrom nikamer več o počitnicah!

Obedoval sem v gostilni. Imeli smo pri županu svojo „go-

spojsko" sobo, kjer smo se navadno opoldne, posebno pa zvečer shajali. Po svoji slabi navadi sem malo govoril, a tem več poslušal. Mej letovičarji je največ velemeščanov, posebno Dunajčanov. Kar se tiče poslednjih, sem se prepričal, da na Dunaji so antisetmitje malone vsi izven židov. Ponosno se imenujejo kristijane tudi taki, ki sicer ne poznajo niti petka niti nedelje. Tudi mej nižjim in višjim vojaštvom se močno širi antisemitsko „krščanstvo“. Sicer so pogovori mestne gospode prav vsakdanji; vrtijo se večinoma okol kuhinjskih loncev in kozic. Kje se boljše je in pije, kako kuhajo v Parizu in na Dunaji, kje napravljajo bolji „kulaš“ itd. — to sem moral poslušati od dne do dne. Le izjemoma se je zasukal pogovor više — do gledališča. Dà, priča sem bil enkrat celó živahne filozofične disputacije. Dve dami ste se — ne vem kako — od svojih „schnitzelnov“ kar naenkrat sprayili nad francozke enciklopediste in začeli rešetati celó Spinozo in Hegela. Reč se mi je zdela za počitnice nevarna. Sreča, da ste se vže po prvih vzosih vturčili ter z duhom in jezikom spet obsedeli pri dobro dišečem predmetu svojih krožnikov. In to je bilo prav. Še družih dveh družic ne smem pozabiti, na katerih sem tudi spoznal, koliko poklica ima ženska za filozofijo in politiko. Kakor se je zdelo, bili ste sestri, obe močno nervozni; iz tega sem sklepal, da morate biti učiteljici. Kaj radi ste prijeli za kateri politiški list, ki je ležal na mizi; a bili ste vse drugačne nravi, kakor naše Márice — oko se jima je vstavljalo le na zadnji in predzadnji strani, kjer so se brale ponudbe za ženitev pa najnovjše toaletne specijalitete. Nisem se upal vprašati, ali imajo tudi pri njih doma, kakor mi na Slovenskem, posebno žensko glasilo ali vsaj kako „prilogo“ . . . .

Dne 13. avgusta je državni poslanec dr. Schorn sklical v dve uri oddaljeni Silliam svoje volilce, da bi jim poročil o svojem državno zbornem delovanju. Tudi jaz sem se pripeljal v prijazni Silliam ob južni železnici, ker mikalo me je osebno spoznati slovečega tirolskega poslanca, kateri je vže o tolikih prilikah povzdignil glas za sveto katoliško stvar. Zbralo se je bilo okol 50 volivcev, večinoma posestniki in trgovci; mej njimi je bilo tudi več duhovnov. Poročilo je bilo točno in stvarno; iz vsega si spoznal možaka, ki s krepko besedo brez obzirav navzdol pa tudi navzgor zagovarja, kar spozna za pravo in dobro. Dr. Schorn je namreč c. kr. uradnik, sedaj pri namestništvu v Inomostu, prej je bil okrajni glavar. Zeló neljubo je bilo višjim uradnim krogom, ko je dr. Schorn prvič kandidoval za državni zbor. Zažugalo se mu je . . . . A on je prosto odgovoril, da sprejme poslanstvo, ako si ga narod izvoli, tudi če bi se imel odpovedati vsem ugodnostim državnega uradnika. Dr. Schorn je mož katoliškega prepričanja, klanja se le načelom. V svojem poldrugem uro trajajočem poročilu je prišel slednjič tudi do celjske točke. Opravičeval se je, zakaj je glasoval za slovenske para-

lelke. Zahteve štajerskih Slovencev so pravične. „Mi izpoznavamo krščanska načela, načela pravice in enakosti. Z vsemi avstrijskimi narodi moramo živeti v bratovski ljubezni. Kar želimo mi zase, dajmo tudi drugim. Načelo narodnostne enakopravnosti bodi nam sveto. To me je nagibalo, da sem glasoval za celjsko postavko“. Navzoči so živahno pritrjevali govorniku. A jaz sem se čutil mej Nemci doma kakor mej svojimi. To so naši možje; takih zaveznikov si moramo poiskati iz vseh narodov širne Avstrije; iz takih naj bi se osnoval toliko zaželeni, toliko potrebni — katoliški centrum!

Sploh je celo zborovanje prevejal duh katoliške odločnosti; to je tista tako zvana „schärfere Tonart“. Morda nikjer bolj kot na Tirolskem so se zadnji čas pojavila nasprotstva mej „schärfere“ in „mildere Tonart.“ Govorim tu le o nemškem Tirolu. „Schärfere“ prevladuje na jugu, posebno v puistriki dolini, v tem ko na severnem Tirolu, z glavnim sedežem v Inomostu, kraljuje „die mildere“. Glavnim zastopnikom prve se prištevajo državni poslanci dr. Schorn, Zallinger in Dipauli. Mej tirolskimi listi jo zagovarja najodločniše dvakrat na teden izhajajoča „Brixener Chronik“. Sploh se je to radikalno katoliško gibanje pričelo še le pred osmimi leti v Briksnu; na čelu mu stojita dr. Schöpfer, bogoslovni profesor, pa dr. Waitz, vrednik ravno omenjenega lista. Ti možje so povzdignili zastavo katoliškega načela, kateremu hočejo priboriti popolno veljavo v javnem in političnem življenju; v tem so do skrajne meje dosledni, brezobzirni; pogajanj z liberalno stranko ne poznajo, dobro vedoč, da s kompromisi se katoličani le kompromitujejo, izdajajo sveto stvar ter zavlekajo njeno zmago. In da ni napačna taktika katoliške brezobzirnosti, priča dovolj tudi njen vspeli: „schärfere Tonart“ na Tirolskem rapidno napreduje in si posebno v ljudstvu dobiva čedalje več tal — seveda v nemalo jezoo inomostskih „božjih volkov“. Upamo, da si v kratkem vpokori celo Tirolsko; a nam Slovincem bi kazalo s tirolskimi junaki stopiti v ožjo zvezo... Daj Bog!

Ker vže govorim o glasoviti „Tonart“, katera sedaj loči avstrijske katoličane na dva tabora, si pač ne morem kaj, da ne bi prišel na pogovor, ki sem ga o tej stvari imel z nekim inomostskim gospodom, ki velja za enega prvih zagovornikov „milejšega tona“. Mož je zelo omikan in, kar je nad vse pomenljivo, v mišljenju in življenju skoz in skoz katoličan. Bilo je zadnje dni mojih tirolskih počitnic. Dogovorila sva se, da napraviva skupno izlet v divje romantiško pogorje na Mesurino, okol Monte cristallo na Ampezzo — ena najdivniših tirolskih partij. Zdelo se je, kakor bi mojega potnega tovariša nekaj tiščalo; komaj smo bili iz Innichena, vže jo krene na politično polje. Prav neljubo mi je bilo, da mi je začel čisto uživanje naravnih lepot motiti z neslano politiko. A ko vender ni molčal, vdati sem

se moral vsodi. Da bi voznik ne razumel najinih pogovorov, začela sva latinski; gospod je bil namreč svoje dni profesor filologije in mu je latinščina tekla kot nemščina.

On: „V Inomostu občujem mnogo z gospodi tako zvanega milejšega tona, posebno za časa deželnozborskega zasedanja; nekateri mej njimi veljajo celó za prvake te stranke: in vender moram pripoznati, da so to skoz in skoz katoliški možje, kateri vestno izpolnjujejo verske dolžnosti, v privatnem življenji brezmadežni. Smelo trdim, da niso vaši niti za las boljši od njih. Ne more mi torej v glavo, kako je sploh mogoče take može sumičiti, kakor bi ne bili dovolj krščanski ali recimo — dovolj odločni! S takimi vrlimi možmi bi se ne moglo shajati! Čemu se pač razcepljati!“

Jaz: „No, jaz nikako ne dvomim o poštenosti, o krščanskem mišljenji vaših mož. Bodi, da so goreči kristijani, sveti skoz in skoz — a to je osodno, da se pri nas osebna svetost preveč zamenjava s politično modrostjo. Ni, da bi vsak svetnik moral biti — moder politik. So različni darovi — uči apostelj. ¹⁾ Osebna svetost izhaja iz dobre volje; svetosti nasprotuje le greh, ki se ne dá misliti brez volje; v politiki moramo sicer kakor pri vsem delovanji vedno imeti dobro voljo, čist namen; vender politika sama na sebi je delo r a z u m o v n e rabsodnosti in modrosti. Razum se pa lahko moti, ne da bi zmote zakrivila volja, ali recimo: osebna svetost semore v isti osebi družiti z razumovno zmoto. Tudi mož svetnik se zna motiti gledé najvažniših resnic, kakor nam priča zgodovina, da se je zgodilo vže večkrat. Nič ne dé, da so vaši dobri, pošteni kristijani, znajo biti celó boljši od nas — a politiško modrost, politiško bistrost jim moram vender odrekati. Oni pomagajo liberalcem katoliško stvar pokopavati. Brez zamere!“

On: „Kako to? Saj vender tudi v politiki hočemo vsi e n o i n i s t o.“

Jaz: „Pa tudi „hotenje“ je različno. So ljudje, kateri z najboljšo voljo vedno hočejo, hočejo in hočejo, a dalje nič. Politika zahteva d e j a n j a.“

On: „Pa vender ne boste hoteli trditi, da naša stranka ostaja pri golem hotenji. Tudi mi delamo, le na drug način, tudi mi hočemo kaj doseči za katoliško stvar, le po drugi poti. To je, kar nas loči — a cilj je nam, kakor vam, eden in isti. Naša politika je zmerna, je politika tihega dejanja, praktična, ker računa z dejanskimi razmerami — a vi hočete vse pre naglo, s brezobzirnim postopanjem odvrčate od sebe ljudi, ki v srcu dobro mislijo, brezvspešno butate v nerazrušno trdnjavo dejanskih razmer.“

¹⁾ I. Kor. 12, 4.

Jaz: „Le počasi, povedali ste preveč naenkrat! Jaz nisem nikakor hotel trditi, da vaši možje nič ne delajo; a ravno načina, kako delajo, ne morem odobravati. Bojim se, da neravna pot, na katero so jo zavili, jih ne bo nikedar pripeljala do cilja, ker prehiteli jih bodo nasprotniki in jim pot prestrigli.... Dandanes ni časa izgubljeni se po stranskih potih — katoličani moramo jo vdariti po najkrajši, ravni poti! To pa storimo, ako očitno izpovemo svoja načela in naravnost povemo, kaj zahtevamo. Vi sicer v obče izpoznavate krščanska načela; o ko je treba ravno zdaj, v teh okoliščinah povdarjati katero teh načel ter mu priboriti dejansko veljavo, tedaj molčite. Vaša teorija je res vzvišena, a ideali vaši vam plavajo vedno v nedosežni višini, ker ko pride čas in prilika iz višine jih potegniti na zemijo ter dati jim v življenji meso in kri — tedaj se odmaknete. Tedaj ste polni pomislekov in ozirov: „dobro, izvrstno . . ali, ali . . kaj poreče ta, kaj oni? Stvar bi bila dobra, ko bi še to in to imela . . . ali za zdaj ne kaže še . . .“ Tako in enako modrujete. Vse delate odvisno od brezštevilnih „če“ in „ako“; ko se je en „če“ izpolnil, najdete drugega, tretjega, tako da ne pridete nikoli do gotovega sklepa, do dejanja.“

On: „Rekel sem vže, da moder politik računa z obstoječimi razmerami. Kaj pač pomaga butati z glavo ob steno? Faktum je, da liberalci bivajo v Avstriji. Nihče jih ne bo sprebrnil kar čez noč; najmanj pa z brezobzirnim, izzivajočim povdaranjem krščanskih načel. Za zdaj pač najbolje kaže o tem molčati ter iskati, da se v nenačelnih vprašanjih zblížamo; saj vender je več skupnih koristi mej nami in liberalci, gledé katerih nam je možno skupno postopati.“

Jaz: „Tako načelno vprašanje, katero naj bi se za zdaj potisnilo v stran, je po Vašem mnenje gotovo šolsko vprašanje.“

On: „Dà, a zatrjujem še enkrat: mi nočemo šolsko vprašanje za vselej pokopati, ampak le začasno odložiti.“

Jaz: „Tu si pač vaši ljudje niso dosledni. Še pred petimi leti se je vašemu glavnemu glasilu ravno šolsko vprašanje zdelo tako siljeno, da ni nehalo vsestransko dokazovati, kako pogubljev je cerkvi in Avstriji šolski zakon; in s kako gorečnostjo je nabiralo vaše glasilo po vsej Avstriji in objavljalo proteste proti šolskemu zakonu, ter slavilo može, ki so v državnem zboru govorili za reformo šolskega zakona — in zdaj? Zdaj naenkrat svetuje politiška „modrost“, šolsko vprašanje za nedoločen čas odložiti!! Zdaj je izginila vsaka nevarnost — ali vsaj politiška „modrost“ bo odslej zabranjevala, da bi šolski zakon kaj škodoval! O koalicija, kako si ti sicer učenim glayam pamet zmedla!“

On: „No, saj pa vender morate priznati, da mej liberalci samimi niso vsi enaki. Nekateri so zmerni, drugi so več ali manj radikalni. In žal, da prav to liberalno radikalstvo zeló napreduje poslednjih let. Da torej tem lažje zajezimo radikalni

tok, svetuje politična modrost, da se vsi zmerni elementi združijo in, opustivši za zdaj načelnostna vprašanja, po katerih se razlikujejo, se zavežejo v skupno postopanje proti radikalizmu, ki žuga vse enako, konservativce in liberalce, pogubiti.“

Jaz: „A jaz menim, da koalicija zmernih elementov, kakor jo zagovarjate, ne le ne bo mogla vstaviti radikalne povodnji, ampak pod njenimi peruti se morajo stebri pravega konservatizma le še bolj zmajati, a v [isti meri širiti in krepiti se gospodarstvo verskega in socialnega radikalizma. Liberalizem, bodi še tako zmeren, je slab zaveznik krščanskega konservatizma; liberalizem je gnjilo jabolko, odpadlo od krščanskega drevesa, jabolko, ki mora okužiti tudi še zdravo jabolko krščanskega konservatizma. Sicer, ako pravite, da se treba zavezati sè zmernimi liberalci proti radikalizmu — iz česa je pa pognal svoje korenike moderni radikalizem? Kedo mu daje rasti? Od kod zajema živensko moč? Ne-li iz istega liberalizma, s katerim se zvezujete? S početka so bili pač vsi liberalci bolj „zmerni“, še le polagoma so nekateri iz liberalnih premis izvedli skrajne posledice, katerih se drži radikalizem. Vi hočete torej le veje odrezati, debela pa nikar poseči, korenik ne izruti; dà celó pridno zalivate in zemljo rahljate, tako da bo drevo zopet pognalo in rodilo, Mi pa se ne damo slepiti; nam je očitno, da je drevo liberalizma slabo in ne more nego britek sad obrajati. Zatorej bi radi kar naravnost drevo samo s koreniko izruli. Dokler se to ne zgodi, ne bo moč tudi radikalizma užugati; razjesti in vgonobiti mora polagoma vse naše življenje.“

On: „Pa vender moramo poskusiti, da z ljubeznijo pridobimo liberalce, kateri se držé svojih nazorov bolj iz nevednosti kot iz hudobije.“

Jaz: „No, zopet stara pesem o ljubezni! Ljubezen vender začenja pri samem sebi — tudi po krščanski morali! Prav. Da pa same sebe ohranimo časno in večno, da rešimo svojo decó in družimo verske mlačnosti, se ne smemo bratiti in zavezavati z ljudmi, katerim je malo ali nič do vere, z liberalci. Iz ljubezni do „zmernih“ liberalcev vaši prenašajo, da liberalizem gospoduje v šoli in tako versko in nravno okužuje naš mladi rod, v katerem živimo mi sami. Se ne pravi to prevračati naravni red? In boste li z ljubeznijo in molčanjem liberalce pridobili? Za kaj jih boste pridobili? Morda za resnico? Pa kako, ako ste resnico t. j. načela obesili na klin ter jo pred liberalci molcé zatajujete! Liberalci se bodo v svojih krivih nazorih le še bolj potrdili. Ako so imeli šolske zakone vže pred koalicijo za dobre, krščanske, ko so jih vaši možje vender tako odločno obsojali, se jim bodo gotovo ti zakoni zdaj, ko je zavládala koalicija ter tako odlično katoliški listi, kakor je „Vaterland“, potiskajo šolsko in druga načelna vprašanja z dnevnega reda, češ, najbolje molčati radi ljubega miru, se jim bodo zdeli še bolji t. j. potrdili boste liberalce v njih krivih nazorih,

a razvpili boste s tem odločne pobijalce liberalnih naukov, mej katerimi ste bili nekedaj Vi sami, za pretirance, fanatike. To je pač — liberalizem vtrjevati. In to imenujete Vi ljubezen, celó krščansko ljubezen? Ta pač veli, nevedne podučiti ter jih od zmote pripeljati k resnici. Kako jih boste pa učili, ako resnico skrivate, ako krščanska načela zatajujete? Oznanjati treba resnico sè streh, očitno pred svetom, da njeno solnce sveti vsem, ki imajo oči, da vidijo. To se pravi liberalce krščansko ljubiti!

Bridko je sicer, kar Vam moram očitati, ali res: načel nočete, načela sovražite. Govoril sem nedavno z veljavnim možem vaše stranke; je nekje poslanec. Ko sva se dolgo prepirala o neki važni stvari in sem jaz svojo trditev načelno vtemeljeval, me je ves hud zavrnil: „A, bežite vendar z Vašimi principi! Kaj treba principov v politiki!“ Taki ste, lovite se za vspohom, životarite od kombinacij — a načela vtikate v žep! Kratkovidni! Ne veste, kako se čedalje bolj krepi v sredi mej nami nova, mogočna radikalna stranka — radikalna, ker poganja iz načel, krivih sicer, nam nasprotnih načel, a vendar tudi ta načela dajejo krepost, vstrajnost, ker mogočnije je tudi lažnjivo načelo, kot nobeno ali polavičarsko načelo; kajti radikalci vsaj vedó, kaj hočejo, oni delajo zavestno, dosledno. Vi sploh ne znate ceniti, kolika je moč idej. Vi računate sè številom, sè vspohom, mi verujemo v vsemogočnost krščanske ideje. Njo postavljamo na čelo, za voditeljico, nje zastavo držimo visoko; pod to zastavo se bojujemo. Vi pa zastavo katoliške zmage sramotno skrivate, ter hitite na vojsko brez zastave, brez edinosti, brez smotra — kakor ravno nanese vspoh ali osebna simpatija!“

On: „Pa premislite vendar, koliko bi jih v denašnjih razmerah zbrali pod svojo „odločno“ katoliško zastavo? Denimo, da bi hoteli ustanoviti nekak katoliški centrum v državnem zboru — kedo bi mu pač pristopil? Osmešili bi se!“

Jaz: „Kako morete tako govoriti! Koliko se jih je pridružilo Jezusu Kristusu, ko je v Jeruzalemu začel oznanjati evangelij resnice in zatajevanja? Križali so ga! In ko je Peter v Rimu napovedal vojsko poganskim malikom? Križali so ga! Resnica ne potrebuje števila — ona ima sama v sebi božjo moč, tako da si vse vpokori; treba le na dan ž njo! Da se ne najde en sam junak, kateri bi se upal stopiti pred državni zbor, pred naše politike in diplomate s krščanskim programom! Dovolj to — resnica več ne potrebuje, nego da jo celo in čisto izpovemo pred svetom. Ni treba skrbeti — kakor brž bi to storili, bi število izpoznavalcev katoliškega programa rastlo od leta do leta, dokler bi katoliška misel ne dospela do popolne, vseobče zmage. Poglejte vendar na nemške katoličane v državnem zboru! Kako neznatno je bilo njih krdelce od početka! Poglejte tudi na krščanske socialiste dunajske. Vže samo „krščansko“ ime, ki so je nevstrašno in vstrajno povdarjali, je vzdignilo, je prero-

dilo še pred kratkim pogansko-židovski Dunaj! Kaj pa še le, ko bi pred avstrijskimi narodi junaško povzdignili zastavo čiste-ga, celega katoliškega načela! Bežale bi nasprotne sile — a mi bi se združili, mi bi se ojačili v krepko, nezmagljivo vojsko.“

On: „A jaz mislim, da bi vender morali imeti kaj ozira navzgor. Na najvišjem mestu se želi in se je ta želja vže večkrat izrazila, naj bi v politiki svoje separatistične želje brzdali, naj bi se držali srednje poti. Najvišjo voljo moramo vender spoštovati!“

Jaz: „Govorimo naravnost. Kedo nam je podelil vstavo? Kedo nam je dal prosto besedo v javnem življenji? Kedo nas je poklical, da izražamo svoje prepričanje, svoje želje v državnem zboru? Ni li to presvitli vladar sam? Ako tedaj razvijemo katoliško zastavo, ako prosto povdarjamo svojo katoliško misel, se le poslužujemo prava, ki se nam je milostno pripoznalo od najvišje strani. Svoboda se nam je dala, svobodo hočemo uživati. Ali se bomo spet uklenili v spone absolutizma, katere nam je snel vladar? Tako zvaní oziri navzgor nimajo nobenega objektivnega razloga, ampak sole strašilo, katero si katoličani sami stavijo, da plaho beže in odjenjajo od svojih tirjatev, ko so vže na tem, da jih došežejo. Kolikokrat so „višji oziri“ vničili naše najlepše upe! Ako pa hočemo vže ravnati svojo politiko po višjih ozirih, izpoznavajmo krepko, neizprosno krščanska načela, katera so najzanesljivejša zaslomba vladarskih prestolov. To so pravi „višji“ oziri. Ali ni ravno liberalizem in iz njega izhajóci anarhizem, kateri zvoja narode v revolucijo ter spodkopava vladarjem prestole?“

On: „Dà, dà, saj tudi jaz mislim tako . . . ali . . . ali . . . Sploh jaz menim, da bi se vender lahko mej sabo zblížali in sporazumeli, kar se tiče javnega postopanja v političnih vprašanjih. Srce me boli, ko vidim, da gremo na zunaj tako naražen, ko se vender naše misli v bistvu zlagajo, ko vender imamo vsi isti blagi namen. Ena reč je, za katero se borimo; seveda je tudi le en pravi način, kako se boriti v razmerah, v katerih se znajdemo. Gledé načina se ne zlagamo. Toda upam, da tudi v tem ni nemogoče sporazumenje. Trebalo bi le, da bi se možje z obeh strani večkrat zbrali na razgovor, kjer bi vsak prosto od srca povedal, kar ga teži. Tako bi se srca odprla, zaupanje bi se obudilo, vsak bi nekoliko popustil (pravim gledé načina) in — občekatoliška vojska bi bila organizovana na strah vragom.“

Jaz: „Pritrjujem Vam s polnim srcem. Preveč se drug drugega izogibljemo, premalo se poznamo. Prijazna beseda si odpre pot do srca; beseda razganja megle nespornosti, ona spelje človeka iz ozkih mej osebnih predsodkov, ona ogreva, ona duhove spaja. Da, dobrohotna, iz ljubezni izviraóča beseda nas mora zopet pobratiti, nas mora zjediniti!“

In segla sva si v roko.

Bilo je na večer, ko sva se vračala od Schluderbacha domov. Ne vem od česa, ali morda ste „schärfere“ in „mildere-Tonart“ druga na drugo premočno trčile; kri mi je silila navzgor in glava me je težila. Voznik jo zavije v gostilno ob cesti, midva pa sedeva za mizo. Tovarišu od „mildere“ je zastajal glas, tako se mu je bilo grlo posušilo; zatorej si ga je razmočil z nekaj kozarci izvrstnega piva; jaz pa sem iztaknil še nekaj boljšega, res božjo kapljico, ki je bila na jedilnem listu zaznamljena: „Terlaner“ — 1/2 lit. 50 kr. Ta dragoceni dar nebeški mi je ogrel želodec in potegnil vročino iz glave. In tako sva se prav židane volje okol osme ure pripeljala nazaj v Innichen. Ravno je bil vsplaval polni mesec izza veličastnega Schusterja (dolomitski vrh). Ne vem, je li hotel nama nekaj reči . . . .

Tako nekako sem živel na Tirolskem. S tem namreč nisem še vsega povedal. Saj tudi ni treba, da svet vse zve. Sklenem. Vsem, posebno pa nervoznim profesorjem in vrednikom, iz srca privoščim, da bi jim počitnice, katere jim bo dal Bog še uživati, ravno tako teknile kot so letos meni teknile — tirolske počitnice. Vaš

Dr. Mahnič.

Zlata zrna.

Pisateljem, duhovnikom, učiteljem, vzgojivateljem in starišem

nabral

Josip Grilanc.

Božja previdnost.

Jednemu dá Bog veslo, drugemu teslo.

Božja vsevednost.

Bog ne spava. Bog na visokem sedi, pa na široko gleda.

Bogastvo.

Kedor se na svoje bogastvo zanaša, bo padel.
(Preg. 11, 28).

Bogatino je vsaka lahka.

Bogatin-rogatin.

Bogat umrje, reveža pa Bog vzame.

Bogastvo iz odrtije se hitro razbije.

Čas.

Čas je denar.

Čast.

Čast je časti vredna.

Čast je ledena gaz, ki hitro zvedeni.

Čednost.

Dobro živeti, srečno umreti, to je: hudiču račun podreti.

Bolja je čednost v blatu, nego li greh v zlatu.

Dokler lipa cvete, ne manjka jej bučel.

Čuječnost krščansko.

Če prav mačka spi, treba je vendar lonec pokriti.

Če golob med orle zajde, gotovo smrt najde.

Čez trhel most ne hodi brez strahu (Most — v večnost — člov.
[telo])

Kedor se na vročem opeče, na mrzlo piha.

Kogar piči kača, se boji martinca.

Nastreljen pes se strelca boji.

Nič ne recimo, nič ne bo.

Pičen od kače od vrvi beži.

Delo.

Kedor ob žetvi spravlja, je moder sin. (Pr. 10, 5).

Brez potu ni medu. Brez setve ni žetve.

Delaj, kakor bi imel vedno živeti, moli, kakor bi imel jutri
[umreti!]

Delo beli jelo.

Dan se za rana lovi.

Delo je revnega last, bogatemu v čast.

Dokler se sveti lemež, kmet ni revež.

Hleb za trebuhom ne hodi.

Kedor hoče jesti jedro, mora streti lupino.

Kedor se dela boji, prav slabo živi.

Kedor se ne trudi, nič ne grudi (jé).

Najlepše čeešnje na koncu vej rasto.

Od dela ni dobil, od leže ni sit.

Življenje — žuljenje.

Denar.

Denar gospodar. Denar glavar.

Denar ima polzek rep.

Denar in nabrušen nož lahko v prid ali v škodo obrneš.

Denar le ti imej, pa glej, da ne bo denar tebe imel!

Denar oči slepi.

Kedor ima perje, tega skubi!
 Kedor ima s čim, gre lahko v Rim.
 Košnja zgine, mož mine.
 Mali ključ vsaka vrata odpre.

Govorjenje.

Veliko govoriti ni brez greha. (Pr. 10, 19).
 Smrt in življenje je v roki jezika. (Pr. 18, 21).
 Desetkrat obrni besedo na jeziku, preden jo izrečeš!
 Iz molčanja ne bo ni pisanja ni branja.
 Ena beseda dostokrat več škoduje nego toča po deželi.
 Jezik nima osti, a vender zbode.
 Kdor hoče norca imeti, mora si ga najeti.
 Nič ne recimo, nič ne bo.
 Pametni se pri ognju ogreje, nespametni pa opeče (t. j. vse ni
 [za vse).
 Veliko platna bi potreboval, da bi vsem ljudem usta zašil!

Greh.

Greh je v dve plati oster meč.
 Kedor v grehu živi, na pajčevini (nad peklom) sedi.

Hinavec.

Od zunaj meden, od znotraj strupen.
 Spred liže, zad striže!
 Ko bi Bog vse hinavce na enkrat v pekel pahnil, takoj ogenj
 [zaduše.
 Truplo jedi prazno — duša grehov polna!

Kazen Božja.

Bog že vé, kateri kozi rog odbije.
 Bog ne potrebuje spletene šibe, ne hudobnega človeka, da nas.
 [ž njim tepe.

Kmet.

Kedor za pljugom kolne, slabo seme seje.
 Če se kmet po lovu klati, nima kmalu s čim orati.
 Če se kmet z gospodo brati, kmalu drugim mlati.

Krotkost.

Rahel odgovor v tolaži. (Pr. 15. 1).
 Več muh se vlovi s kapljo medu, nego s celim vedrom jesiha.
 [(Sv. Franč. Sal.)
 Karkoli človek počne, je s križi zvezano.
 Večkrat bit nego sit.
 Krotkih ovac gre mnogo v hlevac.
 Krotko jagnje dve materi sesa.

Lakomnost.

Denar le ti imej, a glej, da ne bode denar tebe imel!

Hči skopuhova — žena požeruhova.

Lakomnost je hči norosti.

Bogu dušico — sinu mošnjico!

Lastna hvala.

Dobro se samo hvali. Opravljati boli — sebe hvaliti smrdi.

Dobro storiti, pa ne okoli zvoniti!

Po vojni je dosti junakov.

Svoja hvala se po blatu valja.

Svoja hvala — cena mala!

Laž.

Lažljive ustnice so Gospodu gnusoba. (Pr. 12, 22)

Dvakrat zine, trikrat laže.

Kjer laž kosi, ne večerja.

Mlad lažnik dorasel tat.

Laž ima kratke noge.

Lenoba.

Lenuh pravi: Levjena potu, levinjaje na ce-
[stah (Pr. 26, 13).

Kakor se vrte vrata na svojih tečajih, tako le-
nuh v svoji postelji. (Pr. 26, 14).¹⁾

Dan se za rana lovi.

Kedor je len, je s časom tudi lesen.

Tebe bom po smrt poslal!

V cokljah ne hodi zajcev lovit!

Gasil bi ne, če bi ti brada gorela!

Leno vedenje.

Drži se kakor kmečka nevesta.

” ” ” lipov bog.

” ” ” da bi po celi vasi jesih spil.

” ” ” bi metle upal.

Modrost.

Strah Gospodov je začetek modrosti. (Pr. 1, 7).

Kedor nima v glavi, mora v petah imeti.

Komarje bi koval, ko bi ti kedo podkove delal!

Trezen misli, pijan pove!

V premisleku bodi podoben polžu, v dejanju ptici!

¹⁾ Kakor ostanejo vrata vedno na mestu, tako tudi lenuh.

Napuh.

Kjer je napuh, ondi je sramota. (Pr. 11, 2).
 Prazen sod ima močan glas.
 Plug, lopata in motika: to se, tebi, kmetič „šika!“
 Z imenitno gospodo ni dobro češnje zobati.

Napačna sodba.

Trda lupina — vender sladko jedro.
 Črna krava — pa belo mleko.

Ničemernost.

Od zunaj lepota, od znotraj praznота.
 Lišpana deklica — umazana ženica.
 Na potu rožica, na domu ubožica.
 Oko in lice kaže vrednost device.
 Venec na glavi — in strgani rokavi.

Nezmernost.

Kedor pojedine ljubi, bo obožal. (Pr. 21, 17).
 Bogate pojedine izpraznijo mline.
 Imaš usta ko ljubljanska vrata!
 Kar je preveč, še s kruhom ni dobro.
 Trikrat v letu se kmetu od brade cedi: kadar je semenj, kadar
 [kolje in kadar kuma pogačo (potico, jerbas) prinese.

Nestanovitnost.

Čuvaj bele denarje na črne dneve!
 Mošnja zgine, mož mine.
 Zdaj petdeset let ne bo nas, ne čevljev, ne dret.

Opravlјivost.

Kar ne gori, se gasi!
 Kar te ne peče, ne pihaj!

Pijanost.

Dobre volje možnje kolje.
 Prav je, dekler mož vino nese, pa ne, kadar vino možá nosi.
 Ko je vinjena glava, dosti iz srca priplava.
 Pijancu se seneni voz ogne.
 Pijanec ima tri lastnosti: moder je, bogat in močan.
 Trezen misli, pijan pove.
 Vино ne pravi: h ô d i, nego: s é d i!
 Vinski ključ vse odpira. Pri vinu se vse zmenimo.
 V kozarcu se jih je več vtopilo, nego v morji vtonilo.

Poštenje.

Bolji je dober glas, nego srebern pas.
 Bolje poštenje, nego sramotno življenje.
 Poštenje več velja nego sto oralov sveta.

Ponižnost.

Pameten človek skriva učenost. (Pr. 12, 23.).
 Pohvala je možu poguba.
 Visokim smrekam vihar vrhe lomi.

Razmišljenost.

Bil je v Rimu, a papeža ni videl.

Slabo društvo.

Boljša prva zamera, nega druga.
 Če golob med orle zajde, gotovo smrt najde.
 Jeden norec deset norcev naredi.
 Kedor se z volkom družijo, mora ž njim tudi tuliti.
 Mnogo psov — zajčja smrt.
 Kjer ima Bog en altar, ima hudič dva (sv. maša — gostilna — [ples]).
 Volk sit in ovca cela ne more biti.

Sebičnost.

Vsak ima usta po strani.
 Vsem dobro privošči, sebi pa najbolje.
 Vsak ima prste k sebi obrnene.
 Vsak na svoj mlin vodo navrača.

Smrt.

Bogu dušico — sinu mošnjico. Bogati umrje, reveža pa Bog [uzame].
 Kadarkoli je smrt vstrelila, ni nikedar zgrešila.
 Sinove sem si izbiral — Bog jih je izbral.
 Kar se rodi, smrti zori.
 Smrt požira, nič ne izbira.
 Smrt pokoplje vse sovraštvo.
 „ stare pokosi, mlade postreli.
 „ vse ozdravi, kar boli.
 „ je zastonj.
 Mladi zna umreti, stari mora umreti.

Sreča (pozemska).

Sreča človeka sreča.
 Sreča človeka le sreča, ujeti se ne da.

Svet.

Pol sveta skače, pol plače.

Tatiče obešajo, tatove izpuščajo.

Žlahta — strgana plahta.

Pravica je umrla, resnici pa so oči izkopali.

Resnico reci, pa teci!

Postave so kakor pajčevina: muhe držé, čmrlje izpusté.

Dokler imam denar svoj, vsak mi pravi: bratec moj!

Stariši.

Če je mati spaka, rada je hči tudi taka.

Kakor mati prede, tako hči tke.

Bog je dal zobe, Bog di tudi hleb.

Koder solnce teče, povsod se kruh peče. } Starišem, ki tožijo, da ima-

Če je oče junak, bode sin gotovo vojščak. } jo mnogo otrok.

Kruha mu dam, pameti ne morem.

Kedaj je vrba grozdje rodila?

Kedor otroka preveč ljubi, ga pogubi.

Marsikatero bukovje že dalo toporišče k svojemu koncu. (Slepa

[ljubezen).

Čim bolj je svoj, bolj se ga boj! (Malovredni stariši, ki otrokom

[pobirajo zaslužek).

Kakor drevo — taki klin } (iz češčine)

Kakor oče — taki sin }

Učenost.

Draga posoda (pa) so učene ustnice. (Pr. 20, 15.).

Uboštvo.

Najbolj je bolan, kedor nima.

Na potu rožica, na domu ubožica.

Na prošnji svet stoji.

Siromaštvo — mati zdravja.

Varčnost.

Ako tudi sva brata, mošnji niste sestri.

Bolje le lačnemu zaspati, nego dolžnemu ostati.

Brez vinarja ni goldinarja.

Dolg pravi: začni me, delal se bom sam.

Drag kruh, kjer denarjev ni.

Hlače po životu merimo.

Ko denar poide, pamet pride.

Krpa grad drži.

Krpež in trpež pol sveta držita.

Slaba gospodinja je kakor kokoš: čim več ima, tem več razkopa.

Za v trebuh in plot je vse dobro.

Robote do sobote — denar pa do nedelje!

Mlad si pridobivaj in star uživaj!

Vest

Huda vest je mutast berič.
Hudobnež se boji svoje sence.

Zadovoljnost.

Bolje je zelje v miru, nego pečenka v prepiru.

Zaupanje (preveliko).

Pod kožo smo vsi krvavi.
Na svojo moč naj nikedo nič ne stavi.

Značajnost.

Ni vsak mož, ki ženo ima.
Ni vsak mož, ki hlače nosi.

Ženski jezik.

Bog je ženski iztrgal jezik, ga vsadil in zrasel je hren.
Kedor nima zob, ne more jezika za zobmi držati (stare ženice).
Kjer ste dve ženici, tam je trg; kjer so tri, pa je semenj.
Morje, ogenj in žena (hudobna): tri najgorja zla.

Žensko gospodarstvo.

Komur žena hlače kupi, temu se je vedno zanje bati.
Kjer žena hlače nosi, mož slabo kosi.
Pred zakonom golobica, v zakonu grlica.
Žena gospodar — volk mesar.

Ženske lastnosti.

Ljubezniva žena najde čast. (Pr. 11, 16).
Pridna žena je krona svojemu možu. (Pr. 12, 4).
Prepirljiva žena je ko streha, ki vedno skozi
[njo kaplje. (Pr. 19, 13).

Ce ni novica, pa norica.

Ženi sine, kadar hočeš, ženi hčere, kadar moreš!

Naj bo Hrvat ali Čič, zbirala ne bodem nič.

Dopoldne v svetišću — popoldne na plešišću.

Ženske imajo od Božiča do pusta — dolga usta. (Opravljajo po-
[ročence).

Ženske solze — mačje solze.

Prej vstaviš mlinsko kolo, nego ženski jezik. 1)

J. G.

¹⁾ V teh pregovorih, ki so vzeti deloma iz sv. pisma („njiga pregovorov“), večinoma pa iz odlične K o c b e k o v e zbirke, je nekako izražena „filozofija“ priprostega naroda. Vidimo pa, da kateri pregovorček več pové nego polurni govor. Da si je človek vsaj deloma zapomni, je primerno te vrstice včasih prebrati in porabiti. Primerni so pa tudi za kratek čas šolski mladini na izletih in sprehodih, ako učitelj (katehet) te reke (posebno krajše) razdeli zapisane po listih, katere mladina posamezno prebere in učitelj razjasni.

Časopis.

Na čelo sedanjemu „Časopisu“ postavimo **Italijo**, kjer čeda-lje bolj dozoreva sad proticerkvene revolucije, katera je vstvarila mlado kraljestvo; revolucija se bliža svojemu koncu. V isti meri se obuja in vjačuje katoliška zavest. Ločitev duhov se vrši naglo; vse se pripravlja na zadnji, odločilni vdarec.

Vradna Italija je v družbi s framasoni in židi slavila petindvajsetletnico „zmage“ ob Pijevih vratih. Pa vse drugačno so si predstavljali to slovesnost: pričakovali so zatrdno, da se je bo vdeležil celi svet, ter očitno sè zastavami in edposlanci priznal vže petindvajset let trajajočo roparsko posest papeževga kraljestva. Toda zmotili so se grozno. Dejstvo je, katero tukaj z veseljem zabeležimo: iste evropske države, katere so pred petindvajset leti izrečno ali molčé pripoznale dovršeno dejanje pod papeževim Rimom zedinjene Italije, so letos skoro brez izjeme imele toliko spoštovanja do pravice, da niso hotele z najmanjšim zunanjim znamenjem pritrđiti krivici, ter toliko ozira na sivega jetnika vatikanskega, da so se zdržale vsakih demonstracij. Dà, v javnem mnenji Evrope se vrši mogočen prevrat na ljubo zatiranemu papeštvu.

Ljudstvo, katoliško ljudstvo, je žalovalo sè svojim očetom ter mu v brezbrojnih brzobjavkah oznanjalo svojo ljubezen, sočutje in vdanost. Pred izpostavljenim Najsvetejšim je verno ljudstvo priporočalo skupnega očeta varstvu božjemu, molilo rožni venec ter prosilo nebeško Kraljico, naj ona stre glavo sovražnemu zmaju, naj sprosi razsvitljenja od masonov zapeljanim narodom. V Rimu so bile po nekaterih ulicah v znamenje žalosti zaprte skoraj vse hiše in okna.

In sv. Oče — kako je on praznoval nesrečno petindvajsetletnico? Zaprt je ostal v svoji celici ter pri Bogu iskal tolažbe za vžaljeno srce. Pač ga je najbolj bolelo to, da ima v svojem pastirskem poslovanji zvezane roke, da nima onega vpliva, ki bi ga moral imeti, da se krščanstvu tuji duh šopiri po večnem mestu, središču krščanstva. Čeravno vedno neupogljiv, čutil se je ta dan osamljenega. A vzdržavalo ga je njegovo znano zaupanje v božjo previdnost. Zvečer pa je šel Leon h grobu sv. aposteljnov v veličastni Petrov dom ter cele ure molil za sv. cerkev, za svoje in njene sovražnike.

Kar se tiče slavnosti same, se je popolnoma ponesrečila. Razun pri prostozidarjih in židih se ni nikjer kazalo navdušenje za to slavnost, tudi v onih krogih ne, od katerih bi vsakedo pričakoval, da bi se morali zanjo najbolj zanimati. Vže priprave so delale toliko sitnosti, da bi bila skoraj vsa slavnost po vodi

splavala. „General“ Menotti Garibaldi je precej od začetka odložil čast predsednika izvrševalnemu odboru. Trikrat ga je prišel prosit župan Ruspoli, naj v zadnjem trenutku ne dela sitnosti, toda odgovarjal mu je, da brez denarja je slavnost nemogoča, zakaj odbor je bil nabral še le 500 lir! Žal, da ni bilo več rimske banke — Banca Romana! Potem bi bil gotovo kak Tanlongo na priporočilo Crispi-jevo vže izmaknil nekaj stotisočakov v ta namen! Od ubogega, stradajočega ljudstva, ki mora zapuščati v celih trumah rojstni kraj, da se onkraj morja s trdim delom preživi, zahtevati, naj troši denar za neumestne slavnosti in neslane veselice, bi bila pač grozna ironija. No pa, ker se je 20. september približeval, je bilo le treba pričeti s slavnostjo, naj bo vže tako ali tako! Pričeli so jo 18. septembra italijanski strelci, katerim se je pridružilo nekoliko neodrešenih nemških telovadcev. V družbi mnogih Garibaldijcev v rudečih srajcah so šli v Panteon ter položili venec na grob Viktorja Emanuela. Slednjič so defilirali pred kraljem in kraljico. Sledilo je še nekaj takih otročarij, godba, zažiganje umetalnih ognjev, banketi — seveda na občne stroške, odkritje nekaterih spomenikov v čast možem, ki so se pri roparstvu l. 1870 najbolj odlikovali.

Glavno vlogo je seveda igral stari lisjak Crispi. Posebno pa se je odrezal z neslanim govorom povodom odkritja Garibaldi-jevega spomenika, kjer je čenčal in se lagal, da ni nazadnje menda sam sebi verjel. Rekel je mej drugim: Ta dan in ta kraj nas spominja na trudapolne in prekristne boje prostosti proti nasilstvu . . . Na tem griču je Garibaldi zasadi zastavo prostosti, in se je umaknil, ko je bila njegova četa strta od večje sile — toda pravica se ni mogla streti. Tedaj se je pravici umaknila vsaka sila, napočil je dan 20. sept. . . . Zavračati moram napade onih, ki pravijo, da je današnja slavnost razžaljenje papeža. . . . Krščanstvo zbog svoje božje narave ne potrebuje topov. Oni ne pomislijo, da svetni knez ni svet, ni nezmotljiv. Kristusov namestnik na zemlji je postavljen za to, da pridiguje mir in Adamove otroke z molitvijo in odpustki oprošča grehov. Katoliški svet bi moral biti hvaležen Italiji za rimskemu pontifikatu izkazane vsluge. Volja božja se je spolnila, da je dobil papež tolik vglad, seveda vse to le z našo pomočjo, s pomočjo, zbornice in kralja. V nobeni državi ni uživala katoliška cerkev tolike prostosti in tolikega postavnega spoštovanja, kakor v Italiji, katera daje v tem najlepši vzgled vsem narodom. — Tako in enako je kvasil stari lisičji brezverec. Človek res vže ne vé, je li v teh besedah več neumnosti in nevednosti ali več hudobije in blasfemij!

Koliko sreče in blagostanja je prinesel veleslavni dan 20. septembra „odrešeni“ Italiji, prav plastično pojasnjuje znani antropolog profesor Cesare Lombroso, ki pravi: „Predzadnji, ako ne zadnji, smo mej evropskimi narodi; zadnji po nravnosti, zadnji v omiki, zadnji v obrtništvu in kmetijstvu, zadnji v pravosodji itd.; a prvi smo gledé nezdravih krajev in boleznij, prvi gledé hudodelstva in davkov“. Ta lastna obtožba je pač ironičen komentar k besedam, s katerimi je italjanski parlament kmalu po vzetji Rima čestital svojemu kralju Viktorju Emanuelu: „Na razvalinah poslednjih ostankov teokracije naj se zdaj, hvala Vašemu Veličanstvu, z m a g o v i t o d v i g n e o m i k a“! „ . . . Sulla caduta degli ultimi avanzi della teocrazia, or si erga, mercè Vostra, vittoriosa la civiltà“. Dà, vresničile so se nad Italijo besede Thiers-ove, katere je izrekel koncem septembra 1870 v Benetkah: „Pomnite, da slavite svojo nesrečo, Rim Italiji ne prinese sreče“. Qui mange du Pape, en meurt!

Od 18-22. avgusta je bil v mestu Livorno prvi marijanski kongres pod predsedništvom nadškofa florentinskega, kardinala Bausa. Prišlo je na shod štirinajst nadškofov in škofov. Govorilo se je o vplivu Marijinega češčenja na človeško družbo z ozirom na to, da je Ona vzor ženi v vsakem njenem stanu. Kardinal Bausa je v navdušenem govoru spodbujal vdeležence k srčenemu boju zoper sovražnike sv. vere. Pod varstvom Marijinim naj se zberejo katoličani v novo križarsko vojsko za vero in cerkev! P. Semeria je celó podučljivo govoril o dolžnostih katoličanov in o nalogi, ki jo ima žena v moderni družbi. Dominikan P. Antonio Luddi je govoril „o zmagah Marijinih.“ Nikolaj Franko, duhovnik grško-zedinjene cerkve, je govoril o brezmadežnem spočetji Marijinem ter izrazil željo po zedinjenji cerkve. Sledilo je še mnogo govorov, katerih predmeti so bili: Marija in Italija, pobožnost in češčenje Marijino, žena v sedANJI človeški družbi itd.

Dne 6. septembra se je pričel v Torinu XIII. shod italijanskih katoličanov. Vdeležba je bila velikanska. Nad dvajset nadškofov in škofov je prišlo na shod, kateri se je odlikoval po svoji praktični smeri. Komendn k Rezzara je govoril o volitvah v občinske zastope, v katerih se zadnjih let koncentruje javna delavnost italijanskih katoličanov. Dvoje zahteva Rezzara od zastopnikov katoliškega ljudstva: 1. bodi njih življenje brezmadežno, tako da smejo pred občinstvo stopiti z odprtím čelom; 2. naj se delavno vdeležujejo katoliških društev; naj zahajajo mej ljudstvo spoznavat njegove potrebe, naj bodo — demokrati. Posebno pa naj skrbé, da se šolska vzgoja prevstroji na verski podlagi in da se občinska vprava kar mogoče bolj po prostem prevredí. Malo prej se je obhajal nič manj obiskan evharistični shod v Milanu in, kakor smo ravnokar opisali, marijanski shod v Livornu. — Splošno zanimanje

za take shode, velika vdeležba pa goreča pobožnost na božjih potéh kaže, da se je italijansko ljudstvo pričelo zbudjati iz mlačnosti in da vera čedalje bolj zmaga tudi na Laškem.

V isti smeri kot na Laškem se reči razvijajo tudi na **Francoskem**: vradna t. j. masonska Francija nadaljuje boj proti krščanstvu, mej tem ko ljudska Francija krepko vstaja in se v krščanskem duhu vjačuje.

Z dnè 16. okt. je stopila v veljavo nam vže znana krivična postava, vsled katere morajo vsi cerkveni redovi plačevati ogromen dokladni davek, in sicer prvič celó za deset let nazaj. Ako se redovi tej postavi vklonijo, si s tem sami podpišejo smrtno obsodbo, ker ni mogoče, da bi mogel shajati kak samostan obložen s tako ogromnim davkom. Pa po tej poti namerjavajo masoni zatreti nad 14.000 samostanskih šol, za katere vlada ne plačuje niti vinarja. Siloma se hoče ljudem vera izdreti iz srca. Pariški kardinal je pisal v zagovor teh šol predsedniku republike jako ostro in odločno pismo, v katerem kar naravnost proglašá to nasilstvo kot framasonski čin in ga kot takega tudi zavrača.

Toda vradna Francija se ne misli spametiti, ona hoče bogotajstveno delo nadaljevati. Kak duh sploh veje v onih višjih krogih, ki sedaj določujejo o vsodi „najbolj krščanskega“ naroda, označujejo n. pr. besede, s katerimi je nedavno pri razdelitvi šolskih daril na javni deklinški šoli v Senouches nagovoril predsednik otroke: „Moji ljubi otroci! Vi ste bolj srečni, kakor smo bili mi. Pred 60 leti smo morali tratiti čas z učenjem katekizma, evangelija in svetih zgodb brez konca in kraja. Naš učitelj v tej reči ni razumel šale. Dandanes se morete veliko bolj koristnih reči učiti, tako: poduk o dolžnostih državljanov, zgodovino, zemljepis, ročna dela, za kar morate hvaležni biti republiki“. In kakošne vspehe ima šola, v kateri se ne „zgublja čas“ s katekizmom? L. 1882, ko je stopila nova šolska postava v veljavo, je bilo v Franciji hudodelcev obojega spola manj kot 16 let starih 6600; od tedaj je število rastle vsako leto in l. 1890 jih je bilo vže 8666 vkljuba temu, da prebivalstvo Francoske pojema od leta do leta. Pa to je še le začetek! Francija živo potrebuje novega ponižanja. Za to bo dobri Bog vže poskrbel.

Iz statistike katoliškega gibanja na Francoskem nam je iz poslednje dobe omeniti shed francoskih tretjerednikov v Limoges, kjer se je posebno obravnavalo socialno vprašanje. Mej drugim se je sklenilo, naj voditelji tretjega reda sv. Frančiška pred vsem vplivajo na to, da se oživé krščanska načela in obudi zanimanje za socialne resnice. Pridno naj se raziskuje zgodovina, da se dokažejo dobrote in koristi tretjega reda za človeštvo. Tretjeredniki naj podpirajo in razširjajo katoliško časopisje. Tretji red bodi duša vseh socialnih in občinskih društev. Ker sv. Oče v svojih enciklikah „Auspicato“ in

„Rerum novarum“ posebno opozarja na žalostno stanje dela vcev, naj udje tretjega reda sv. Frančiška I. proučavajo, nepristansko in kakor se blagemu kristijanu spodobi, zahteve delavcev; 2. naj pridno delajo po naukih sv. Očeta za zboljšanje stanja delavcev; 3. naj se trudijo vsak v svojem delokrogu pod postavno avtoriteto, da se izvrše reforme, katere je nasvetoval Leon XIII., papež delavcev; 4. najboljše sredstvo za vresničenje teh reform so delavska društva, s katerimi se delavci ohranijo v krščanski bratovski ljubezni in se oživi socijalna pravičnost; 5. da se mali posestniki na deželi obvarujejo izsesavanja in oderuštva; da se katoliške moči tudi na deželi skupaj obdržé, naj se udje tretjega reda trudijo vstanovljati kmetiške in delavske pomočne denarnice.

Iz Francije stopimo v **Nemčijo.**

Veličastno se je v Monakovem vršil zadnje dni avgusta 42. nemški katoliški shod. Pred nekaj leti ni bilo mogoče zborovati v tem mestu zaradi nasprotovanja vlade, in katoliški shod se je moral prenesti v Koblenz. Toliko večje pa je bilo veselje, da so mogli katoliški voditelji premagati mnoge zapreke ter letos v Monakovem se zbrati. Vsakoletni kat. shodi bi nezbujali toliko zanimanja, ko bi se vedno le na enem kraju vršili. Čeravno so imena prvoboriteljev in vodij skoraj povsod vedno ista, večina vdeležencev se vendar le spreminja in vsa katol. Nemčija je zbrana v duhu na takem shodu.

Tudi letos se je pokazala v Monakovem v nepopisnem krasu kat. edinost mej nemškimi katoličani, katera je pogoj in zagotovilo uspešnega delovanja. Zbralo se je na shodu do 4000 mož. Posebno navdušeno in burno so pozdravili voditelja ogerskih katoličanov, grofa Zichy-a. Pozdravov je došlo neštevilno. Prebralo se je nad 50 pisem od kardinalov in škofov, tudi predsednik švicarske zveze je pismeno pozdravil zborovalce. Govorniki so eden drugega prekosili z navdušenjem. Predmeti raznih govorov so bili: krščanstvo in ateizem; delovanje verskih redov; delo v luči krščanstva; naše zahteve za ljudsko šolo; krščanstvo podlaga državnega življenja; papeštvo in rimsko vprašanje; kat. delavska društva; katoličanstvo in veda; svetovni nazori o socijalizmu; papežev trud za zedinjenje cerkvá; prevrat, vera in šola; zasluge Bavarskega za kat. cerkev.

Dne 2. sept. je slavila Nemčija spominsko petindvajsetletnico zmage pri Sedanu. Sedanski dan je veljepomenljiv za Nemčijo. Ta dan se je vspela na vrhunec slave pridobljene s železom in krvjo. Toda v 25. letih je, vkljub vsem tem zmagam, zmage pijana Nemčija silno nazadovala. Mesto da bi velikansko denarno odškodnino in druge pridobitve porabila v duševno in gmotno blagostanje svojih podanikov, je rajše pričela boj proti katoličanom, najzvestejšim državljanom, ter porabila v svojo največo škodo najboljše moči pa zamudila najugod-

niši čas. Danes zdihuje Nemčija pod bremenom neznosnega militarizma in silnih državnih dolgov. Socijalizem ji je zrastel čez glavo. Po vsakih volitvah pridejo socijalisti v večem številu v zbornico. Pač dokaz, da, kedor se v skalo sv. cerkev zaletuje, si sam glavo pobije. Kako nevarni so pa Nemčiji socijalni demokrati, je naznanil nemški cesar sam z besedami: „Sodrga ljudi, ki niso vredni, da nosijo nemško ime, katere je treba v boji zatreti“. Toda z boji, kakoršne napoveduje nemški cesar, se ta sodrga ne da zatreti; proti nji se more vspešno bojevati le z orožjem, kakoršno državam podaje premodri Leon XIII v svojih okrožnicah!

Dnè 17. in 18. sept. se je v Hildesheimu obhajal letni shod kat. učiteljskih društev. Vdeležba je bila ogromna. Tudi vlada se je dala zastopati. Shod se je pričel s klicanjem sv. Duha. Govorilo se je „o nalogi ljudske šole — z ozirom na otroke, na družino in na učitelje“. Drug govornik je razpravljal predmet: „naturalizem in učitelj kot zagovornik krščanstva“. Vspehi so bili sijajni. Kedaj pridemo na Slovenskem do enakih učiteljskih shodov?!

Zanimiva prikazen je tudi takozvani alkoholični kongres, ki se je sešel meseca septembra v Bazelu. Vdeležili so se ga člani raznih verskih izpovedanj; tudi papež se je dal zastopati po posebnem odposlancu, škofu Eggerju. Sv. Oče je pohvalil plemenite namene tega kongresa ter spodbujal k proučevanju alkoholičnega vprašanja; kongres pa se je papežu zahvalil v posebnem telegramu.

V Belgiji je kralj Leopold II, kakor je bilo pričakovati, sankcioniral novo šolsko postavo, ki je bila v zbornici in senatu z veliko večino sprejeta. S tem je formalno končan postavodajni čin, ki je moral prestati od prvega početka do konca toliko nasprotovanja in boja, kakor bi bil od njega odvisen obstanek Belgije. Ko je framasonska liberalna in socijalistična opozicija, katera je povsod edina, ko gre zopet za kat. vero, spoznala, da ni upanja, da bi se zavrnel novi šolski predlog, poskusila je z najostudnimi sredstvi vplivati na kralja, da bi ga ne potrdil. Vpitja in razgrajanja po ulicah je bilo brez mere, demonstrovalo se je očitno zoper kralja, žugalo se je z revolucijo — pa vse ni nič pomagalo. Kralj je ostal neomahljiv ter storil, kar je spoznal za svojo kraljevsko pravico in dolžnost; dal je s tem posnemanja vreden vzgled, kako se ima braniti vladarska čast proti napadom revolucijskih sil. Ta v resnici kraljevski čin zagotavlja Leopoldu II častno mesto v zgodovini Belgije. Šolska postava sicer ni vzorno katoliška, a vendar se je doseglo vsaj nekaj, kolikor je bilo mogoče doseči v sedanjih razmerah. Postavljena je podlaga, na katero se bo dalo dalje zidati, dokler se ne doseže postavodajstvo v popolno katoliškem smislu.

Morda nikjer ne zahteva socijalno vprašanje večje pozornosti,

nego v industrijalni Belgiji. Katoliški socialisti in njih voditelji so pa bili doslej needini, kako se vstavljati pogubnemu socialno-demokratskemu toku; prepirali in trgali so se mej seboj, mnogi so tudi prezirali škofovsko avtoriteto. Skrbnemu očesu Leona XIII niso mogle te žalostne razmere dolgo ostati skrite. Meseca julija je poslal na belgijske škofe pismo, kjer jim je na srce položil, naj bi skrbeli, da se katoliška vojska zopet zedini in vredi v boji proti socialistom. Spodbujal jih je, naj bi se v ta namen zbrali k skupnemu posvetovanju, da določijo, kako bi se dala zopet disciplina uvesti mej katoliške boritelje. Škofje so to tudi storili; in nedavno so svoji duhovščini poslali skupen pastirski list, kjer jo opominajo, naj bi vestno se držala modrih navodil, katera daje sv. Oče v svojem poslednjem pismu o socialnem vprašanji. Zahtevajo, da katoličani, kar se tiče socialnega vprašanja, odslej skupno in složno postopajo, ne da bi se mej seboj napadali. Pokorijo naj se avtoriteti svojih škofov, ne da bi se predrznili določevati vže naprej reči, katere spadajo le v področje višje oblasti. -- Zlati nauki, kateri, ako se bodo vestno izvrševali, gotovo prinesó kat. cerkvi v Belgiji zlato dobo!

V Angliji so pri zadnjih volitvah v parlament zmagali konservativci sijajniše, kakor so pričakovali. Vladna večina z unijonisti znaša 136 glasov. Katoliški listi prav prijazno pozdravljajo ta nenavadni prevrat v notranji politiki. Kakor znano, so izdali angleški kat. škofje, na čelu jim kard. Vaughan, z mnogimi vplivnimi neduhovniki spomenico o šolskem vprašanji, v kateri naštevajo zahteve katoliške cerkve, tirjajo po veroizpovedanji ločene šole in kot izkušeni možje takoj povedó način, kako naj se vzdržujejo te šole. Katoličani pričakujejo, da bodo konservativci dovolili versko šolo, ker imajo tudi brez liberalnih unijonistov potrebno večino. Lord Salisbury je pred volitvami naravnost izpovedal, da je prijatelj verske šole.

Kako je s katoliškim gibanjem v Angliji? Hvala Bogu, da počasi sicer, a vstrajno napreduje. Moralno je vže dognano dejstvo, da v Angliji ponehava protestantska državna cerkev, a v isti meri se vjačuje katoliška. Lord Salisbury se dobro spominja, kar je nekoč rekel njegov učitelj Beaconsfield: „Dandanes ste na svetu dve organizovani in trdni sili, katoliška cerkev in prostožidarstvo. Katoličanstvo v Angliji ni nasprotno vladi, toda vlada mora računati ž njim, zakaj nad tristo let stara verska podlaga političnemu organizmu angleške državne cerkve se je zrušila.“

V Bristolu je bil 9. sept. angleški kat. shod. Glavni predmet govorov in posvetovanj je bilo združenje anglikanske cerkve z Rimom. Kardinal Vaughan je prav presrčno nagovoril vdeležence ter izrazil željo, naj bi se Angleško kmalu združilo z rimsko Stolico. Prepričan je, da bo Rim nepristransko presodil vse, kar dela zapreke temu združenju in da

bo Bog gotovo vslišal goreče prošnje katoliške in anglikanske cerkve.

Velikansk vtis je na tem shodu naredil govor, ki ga je imel anglikanski duhoven rektor iz Cluttona J. H. Baudien. On se popolnoma ujema z besedami, ki so se govorile v prid združenja. On sicer ne govori v imenu anglikanske cerkve, temveč to je njegovo lastno prepričanje in gotovo je, da tako misli še mnogo njegovih tovarišev. Papeževo povabilo, ki tako k srcu govori, kar je najboljše sredstvo k sporazumenju, naj bi prišlo v roke vsakega Angleža. On ne dvoji, da se bo združenje dogotovilo, le treba, da se to čimpreje zgodi, ljudstvo podučevati o resnici katoliških nauk, pobijati napačne nazore, določiti, kaj naj stori časopisje. Veliko v tej zadevi je vže opravila družba za razširjanje kat. resnice, a čaka je še dosti dela. Zahvaljuje kardinala, da je dovolil njemu, čeravno protestantu in anglikanskemu duhovnu, priti na shod in tu govoriti. — Res, veselo!

Pa tudi anglikanska cerkev sama se je hotela vradno odzvati na znano pismo Leona XIII. Njeni škofje so meseca oktobra sklicali v ta namen poseben anglikanski kongres v Norwich, katerega se je vdeležilo ogromno število cerkvenih in svetnih dostojanstvenikov in učenjakov, nad 6000 oseb. Predmet je bil združenje Anglije z Rimom. Jorški nadškof je nad vse spoštljivo govoril o sv. Očetu Leonu, ter posebno hvalil njegovo sveto življenje. Tudi oni, Anglikani, hočejo na papeževo željo za združenje moliti. Seveda se ne morejo Anglikani Rimu kar brezpogojno vdati. V istem smislu so govorili tudi drugi; ideja združenja je imela mnogo gorečih zagovornikov. Mej poslednjimi je najimenitniši znani lord Halifax. Njegov govor je bil izmed vseh najznamenitiši. „Anglikanska cerkev more vsled zedinjenja z Rimom le pridobiti. . . Velike reči se pripravljajo za Anglijo in njeno cerkev, na to kažejo znamenja časa“. Proti Halifaxu je nastopil dekan norviški ter ga hudo napadal, češ, kako se on, lajik, postopi z Rimom razpravljati o združenji protestantske Anglije! Toda zanimivo in obenem veselo je, da so navzoči govorniku skoro na vsak stavek vporekali. Ne moremo sicer reči, da je bila večina kongresistov vže na strani Halifaxovi ter vže zdaj za združenje, nikakor ne — a z anglikanskim kongresom je brezdvomno delo združenje stopilo za en korak naprej. Dà, združenje, da govorimo z jorškim nadškofom, visi še v zraku, a združenje bo prišlo! Bog bo vže o svojem času rimskemu papežu pokazal pot, po kateri se mogočni angleški narod vrne k svoji materi!

Poglejmo v domačo hišo. V Avstriji smo v tem času doživeli dva katoliška shoda. V Příbramu se je vršil shod za praško nadškofijo dnè 9. in 10. sept., in sicer nepričakovano sijajno. Pri sedanjih razdrtih političnih razmerah so imeli nekateri tudi dobro misleči mnogo pomislekov zoper ta shod.

vender je zmagala moč katoliških načel, katere so drugi pogumniši katoliški prvoboritelji spoznali za edino zmožne napraviti red v tej nepopisni zmedi ter českemu narodu dati trdno podlago za prihodnji boj. Da je bila bojazen prazna, je pokazala velikanska vdeležitev. Vdeležilo se je shoda blizo 4000 ljudi, mej njimi knez in nadškof kardinal Schönborn, škof brnski dr. Bauer, škof budjejeviški dr. Riha, pomožni škof Kalous, in lepo število českih plemičev. Profesor Havranek je govoril o razmerji mej vero in narodnostjo, dokazujoč, kako se zlorablja fraza o „narodnosti“, kako se hujska narod proti narodu, da se jeden narod zatira na korist drugega, kako potrebno je, da se presoja narodnost z verskega stališča. Moderni liberalizem rabi silo v boji za narodnost, vera pa oznanjuje, da tudi v borbi za narodnost odločuje pravičnost in ljubezen, katero narodi dolžujejo drug drugemu.

Znani krščansko-socijalni prvoboritelj dr. Horský je govoril o socijalnem vprašanji sè sebi lastno zgovornostjo in temeljitostjo. Na podlagi teh dveh govorov ste se sklenili tudi dve resoluciji. V prvi izjavljajo vdeleženci shoda svoje prepričanje, da se more edino na podlagi sv. vere gojiti prava in požrtvovalna ljubezen do naroda in domovine. V drugi pa zatrjujejo, da hočejo delovati na to, da bode vse življenje v družini, občini in državi prešinjeno s krščanskim duhom. Obsojajo brezkonfesionalno vzgojo in brezversko liberalno zakonodajstvo; zahtevajo versko šolo ter izražajo potrebo krščanskega prenovljenja tako pri delavcih, kakor pri delodajalcih.

Drugi dan shoda je bil nad vse veličasten sprevod na Sveto Goro, kjer je v cerkvi Matere Božje kardinal Schönborn služil sv. mašo. Na to so se vdeleženci zopet vrnili v Příbram, kjer je sledilo nadaljevanje shoda. Govorili so še princ Friderik Schwarzenberg o razmerah kmetiškega stanu, profesor Kovač o šoli, in turnovski mestni tajnik Janku o katoliški organizaciji. Slednjič je še kardinal Schönborn spodbujal k vstrajnemu delovanju ter zaklical: Srčno, brez strahu in jedino naprej!

Drugi katoliški shod se je obhajal dnè 23. in 24. okt. v Sent-Hipolitu na Nižjeavstrijskem, ki je bil tudi ogromno obiskan na. Mej govorniki sta se odlikovala knez Liechtenstein in župnik Bauchinger. Slavnostno sejo je sklenil domači škof dr. Rössler z ognjevitimi besedami, katere je prevejal demokratiški katoliški duh. Navdušenje je priklopelo do vrhunca. Tudi člani katol. akademiškega društva „Avstrija“ so se vdeležili shoda in jih je občinstvo tem burniše pozdravljalo, ker so bili ravno dva dni prej na Dunaji podlo napadeni in zasramovani od svojih liberalnih akademiških sodrugov. Čast junaškim izpoznavcem Kristusovega imena!

Po večmesečnem ugibanji, razpravljanji in pogajauji smo vender slednjič dobili novo, stalno ministerstvo. Pred

seduje mu bivši gališki namenstnik grof Badeni, kateri je tudi vže pri odprtji državnega zbora razvil svoj „program“. Na Badeniju se posebno hvali njegova odločnost in železna volja. Toda po naši misli se mora volja, ako hoče biti res železna in neupogljiva, vkoreniniti v načelu. A v programu Badenijevem načela — celotnega, vseobsežnega načela — ne najdemo. Vse je fraza, in zopet le fraza! Po tolikih skušnjah, vpricho tolikih očitnih znamenj časa, še tako govoriti, nikakor ne priča o posebni državniški modrosti. Nič ne dé, da grof Hohenwart program Badenijev označuje kot program krepke vlade, v katerem se nič ne nahaja, kar bi nasprotovalo programu konservativcev! Seveda — Hohenwartovih konservativcev! Tudi „Vaterland“ misli tako. Stara konservativna gospoda bodo kmalu izgubili vso smisel za prave potrebe katoliškega ljudstva. Kakor se zdi, je te konservativce Badeniju naklonilo zagotovilo, da hoče vlada vpoštevati tudi „verski moment“. Toda vže način, kako je ministerski predsednik dotične besede vplel v govor, priča, da vladi bode kakor doslej, tako tudi v bodoče vera le nebitvena pritiklina. Badenijeva versko-cerkvena politika hoče zvesta ostati tradicijam Herbartove filozofije, katera je vže več desetletij vodilna za avstrijske državnike. Vera ostani vedno še nekaka štafaža! Vera ima za Badenija nekaj pomen le še od kulturelne strani — „Seite der Cultur.“ Država ne sme žaliti verskih čustev (religiöse Gefühle — Herbart) — s tem je izpolnila svoje dolžnosti nasproti veri. Ne — tudi mladino treba vzgajati na „nравно-verski podlagi“! Na nравно-verski — tako je rekel Badeni, in to tudi mi posebno povdarjamo, kajti fraza „nравно-verska vzgoja ima v Avstriji poseben, stereotipen pomen. To je vzgoja po principu Herbartove filozofije, in ta vzgoja se vrši popolnoma v zmislu protikrščanskega liberalizma.“) Seveda vse drugačna je vzgoja na versko-nравni podlagi. Toda do te menda v Avstriji nikedar več ne pridemo! Pa kaj? Komaj nas je ministerski predsednik potolažil, da hoče povpspeševati herbarcijansko krščanstvo, se je vže skesal — vže to se mu je zdelo nekako prevelika koncesija; zatorej je smatral za potrebno, pomiriti liberalne duhove sè zagotovitvilo, da radi tega nimajo nikakor vlade sumičiti — „reakcionarnih tendenc“! No — en poklon na desno, druga levo: to je, program nove vlade. Od ene strani zatrjevati narodnostno ravnopravnost, od druge nemško hegemonijo; tu bližati se Čehom zagotavlja se nasproti českemu narodu popolno zaupanje, a koj potem se zavarovati proti temu, kakor bi odprava izjemnega stanja v Pragi pomenila kako koncesijo nasproti Čehom; tu krepko postaviti se po robu radikalnim socialističnim strankam, ob enem pa tudi ozirati se na „opravičene

¹⁾ Primeri „R. K.“ od letos, II. zvezek, razpravo: „Državno krščanstvo v luči Herbartove filozofije.“

zahteve časa“; odgajati mladino нравno-versko, toda brez vsake reakcije; prositi poslansko zbornico, naj vlado podpira, da ji bo mogoče izvršiti njene namene, a vendar nasproti isti zbornici ponosno zatrjevati, da vlada nikakor noče odvisna biti od zbornice, da se noče dati voditi, ampak da hoče sama voditi! To je res pravi pravcati vsoporednik političkih sil! ¹⁾ Vsaka stranka najde v tem „programu“ nekaj svojega, zato upa nova vlada vse pripreči, da bodo pomagale naprej vleči „veliko mašino državne vprave,“ kakor se izraža Badeni. Tak program je imenoval min. predsednik jasen; toda nam ni mogoče iz labirinta prekoslovij, ki ga prepletajo, najti izhoda.

Mi dvomimo zeló, da se bo volji grofa Badenija, bodi še tako železna, posrečilo s tem programom brzdati socijalni in državni red razdevajoče radikalne sile, gojiti v duhovih pravi patriotizem ter mirno posrerejevati mej razdraženimi narodi širne Avstrije, kakor obljublja v svojem programu; kajti tudi nova vlada najmanj misli na to, da bi zataknila oni studenec, iz katerega izvira, se ohranja in narašča radikalni tok: ta studenec je naše višje in srednje, na antikrščansko podlago postavljeno šolstvo. Šolsko vprašanje se spet potiska v kot; zatorej bo radikalni tok naraščal in naraščal, dokler ne odnese Badenija in njegovega ministerstva. Liberalizem je nesreča Avstrije, in tega gada si država goji na lastnih prsih, v šoli: liberalna šola zadušuje v mladih duhovih z versko mislijo avstrijski čut; od tod se razdvajajo narodi, od tod dobiva radikalizem novih sil in naraščaja. Se zdaj tega ne vidite?!

V bistvu smo z Badenijem dobili staro koalicio v novi obliki. Razlika je le v tem, da v rajni koalicio se je vlada formalno zavezala z najmogočnimi političkimi strankami, a Badenijeva vlada hoče stranke brzdati in voditi, kar je pa le fraza, ker v resnici bo tudi ona životarila le od milosti strank, katere se bodo dale speljati na tla njenega „programa“; kajti to bi bil velikih čudežev največi, da bi moglo konstitucionalno ministerstvo vladati brez podpiranja političkih strank. Vsoda Badenijeve vlade bo vsoda rajne koalicioje. Mi prorokujemo Badeniju zeló kratko dobo. Obžalujemo le, da tako zvana Hohenwart-Vaterlandova konservativna stranka tega ne spozna in je zopet pripravljena naše najnujniše zahteve za nedoločen čas obesiti na klin; taka stranka ne zasluži več imena konservativne, najmanj pa katoliške, in zastopnikom slovenskega ljudstva je postalo moralno nemogoče vzajemno postopati z njo. Mi si moramo drugod iskati zaveznikov in pomoči!

Omeniti nam je še volitev v dunajski mestni

¹⁾ Glej poglavje: „Vsporednik pol. sil“ v gorenji razpravi o „Politiki snovi in sile.“

z a s t o p, ki so se vršile zadnje dni septembra. Kakor se je dalo vže naprej prorokovati, zmagali so združeni kristijani z dr. Luegerjem na čelu, kateri je tudi vže izvoljen za dunajskega župana — a ne potrjen. Mi sočustvujemo s krščanskimi socijalisti na Dunaji ter jim čestitamo k sijajni zmagi. A s tem, da so podrli židovski liberalizem, je izvršen le prvi del velikega početja, drugi del jim še ostaje: treba se zdaj poprijeti pozitivnega, organizujočega in stvarjajočega dela. Želimo le, da bi se ne vresničila bojazen, ki nas navdaja, da bi namreč krščanska stranka ne krenila na pot omejenega nemškega nacionalizma, na pot istega liberalizma, v katerega pobijanji se je vjačila in proslavila. Toda upamo za trdno, da bo Bog, katerega ime dunajski kristijani očitno izpovedajo, to nesrečo od njih odyrnil in da bo tudi ostala Avstrija po vzgledu prvostolnice povzdignila proti židovskemu liberalizmu resilno znamenje svetega križa.

Ogersko. — Dne 10. avgusta se je vršil v Budimpešti mejnarodni shod. Predsedovala sta Mih. Polit in Miloš Štefanović. Odbor je bil sestavljen iz 45 članov, izmaj katerih je imela vsaka narodnost, rumunska, slovaška in srbska, po 15 zastopnikov. Voditelji ogerskih narodnosti niso zahtevali drugega nego svojo pravico, popolno prostost veroizpovedanja, jezika, šeg in narodne posebnosti, pravico zajamčeno v zakonu iz leta 1868, pravico, katero sta dva najduhovitiša ogerska državnika, Eötvös in Szechenyi, imenovala prvi pogoj za obstanek Ogerske. Seveda nimajo veliko upanja, kaj doseči od sedanjih državnih mogotcev, ki se odlikujejo sè silo in železno voljo. Saj še za shod so mogli dobiti dovoljenje le po mnogem naporu. Liberalno časopisje je obsodilo vže samo misel na taki shod kot skrajno predrznost vročekrvnih rumunskih in slovanskih agitatorjev.

Praznik sv. Štefana se letos ni kaj veselo obhajal. Kako tudi, ko verno ljudstvo vidi v nevarnosti krščansko postavodajstvo, krščanski značaj Ogerske spodkopan in večidel porušen! „Kje si ti, kralj Štefan! Po tebi hrepeni Madjar!“ Pač nikedar ni imelo prilike ogersko ljudstvo te besede lepe starogerske pesmi z večim prepričanjem prepevati kakor zdaj. V silno žalostnem položaji se nahaja kat. cerkev na Ogerskem. Zdi se, kakor bi bila za trenutek močnejša peklenska vrata! Maloverni vže obupavajo in skačejo iz čolna Petrovega, krmarjem upada pogum. S prvim oktobrom je prišla ogerska cerkev, po božjem dopuščeni, na prag kulturnega boja. Ta bo zahteval žrtev, našli se bodo odpadniki, kakor se je to godilo vselej. A mi upamo, da „kulturni boj“ ne bo ogerske cerkve pokopal, mariveč peljal jo k vstajenju kakor na Nemškem.

S prvim oktobrom tedaj se je dejanski vpeljal civilni zakon. Ljudstvo je sprejelo z veliko nevoljo ta postavno uveden konkubinat. Zadnje dni septembra so se ljudje s porokami na vso moč podvizarli, da so se ognili civilnemu zakonu. Še

zadnji dan meseca se je tu pa tam poročevalo pozno v noč. Ko se je 29. sept. s pridižnic bral skupni pastirski list ogerskih škofov, so bile cerkve natlačene in glasen jok se je po njih razlegal, tako da je moral duhoven večkrat prenehati z branjem. Novo postavljeni voditelji matičnih knjig imajo težave in zapreke pa kar po vrsti odlagajo novo službo ali pa prosijo pomočnikov. Ljudstvo se jim vstavlja povsod. K civilni poroki dohajajo ljudje v najslabši obleki, da, navlašč raztrgani in bosí. Pač jasno se kaže, kako res je, kar so liberalci trdili, češ, l j u d s t v o samo zahteva civilni zakon!

Kam merijo židje in framasoni s to gonjo zoper cerkev, je pokazal neki žid, ki je v občinski seji stavil predlog, naj se iz občinske sobe odstrani sv. razpelo, ker se tam sklepajo civilne poroke. Občinski možje so na to kar odreveneli. Potem pa vstane predsednik in zavrne drznega žida: „Pri tem križu prisegamo; dokler bomo živeli mi in naši potomci, doslej ne bo nihče križa vzel s tega mesta!“ Takih mož da bi Ogrska imela!

Toda loža je svoje peklenko početje za letos venčala s tem, da ste bili dne 21. okt. tudi v magnatski zbornici sprejeti dve novi proti-krščanski postavi, katerih prva dovoljuje vsakemu Ogru, da se sme odpovedati vsaki veri, druga pa dovoljuje kristijanom pojuditi se. S tem je Ogerska izstopila iz vrste krščanskih držav. In vendar so začeli vže zdaj misliti, kako bodo slovesno obhajali devetstoletnico kronanja sv. kralja Štefana (15. avg. 1000) ter obstanka ogerske države kot krščanske! Ironija!

Pa to je le začetek vojske; pri tem loža ne bo obstala. Ne! — pridejo na vrsto še druge reči, najbrže tudi bogato premoženje ogerske cerkve, po katerem vže dolgo omedlevajo židovska nenasitljiva grla. Pa bodi! Morebiti se bo vendar le nekaj bolj zagibalo v nekaterih krogih, ako šiba božja vdari na to najobčutljivišo stran! Da, Bog ljubi svojo nevesto, in zato jo bo tudi na Ogerskem očistil, da si jo pripravi slavno, brez madeža ali gube, da bode sveta in brezmadežna.¹⁾ Toda čiščenje ni mogoče nego skoz ogenj!²⁾ Ne tožimo in ne tarnajmo — Bog vé, kaj dela. Zapomni si dobro: s 1. oktobrom 1895 je ogerska cerkev začela vstajati iz dolge sužnosti!

Poroštvo za to nam daje nova ljudska stranka, katera se na Ogerskem organizuje. Nobena moč je ne bo strla. Trpeti in delati — to hoče stranka. Trpeti t. j. nikjer prestopiti se silo postavnih mej; delati, krepko in neumorno, poslužujoč se v postavi zajamčenih svoboščin. Za zdaj si je zapisala na zastavo: r e v i z i j a a n t i k r š č a n s k i h z a k o n o v! Pod to zastavo hoče stranka k prihodnjim volitvam v državni zbor, da glasuje

¹⁾ Efež. V. 27.

²⁾ I. Kor. 3, 15.

za može, ki podpišejo program revezije. Bog in sreča junaška z vami, katoliški bratje!

Na **Slovenskem** se nadaljuje boj mej narodno-liberalno pa mej katoliško stranko. Deželnozborske volitve, ki so se nedavno vršile na Goriškem pa se ravno zdaj vršijo na Kranjskem, le še bolj osvetljujejo lice obema strankama ter povspešujejo ločitev, katera se ne dá zadržati navzlic vsemu prizadevanju nekaterih miroljubnih mož. Prav — loči se, kar je Bog sam na veke ločil! Naši „narodni“ se tuji gibljejo in snujejo celó — shode; n. pr. imeli so tak shod v Črnomelji, kjer je dr. Tavčar zagromel nad kapelani sè svetopisemsko jezo: „Če bi danes prišel Odrešenik v Črnomelj, bi vzel bič in bi kaplane izgnal iz svetišča.“ Obrekovalno in podlo agitovanje liberalnih narodnjakov označujejo najlepše naslednje besede njih dnevnika: „... Z dežele prihajajo glasovi, da so kaplani vže začeli laziti okoli volilcev, jim obetati zlate gradove in dolgotetne odpustke, jim groziti s peklom in večnimi mukami, ako ne prisežejo na zastavo klerikalizma.“ Najdostojniši spomenik pa si je postavila narodna stranka — z namazanjem škofijske palače v Ljubljani!

Katoliška stranka čvrsto nadaljuje svoje organizovanje, posebno na Kranjskem. Omeniti nam je osobito shoda v Vipavi, ki ga je priredilo vipavsko kat. politično društvo dnè 15. sept. Dnè 13. okt. je pa katoliško delavsko društvo v Ljubljani priredilo shod zastopnikov slov. delavskih stanov. Govorilo se je: o temelji, na katerem naj se osnuje ta socialni načrt; o kapitalizmu in organizaciji; o vzajemnosti vseh delavskih stanov; o žalostnih posledicah kapitalizma, vzlasti z ozirom na kmetijski stan; o cerkvi in socialnem vprašanji; o liberalizmu in kapitalizmu; o obrtnem in delavskem vprašanji.

Poleg obeh glavnih strank se na Slovenskem naglo razvija in v čedalje jasnejših potezah svetu razodeva tretja — radikalna stranka. Nje glava, vrednik „Sl. Sveta,“ se je nedavno iz Trsta preselil na Dunaj v družbo slovenskih akademikov, da jih bo neposredno nadzoroval in unemal za radikalno stvar pa za „sveto“ Rusijo in njeno „cirilo-metodijsko“ cerkev. Nedavno so mu slov. akademiki priredili slavnosten večer, katerega so se sè „Slovenijo“ na čelu vdeležili naši visokošolci v velikem številu. Proslavljal se je „Slovanski Svet“ in njega vrednik pa prisegalo se na njegovo politiko. Kaka je ta politika — smo vže večkrat pojasnili. To nam daje misliti, Slovenci. Radikalstvo vzdiga predrzno svojo glavo in zdi se, da stoji na njegovi strani večina slov. akademikov. Kaj bo, ko se ti povrnejo na Slovensko? Na Podgornikovem večeru smo slišali, da radikalni propagandi služijo vže trije slovenski listi: „Sl. Svet,“ „Edinost“ in „Soča.“ Naša „narodna“ stranka sama se znajde v škripcih — ne bo ji kazalo drugo, ko prestopiti pod radikalno zastavo „Slovanskega Sveta.“ Za to bo skrbela prihodnost. In mi? Kakor se zdi, nekateri na-

ših listov še zdaj nočejo pripoznati dejstvo, da resnično biva v Slovincih radikalna stranka. Mislijo li s tem kaj koristiti narodu? Pa to dejstvo nam tudi čedalje bolj kaže živo potrebo, da se katoliško misleči slovenski akademiki organizujejo in zbero v naročji „Danice“; ako ne, se v kratkem vse naše posvetno razumništvo popolnoma razkristijani. Upamo, da se v kratkem osnuje tudi „Leonova družba“, katera bode gojila in znanstveno branila krščansko načelo. Boj, trd boj bomo imeli — toda vdamo se ne!

Na **vshodu** je začelo strašiti. Momahedanski fanatizem se znova mogočno razvplamenja in si daje oduška nad krščanskimi Armenci, kateri so najštevilniše in najbolj žilavo pleme maloazijskih pokrajin. Armenci ne morejo več prenašati turške krutosti; začeli so se svojim gospodarjem pritoževati išoč olajšanja. A na pravične njih zahteve se jim odgovarja s preganjanjem in mesarjenjem. Turška vlada se je sicer vdala pritisku evropskih velevlastij ter obljubila uvesti mej Armenci potrebne reforme, toda to je storila bolj iz strahu; resne volje, biti kristijanom pravična, ni imela nikoli. Sicer sili pa tudi po drugih krajih širnega otomanskega carstva zubelj upora na dan; v Carjemgradu so baje zasledili celó zaroto proti sultanu in njegovi vladi. Sè zavistnim tekmovanjem prežite posebno Rusija in Anglija na priliko, da bi ena proti drugi izkoristila bolezen niraječega Turka ter si tla vtrdila na Bosporu. Ravno tako se križajo nju koristi na skrajnem vshodu Azije. Svetovni položaj je zeló negotov in vsak dan zna buhniti plamen vesoljne vojske.

K sklepu še en pogled v Rim, kjer oče vesolnega krščanstva, **Leon XIII.**, z molitvijo in neutrudnim delom vtrjuje in širi Božje kraljestvo po zemlji. Omeniti nam je v prvi vrsti njegovo krasno okrožnico o sv. rožnem vencu, v kateri z globoko mislijo pojasnjuje, kako mogočno vpliva ta molitev in premišljavanje njenih skrivnosti na združenje duhov. Več o tem najde čitatelj v gorenjem članku o orientalnem vprašanji.

Tudi marsikaj drugega je sv. Oče vkrnil v isti smoter. Tako je poslal pismo generalu francoskih misijonov P. Piccardu, v katerem mu naznanja, da namerjava razširiti samostane v Stambulu in Kadikari, da bode mogoče sprejeti več mladeničev latinskega in grškega obreda. — Dne 31. julija je Leon pisal generalu jezuitskemu Ludoviku Martinu, v katerem ga ljubeznivo spodbuja k nadaljnemu uspešnemu delovanju za zedinjene vshodne in zahodne cerkve vzlasti mej Kopti, ter mu obeta tudi gmotne podpore. — Dne 16. sept. je sv. Oče sprejel 30 plemičev katoliških Koptov, ki so ga pod vodstvom škofa Cirila Macaire zahvalili za njegovo encikliko ter mu naznanili, da se kaže mej ločenimi Kopti nagnenje k zedinjenju s kat. cerkvijo. Papež je naznanil, da misli vstanoviti dve škofiji mej Kopti.

Sledeča dva dogodka kažeta, kako vpliv papežev čedalje bolj

raste mej narodi. Republiki Hajiti in S. Domingo ste naprosili sv. Očeta, naj bi on posrejeval, da se določijo meje obeh držav. — Mladi kralj portugalski Karol je naznanil italijanskemu kralju Humbertu, s katerim je v bližnjem sorodstvu, da ga misli obiskati v Monzi, kjer poleti navadno prebiva italijanska kraljeva družina. Pa laška vlada je brž na vse vetrove brzojavno sporočila, kod bo hodil portugalski kralj, in mu tako rekoč načrtalo program za potovanje in sprejem. pa ne v Monzi, temveč v — Kvirinalu, v papeževem Rimu. Toda portugalski kralj jim je štrečno zmešal. Ker je vedel, da iz Kvirinala ne more v Vatikan pred sv. Očeta je raji opustil svoje potovanje in obisk kralja Umberta. Od tod velika razdraženost v framasonskih krogih in pa maščevanje Crispijeve vlade, katera je radi tega pretrgala svoje diplomatske odnose s Portugalom! Od veličastnega do smešnega je en sam korak.

Ne smemo konečno zamolčati pisma, katero so avstrijski škofje skupno poslali sv. Očetu, da bi ga tolažili povodom framasonske slavnosti 20. septembra. V tem pismu ga zagotavljajo svoje ljubezni in zvestobe ter kličejo k Bogu, da bi se svojo vsemogočno roko vkrotil sovražne sile. — Na to pismo je sv. Oče zahvalno odgovoril. V njem spričuje, da so mu o priliki masonskega jubileja od vseh strani sveta došla zagotovila sočutja in vdanosti, tako da se je zopet pokazalo, kako so narodi edini v ljubezni do papeža ter vsi ene misli — da se morajo braniti prava rimske Stolicy.

Da, rimsko papeštvo si bode vkrotilo besne sile, ker postavljeno je na skalo, katere peklenska vrata ne bodo zmajala na vse veke!

Dr. M.

RAZNOTEROSTI.

Ljubljanskega knezoškofa

opomin duhovščini o političnih volitvah

Ker se bližajo že volitve za deželni zbor, se bo gotovo zgodilo, kakor se je zgodilo drugekrati, da se bode namreč ta ali oni duhovnik postavil za poslanskega kandidata.

Pravi red in cerkvena disciplina pa zahteva vsekako, da vsakedo, ki je priporočen za tak posel, ali pa se morda sam poteguje zanj, najpreje škofa o tem obvesti ter ga vpraša za njegovo mnenje. Kajti škofova reč je, razsoditi, ali dopuščajo dolžnosti, katere je dolžan kedo vže sedaj izvrševati, tudi še peča-

nje s poslanski poslom ali ne. Tudi se je pri volitvah skrbno ogibati, da ne pobija duhovski kandidat kot nasprotnik posvetnega, kjerkoli se postavi za kandidata posvetnjak, ki je na dobrem glasu, je pravi katoličan in ima potrebne lastnosti; še bolj, da se ne postavi duhovnik proti duhovniku; najbolj pa, kar Bog ne daj, da bi se morebiti kak duhovnik pridružil stranki onih ljudij, ki kot sinovi nepokorščine prezirajo cerkveno avktoriteto in ki vodijo morebiti vže mnogo let srdit boj proti onim, katere je sveti Duh postavil za škofe, da vladajo cerkev. Za vernike bi bilo gotovo veliko pohujšanje, ako bi se, kar Bog ne daj, kateri duhovnik bodisi kot kandidat, bodisi kot poslanec takim ljudem pridružil.

Take in slične stvari je treba premisliti, kader gre za volitve.

Zaradi tega resno ukazujem v Bogu, da vsak duhovnik, ki se poteguje za poslanski posel ali sam ali pa se od drugih postavlja, obvesti škofa, predno vsprejme kandidaturu za tak posel, in ga vpraša, kaj on misli.

Kedor zanemari ta ukaz, vedi, da bode pred Bogom samim kriv prezirane pokornosti in spoštovanja do svojega škofa, katero je obljubil v najsvečanejšem trenutku svojega življenja.

Zahtevam pa, da se ta ukaz strogo vrši tudi pri drugih političnih volitvah in pri občinskih volitvah ljubljanskih.

Sicer pa, kar se tiče volitev samih in njih važnosti za cerkvene in državne zadeve, o tem naj se pouči iz skupnega pisma, katero so škofje avstrijski dnè 15. februarija 1891. poslali in ki se nahaja v škofijskem listu leta 1891. II. 5 in 6. (Primeri tudi škof. list 1885. 5). Iz tega bodo častiti gospodje lahko spoznali, kako jim je postopati in na kaj jim je treba pri volitvah v prvi vrsti paziti, da svojemu poslu zadostijo kot dobri in verni služabniki Kristusovi in pastirji vernikov. Ako bi bilo silno grdo pohujšanje, ko bi se kateri duhovnik, kakor sem gori omenil, pridružil bodisi kot kandidat, bodisi kot poslanec mozem, ki prezirajo svoje škofe, bilo bi zares tudi pohujšanje, ko bi duhovnik stranko takih ljudij pri volitvah podpiral. Kako bi tako počenjanje samo ne bilo na škodo cerkvenega vglada? Kako bi se pa pred Bogom opravičil, kedor bi, želeč zadostiti svojim političnim željam, preziral avktoriteto, od katere je zavisna konečno vsa moč in veljaya cerkve, v tem ko se mora vsak dom, mej seboj nesložen, razrušiti?

Čeprav se je treba krepko potruditi, da se dosežejo dobre volitve, vendar je treba postopati vedno z vso zmernostjo, dostojnostjo, resnostjo, da lahko vsak izprevidi, da nas ne vodi duševna vzbujenost, strast in osebna mržnja proti komu, nego ljubezen do Boga in cerkve ter najgloblje prepričanje o važnosti stvari.

Ker pa prihaja vse dobro od zgoraj, od Očeta luči, naj se v nedeljo pred volitvijo prvotnih volilcev v vsaki župnijski cerkvi vrše javne molitve in v to svrho izpostavi sv. rešnje Telo skozi jedno uro in naj se verniki vsposodbujajo, da je mnogobrojno počasté; to se bode zgodilo s tem, da se poučé, kako močno vplivajo volitve na korist cerkve in koliko morejo pripomoči, da se javno življenje zopet prilagodi naukom katoliške vere in tako naše večno vzveličanje ne samo ne izpostavi nevarnosti, nego čimbolj povspešuje.

Pri tej priliki kličem častitim gospodom v spomin ukaz, s katerim so škofje goriške cerkvene provincije v pismu od dnè 26. novembra l. 1887 (glej škof. list l. 1887. IX. 72 in 73) prepovedali novine neke izvestne vrste. Zares, iz njih besedij samih je jasno, da ni male važnosti stvar, o kateri se razpravlja v onem pismu. Skrbé naj torej za svojo vest oni, ki so še močno vdani tem novinam, bodisi da jih dobivajo naravnost, ali pa iz drugih rok, ne da bi jih opravičil tehten razlog ali potreba; naj skrbé za svojo vest oni, ki morebiti ne le sami beró take liste, ampak jih sè svètom ali svojim vzgledom ali kakorkoli razširjajo mej verniki; skrbé naj za vest oni, ki se ne bojé pisati v take liste in ž njimi naravnost ali po okolišajih, ustno ali pismeno občevati. Lahko je sicer samega sebe varati; lahko je tudi varati ljudi, nemogoče pa je varati Boga, pred katerega sodišče pridemo enkrat vsi.

Dano v Ljubljani dnè 9. oktobra 1895.

† Jakob,
knez in škof.

Dve besedi v pojasnilo tega „opomina.“

Lehko umevno je, da je glavno glasilo naših narodnih liberalcev, ki se mu pravi „Slovenski Narod“, ves zolč izlilo na ta „opomin“ pa na prevzvišeno osebo ljubljanskega knezoškofa. Iz mej vrst dotičnih uvodnih člankov se je očitno bral namen, duhovščino kranjsko nadražiti proti lastnemu višjemu Pastirju. Tem hudobnim nakanam se je vrla duhovščina v resnici tudi vže odzvala s tem, da je izrazila svojemu škofu sožalje radi podlih liberalnih napadov, zatrdivši slovesno, da mu bode vselej pokorna tudi — in politicis. In tako so liberalci spleli novo vez, katera bode odslej duhovščino s škofom še tesniše sklepala nego doslej.

Pa radi česa se narodni liberalci toliko hudujejo? Poslušajme!

1. „Škof se utika v politiko! Kaj ima vera, kaj cerkev v politiki? Z vero naj se vpliva na posvetne volitve?!“ — Stare tožbe, stokrat ovržene! Škofje, duhovni se utikajo v politiko, ker se liberalna politika sama utika v verske in cerkvene zadeve, katere vpravljati pristojna le škofom in duhovnom. Mi silimo v politiko zato, da branimo, da rešimo, kar je naše.

In — vkolikor se politika peča le s posvetnimi zadevami — nimata li tu Bog in vera nič opraviti? Za posvetno srečo bodi prepovedano Boga moliti, izpostavljeni Najsvetejše!? Od kedaj pa je svet last liberalcev? Vsvajal si ga je sicer njih duhovni oče, a tega je Jezus Kristus premagal, in zemlja je spet Njegova; tembolj pa še zemlja slovenska, kjer prebiva Kristusu verno ljudstvo. To ljudstvo hoče, da mu njegov Bog blagoslavlja tudi posvetne zadeve, tudi volitve in politiko. Tudi polje in njive pa njih pridelki so čisto „posvetne zadeve“, in vendar jih verni Slovenci obhajajo s procesijami, in celó z Najsvetejšim. Le ko gre za volitve, bi se moral Bog umakniti . . . ?!

„Slovenskemu Narodu“ je Leon XIII vzor, kako se škofje in duhovni nimajo mešati v politiko! Pa to je tisti Leon XIII, kateri se je sam tolikokrat utikal in se utika v politiko-ravnih narodov in dežel. Francozko, Italija (kjer je katoličanom strogo zabičal: Ne elettori, ne eletti!), Nemčija!

Tudi kar se škofov tiče — „Sl. Narod“ ni še nikedar slišal, da bi se kateri škof predrznil, kakor „škof Jakob“, duhovne poganjati v politično areno — proti liberalcem. Ravno nasprotno — drugi škofje baje svojo duhovščino celó svarijo, naj pusti politiko! V tem je velenarodnemu glasilu slov. liberalstva vzoren dalmatinski nadškof Carev, katerega besede, vzete iz pastirskega lista, tudi navaja v potrditev svojih naukov. Toda vže s prvim stavkom dotičnega citata se „Narodova“ inteligenca sama sebe smrtno ureže, da se moramo le čuditi njeni duševni slepoti in kratkovidnosti. Čujte! „Kar je nekaj časa, opaža se pri duhovščini tudi te škofje, in posebno pri mladih duhovnikih, neko nedovoljeno vplivanje na stranke, katere žalibog ločijo dežele . . .“ In v tem smislu je pisan sploh celi list nadškofa Careva. Mi sami nismo nikedar bili drugačega mnenja gledé politikovanja duhovnikov. Razume se samo ob sebi, da je škofova dolžnost, duhovščino svariti pred nedovoljenim vplivanjem na stranke; a radi tega jim ni še prepovedano tudi dovoljeno vplivanje.

2. Tudi ne gre v narodno glavo liberalnega glasila, kako se postopa „škof Jakob“ vsakega duhovnika-kandidata klicati pred-se, da zasliši njegov (Jakobov) svet. To je vendar z nogami teptati politiško prepričanje in prostost duhovnikov!

Pa „Slovenski Narod“ bi moral vedeti, da je mnogo tudi

drugih opravkov in poslov, gledé katerih se mora duhovnik potruditi do svojega škofa za „svet“ oziroma za dovoljenje, in mej te posle spada tudi politika, v našem slučaju poslanski posel. Zakaj pa to? I no — škof je duhovnikov „oče“, kateremu je obljubil pokorščino; ali — da govorimo bolj posvetno — škof je duhovnikov „gospodar“, kakor je vradniku njegov „šef“ ali vojaku njegov „general“. Ako misli vradnik kandidovati, se vsaj spodobi, da se prej pokloni svojemu „šefu“, mu naznani, kaj namerja in se ž njim „posvetuje“. In to nalaga tudi škof ljubljanski svojim duhovnom. Res sicer, da rezultat tega „posvetovanja“ zna biti izrečna prepoved, sprejeti kandidaturo; toda kaj takega se zna zgoditi tudi državnemu vradniku, kateremu se kandidatura prepove neredkokrat iz ničevih ali malostnih razlogov, v tem ko škof gotovo ne bo branil svojemu duhovniku kandidovati, ako nima proti temu tehtnih, stvarnih razlogov. In takih razlogov zna biti mnogo.

Duhoven je pred vsem služabnik sv. cerkve; tej mora posvetiti svoje moči; da jih pa sme kam drugam obrniti, mora dobiti za to dovoljenje, in to dovoljenje mu dá oni, v katerem obstoji cerkev — škof; ravno tako, kakor mora vradnik dobiti dovoljenje od svojega „šefa“, profesor od ministra, da smeta prvi zapustiti svojo pisarno, drugi svojo šolo ter podati se v državno ali deželno zbornico. Politika je po svojem bistvu posvetna zadeva; duhovnik pa ni vradnik posvetne države, ampak Božje države — cerkve. Zatorej je politika v prvi vrsti posel lajikov, a ne duhovnikov. Edinemu škofu pristoja, dovoliti izjemo od tega pravila. Škof postavlja svoje duhovnike po službah; on je odgovoren zato, kako vsak opravlja svoj posel; zatorej se mora tudi njegovi sodbi prepustiti, ali je mogoče duhovniku zraven stanovskih dolžnosti izvrševati še druge.

Temu pa se pridružuje še drug razlog, in ta se nam zdi mej vsemi najtehtniši. Kedor stopi na politiško bojišče, se izpostavi vsakoršnim napadom, kateri so tem hujši, čim bolj prevlada v politiki, kakor dandanes, strast. Tem napadom je izpostavljen tudi duhoven-politik. „V politiški areni — kakor piše „Sl. Narod“ v svoji radikalni zagrizenosti — se z vsakim ravna kot s političnim strankarjem, naj si je škof ali kaplan, baron ali kmet.“ A prav zato je škofova dolžnost, skrbeti, da se iz vrst njegovih duhovnov le taki podajejo na politiško polje, kateri so skoz in skoz brez madeža, na katerih ne more liberalna zavist nič iztakniti, kar bi se lahko porabilo kot agitatorsko sredstvo proti katoliški stranki. Ta brezmadežnost se ne sme omejevati na sedanost, ampak tudi na preteklost, sploh na celo življenje duhovnikovo; kajti liberalna strast iztika po celem življenji, tudi po mladeniških in otroških letih ter vleče na dan vže davno pozabljene, iz mladeniške lahkomišelnosti zakrivljene grehe in napake, da ž njimi oblati moža-poštenjaka,

vzornega duhovnika, kateri je, ako je tudi v mladosti kaj zakrivil, svoj greh vže morda stokrat pred Bogom obžaloval in si dušo opral v sveti pokori. Kaj zamore v tem oziru liberalna politična strast, smo zadnjih let skusili posebno na Goriškem. Z blatenjem duhovnika-kandidata se pa blati celi duhovski stan, in tako trpi cerkev in vera. Zato pa dandanes res ne kaže drugače, nego da se vsak duhoven, kateremu bi se dalo karkoli očitati, bodi tudi iz daljne preteklosti, zdržuje vsakega političnega agitovanja in kandidovanja. To pa razsoditi, je edino škofova reč; zatorej je pa tudi ljubljanski knezo-škof modro zaukazal, da ima priti vsak duhoven, ki misli na poslanski posel, k njemu povprašat za njegovo „mnenje“.

„Sl. Narod“ sicer trdi, da je ta zapoved „gospoda Missie“ popolnoma nova in da kaj takega niso njegovi vredniki nikjer zasledili, dasi so čitali mnogo škofovskih okrožnic. — Pa ta zapoved se vže razume sama ob sebi, tako da je navadno odveč duhovne še posebe na njo opominati. Knezoškof je imel le posebne, tehtne razloge, da je to storil. Sicer ni pa res, nikakor ne, da ne zahtevajo tudi drugi škofje od svojih duhovnikov pokorščine in odvisnosti gledé politikovanja. Tako so škofje provincije kvebeške v koncilji l. 1868, govoreč o političnih in administrativnih volitvah, določili, naj se duhovni pač varujejo, kaj storiti, ne da bi škofa vprašali za svet: „maxime caveant, ne quidquam moliantur inconsulto Episcopo.“¹⁾ Ravno tako opominajo škofje dublinske provincije l. 1853, naj duhovnik „odvisno od svojega škofa: cum dependentia a proprio Episcopo“ — skrbi, da ne trpi vera kaj škode vsled političkih volitev. Ako pa so duhovni dolžni poslušati škofov svet v važniših političnih rečeh, ako so dolžni sploh v odvisnosti od njega politikovati, moramo to pred vsem razumeti gledé poslanskega posla, kajti ravno v tem poslu se dandanes koncentruje skoro vsa politiška delavnost.

3. „Sl. Narod“ se slednjič huduje, da „škof Missia“ prepoveduje duhovniku nastopiti kot kandidat proti lajiku, ki je dober katoličan in ima potrebne lastnosti. Ker isti „Narod“ tolikokrat odganja duhovne od politike, mora imeti pač posebne razloge, da se zdaj toliko poteza za duhovsko politiko proti lajški. No, kedo ne bi vedel za te razloge! A tudi ta prepoved škofova je popolnoma opravičena in modra. Rekli smo vže zgorej, da politika je posel lajikov, in le izjemoma duhovnikov. Ako tedaj kandiduje v katerem kraji lajik, za to vsestransko sposoben, od pa de vsak razlog, da bi se delala ona izjema, da bi namreč duhoven prevzemal politični posel poslanca... Zraven tega moramo tudi pomisliti, kako zviti so liberalci, ko gre za to, da slepijo katoliško ljudstvo. Povsod po svetu, in tako žalibog tudi na

¹⁾ IX. De electionibus politicis et administrativis.

Kranjskem, imajo liberalci enega ali drugega izmej duhovnikov na svoji strani. Nesrečneži so to, ki so se spozabili svojega vzvišenega poklica! In take duhovne liberalci porivajo naprej, kjer le morejo, da se jim je moč potem pred ljudstvom ponašati: Glejte, duhovni so z nami, duhovni so za nas! Škandal seveda bi dobil še le krono, ko bi takega duhovnika postavili kot kandidata proti lajiku, ki se ne sramuje, javno boriti pod zastavo svojega škofa. Tedaj še le bi perfidni liberalci klicali v svet: Glejte, mi smo bolj verni, mi smo bolj katoliški, nego oni naši nasprotniki, ki se vedno ustijo za edino prave katoličane, kajti mi sami kandidujemo duhovnika, a oni duhovnika spodrivajo z lajikom! Pohujšanje bi bilo veliko, ker ljudstvo navadno ne razume, da zna tudi v črni duhovski suknji tičati liberalec. Toda „škof Missia“ je vložil svoj „veto“ in liberalcem račun zmedel. Hinc irae, hinc lacrymae.

Dodatek k slovenski ginekologiji.

V žensko-dijaški „prilogi“, ki jo prinaša „Slovanski Svet“, se je unela živahna debata o poklicu in izobrazbi ženstva sploh, a posebno še slovenskega. Tu se razvijajo nazori, kakor jih nismo še brali v slovenski besedi. Neki „Gynaekophil“ padaje našim „Maričkam“ res zlate nauke! Da si pa nakloni njih drobno „srčece“, jih kaj laskavo hvali. Čujte! „Število naročnic in sotrudnic „Slovanskega Sveta“ se množi. (Res, lepa tolažba za slovenske stariše!) Veselo znamenje in dokaz, da i slovensko ženstvo nima razuma le za — toaletna in kuhinjska vprašanja, za bale in maškerade, ampak tudi za kaj vzornišega, abstraktnišega!... Poleg realnega delovanja pa so se polotile nekatere — miselnega dela: pisateljevanja, raziskavanja in teoretičnega določanja, kaj bodi naloga in namen življenju Slovenke.“

Ženski tajni svētnik pred vsem izraža željo, da bi naše mlade Slovenke slekle — sramožljivost ter postale, kakor bi morale biti po vzoru tripičnih masonskih sester: Zdi se kakor bi bil Gynaekophil“ dotične nauke prepisal iz českich „Radikalnih listov.“... „Želeli bi, da so v izražanju svojih misli in želja neprikritejše, manj frazaste in manj — pikirane. . . Naj bi govorile v svojih znanstvenih člankih prav po vzorcu Švedinj: o vsem in vsakem naravnost, od srca!“ No, transeat! A poslušajmo dalje. „Razložijo naj nam svoje nazore o ljubezni, materinstvu, ženskem instinktu itd.“ In da pač ne dvomimo, kako se ima vse to vzeti, seznanja jih priporočujoč s prvimi in najostudnišimi skrunitelji ženske sramežljivosti: „Mnogo naših dam je izvestno (gotovo) čitalo vsaj razprave dr. Mantegazza (na indeksu!) knjigo „Ženska“ vodje socialdemokratov A. Bebela, morda celo prezanimivi knjigi.

gospa Lavre Marholm („Wir Frauen und unsere Dichter,“ „Das Buch der Frauen“.) Koliko gradiva je v njih, ki bi zanimalo i naše ženstvo! Naj sprožijo torej sotrudnice „Slov. Sv.“ kaj novih vprašanj tičočih se žene in moža!“

Da pa gospod „Gynaekophil“ svoje družice še bolj vpelje v vtajnosti svojih „deviških“ namer, jim koj navaja nekaj definicij o ljubezni, vzetih večinoma iz novejših materijalistov in panteistov, mej katerimi se po svoji „nedolžnosti“ odlikujejo naslednje: „Ljubezen ni nič drugega kot manjša ali večja radovednost v zvezi z naravnim hrepenenjem vzdržati obstanek svojega plemena“ (Casanova) — „Ljubav je“ izmena dveh domišljij in — dotik dveh epiderem.“ (Champfort) — „Ljubezen je „un frottement voluptueux entre dex intestins.“ (Buffon) — „Ljubezen je najpopolnejši pojav volje k življenju, torej koncentracija vsega hotenja.“ (Schopenhauer).

Tako čednih naukov ni še nihče ženskam podajal v slovenskem jeziku. Hoče se res v vsem posnemati vzgled českih radikalcev! Radovedni smo, ali bo „Gynaekophil“ še nadaljeval v istem duhu „vzgajati“ naše ženstvo. V pohvalo „Slovanskemu Svetu“ moramo pač dostaviti, da je odprl svoje predale nekomu, kateri „Gynaekophilu“ odgovarja in njegove nazore pobija točko za točko. Svetovali bi pa vredništvu, naj bi v prihodnje nikar več ne sprejemalo enakih demoralizujočih spisov, kateri seznanjajo sramežljivo slovensko ženstvo z najbolj umazanimi pisatelji; kajti vže samo omenjati take pisatelje, provzročča ženski skušnjava, da si jih preskrbi in si ž njimi ognjusi domišljijo in srce.

Razpis.

S tem zopet razpisujemo za mlade pisatelje t. j. za gg. vseučiliščnike in bogoslovce dve nagradi: eno v znesku 60, drugo 40 goldinarjev. Ti nagradi dobita ona dva gospoda, katera nam do 30. junija 1896. najbolje rešita eno naslednjih dveh vprašanj:

1. Zakaj je učenje filozofije za našo dobo toliko važno?
2. Jurčičev „Tugomer.“ (Ocena).

Za mlade pisatelje.

P. n. gg. duhovni vipavske dekanije pri pastoralni konferenciji dnè 17. okt. 1895 . . . . . gld. 20.50.
 „ „ g. Brence Ivan, župnik pri Sv. Gregorji . . . . . „ 2.

Častite gospode bogoslovce

opozarjamo, da z bodočim letom začne naš list izhajati s posebno „prilogo za bogoslovce,“ v kateri se bodo priobčevali spisi slovenskih bogoslovcev. Po tem, kakor bo manj ali več gradiva, bode priloga obsegala po 16 ali 32 strani. Dvoje ali troje takih spisov vže imamo, ter pričakujemo v kratkem še drugih. Izjemoma bomo kak dovršen in odličen spis sprejeli tudi v list sam. Vabimo torej častite gospode na delo; naša „priloga“ bodi jim vadnica, kjer bodo urili svoje mlade moči — za resen boj proti sovražnim silam!

Odprto pismo.

Pišete mi, da si še zdaj nekateri ljudje belijo glavo, kako to, da sem zapustil malo semenišče. No, bodi! Porabiti hočem to priliko, da vsaj deloma ustrezem Vaši in Vaših znancev radovednosti. Navesti Vam hočem prave razloge, radi katerih sem iz lastnega nagiba prosil, naj se me odpusti iz malega semenišča — 1. Bilo mi je fizično in moralično nemogoče, vse stanovske dolžnosti opravljati pa poleg tega vrejevati in v ščinoma pisati še dva lista. 2. Odkar je visoko c. kr. učno ministerstvo prepovedalo srednješolcem prejemanje in branje »Rimskega Katolika«, tudi jaz nisem mogel več ostati vodja zavodu, katerega gojenci obiskujejo gimnazij, koji stoji pod istim c. kr. učnim ministerstvom; kajti v istem smislu kakor pišem, tudi govorim, in če je mladini pohujšljivo moje pismo, mora isto tako pohujšljiva biti tudi moja beseda. Sicer se je vže pred leti izrazila želja, naj bi se me iz zavoda odstranilo — a oni, ki me je branili in krepko zagovarjali, je bil prevzvišeni knez in nadškof sam; tako da se nisem umaknil nanoben pritisek, niti direktni niti indirektni. To s hvaležnim srcem izpovedam pred vsem svetom. 3. Zapazil sem b'la, da nekateri višjegimnazijski gojenci, Slovenci ne eprejemajo nekaterih mojih naukov s tisto vernostjo kot nekdaj. Po mojih naukih so namreč desetere zapovedi božje, mej temi posebno šesta, dane tudi pesnikom in leposlovcem, kakor so gg. Stritar, Levstik, Jurčič, Gregorčič itd. V tem smislu sem pisal, v tem smislu sem vedno tudi govoril v malem semenišču. A prav to ni vgajalo nekaterim mladeničem. Zakaj ne? — kakor sem pozitivno zvedel — slišali so iz posvečenih duhovniških ust, da reči pretiram, da sem »pregoreč«, da sem gledé načel »prenatančen« itd. . . . Različni evangelij od mojega so gojenci slišali gledé slov. leposlovcev seveda tudi v šoli — pri slovenskem poduku. 4. Zdelo se mi je, da veje tudi z gimnazija sem veter nasproten, ne vem, ali bolj meni ali zavodu. Nekateri profesorji vabijo kaj radi gojence, katere mi vzgajamo za cerkev, iz semenišča; in sicer ne le bolehave, ampak tudi »drave. Preskrbujejo jih z instrukcijami in štipendiji. Iani je s posejavanjem nekega profesorja odlični gojence dobil Gorupov štipendij; in ko je vendar še hotel ostati v malem semenišču, prepustivši zavodu en del svojega štipendija, je dotični gospod profesor toliko časa nanj pritiskal, dokler ga je vèn potisnil. Isti gospod profesor, Slovenec išče posebnih zaslug za »narodno stvar« tudi s tem, da pregovarja slovenske gojence, ko po dokončanem gimnaziju zapuščajo zavod, kakor tudi druge abiturijente, naj nikar ne hodijo v bogoslovnico, ampak na vseučilišče. Vem pozitivno za več takih slučajev. O prvi priliki mislim občinstvu ovaditi tudi ime dotičnega gospoda. Tako je! To me je najhuj bolelo; mislil sem si: čemu toliko truda in žrtev? In ker sem se bal, da sem morda ravno jaz gospodom na gimnaziji v spotiko, in da dajem povod tolikemu nasprotovanju, sem sklenil — umakniti se. — Ti so razlogi, ki so me napotili iz semenišča. Ako kedo vé za druge, naj pride z njimi na dan!

O B S E G

IV. zvezka „RIMSKEGA KATOLIKA“

Ali je Avstrija res — katoliška ?	str. 403
Politika sile in snovi: Materijalizem v moderni politiki. — „Syllabus“. — Malikovanje kapitala in narodnega bogastva. — Pravo dovršenega dejstva. — Načelo „neposrejevanja“. — Politika vspeha. — Revolucija. — Vsporednik političkih sil. — Proč s političnim mehanizmom! V politiko vpeljimo zopet načelo!	„ 417
Pravno razmerje mej cerkvijo in državo: Kratek uvod. — Človek je družabno bitje. — Družina in država. — Državna oblast. — Dve oblasti.	„ 430
Apologetični razgovori: Kako pobijati indiferentizem današnjih omikancev. — Beseda o apologetičnih konferencah za omikance	„ 450
Verska stran vshodnega vprašanja: Vshodno vprašanje je v prvi vrsti versko. — Evharistični kongres v Jeruzalemu l. 1893. — Apostolski komisarijat za povspeševanje zedinjenja. — Sile, ki bodo združile orijent. Čigava bo sveta dežela?	„ 457
Iz novejšega hrvatskega slovstva: Ivan Mažuran č. — Luka Botič	„ 474
Slovenskim bogoslovcem VI.	„ 484
Nekaj spominov z letošnjih počitnic	„ 491
Zlata zrna	„ 500
Časopis	„ 508
Raznoterosti: Ljubljanskega knezoškofa opomin duhovščini o političnih volitvah. — Dve besedi v pojasnilo tega opomina. — Dodatek k slovenski genealogiji. — Razpis. — Za mlade pisatelje	„ 524

